
EX LIBRIS
SALOMON REINACH
DON
DE
MADAME SALOMON REINACH
NÉE MORGOULIEFF
S.R

KVINDEFIGURER

I

DEN ARCHAISKE GRÆSKE KUNST

MED SÆRLIGT HENSYN TIL

DE PAA ATHENS AKROPOLIS FUNDNE FIGURER.

AF

C. JØRGENSEN.

MED TYVE AFBILDNINGER.

ADJECTUM EST ARGUMENTUM LATINE CONSCRIPTUM.

KJØBENHAVN.

I COMMISSION HOS RUDOLPH KLEIN.

1888.

Bibliothèque Maison de l'Orient
173146

Denne Afhandling er af det filosofiske Fakultet ved Kjøbenhavns Universitet kjendt værdig til at forsvares offentlig for den filosofiske Doktorgrad.

Kjøbenhavn d. 22. Juni 1888.

Ludv. F. A. Wimmer,
Dec. fac. phil.

Kjøbenhavn. I. Cohens Bogtrykkeri.

Forord.

Efterfølgende Afhandling har til Opgave at henlede Opmærksomheden paa en interessant Række af ældgamle Figurer i den græske Kunst, som de sidste Aars Udgravninger navnlig paa Athens Akropolis have bragt for Dagen, samt at behandle nogle af de Spørgsmaal, som knytte sig til dem. Derimod er det naturligvis ikke Hensigten at foregribe en samlet, mere eller mindre omfattende Publication af disse Kunstværker, som forhaabentlig en Gang maa komme til at foreligge fra deres Haand, som have Adgang og Midler til at iværksætte en saadan, ledsaget af de fornødne Afbildninger.

Om Stoffets Ordning og Behandling findes Oplysning i Afhandlingen selv. Illustrationerne ere Gjengivelser (i Zinkætsning) af Photographier eller af Tegninger og Skizzer, som ere udførte efter de originale Sculpturer; Afbildningerne skulle kun tjene til Oplysning af Texten (Skizzer efter de sidst fundne Figurer ere ikke meddelte her for ikke at berøve græske Lærde deres Prioritetsret med Hensyn til Publicationen af dem). Fig. 14 er urigtig gjengiven, idet højre og venstre Side af Figuren ere ombyttede; paa Tavle I har en ilde anbragt Retouchering forstærket Øjenlaagenes Relief og til Dels forvansket Klædningens Folder.

Kjøbenhavn, d. 10. September 1888.

C. Jørgensen.

Indhold.

Side

(Første Afsnit.)

Indledning 1

Beskrivelse af de undersøgte archaiske Kvindefigurer.

I. Fra Athens Akropolis 5

II. Fra andre Steder i Grækenland 42

(Andet Afsnit.)

Indledning 60

Dragten 63

Personerne 70

Nogle Bemærkninger om Figurernes indbyrdes Forhold i Stil og Alder 105

Archaiske Kvindefigurer i Terracotta. Bronce og paa Mønter 116

Akropolis-Museet i Athen, hvis smaa Sale ere bestemte til udelukkende at optage, hvad der findes paa Borgen, og som nu næsten kun indeholder Sculptur, er allerede for lille til dette Formaal; en saadan Mængde have de sidste Aars Udgravninger bragt for Dagen paa Steder, som man længe har troet vare saa gjennemsøgte, at intet der var at finde. Heldigvis har denne Tro vist sig at være urigtig; men Fejltagelsen har haft den gode Virkning, at Udgravningerne og Fundene først ere skete nu, da alle Forhold paa Akropolis ere langt bedre ordnede end tidligere, og da der findes dækket og lukket Rum til at optage det fundne.

Den, som i vor Tid første Gang betræder Akropolis-Museet, hvor han vandrer mellem Rester af Sculptur fra Parthenon, fra Erechtheet og Niketemplets Balustrade, vil dog maaske stærkere blive greben og overrasket ved den Mængde Levninger af en ældre Kunst, som allerede halvvejs fylder Museet. Disse archaiske Billedhuggerarbejder skrive sig for den allerstørste Del fra de sidste Aars Udgravninger, især fra 1882 og 1886.

I flere Henseender have de nævnte Udgravninger været epokegjørende. Som bekjendt, drives Udgravningerne systematisk og med kyndig Bistand: de bekostes af det græske archæologiske Selskab med Tilskud fra den græske Regering; man graver helt ned til Klippens Bund og lægger denne og de paa den byggede Fundamenter blot. Arbejdet er begyndt fra Vest ved Propylæerne, er fortsat langs Borgens

Nordmur til Erechtheet og er nu ført videre paa den anden Side af dette for. følgende Muren rundt, at naa hen til Parthenons Sydside; samtidig er ved Parthenons Østside en Gravning foretaget lige ned til Klippens Grund. Paa disse forskjellige Steder er der fundet Bygningsdele og Levninger af Billedhuggerarbejde fra en Tid, som ligger forud for Borgens Ødelæggelse af Perserne. De vigtige og interessante Resultater med Hensyn til Bygningerne paa Akropolis, hvortil den højtfortjente Architekt Dörpfeld mener at være kommen, kunne her ikke finde Omtale; jeg henviser til Afhandlinger af ham i Mittheilungen des deutschen archäologischen Instituts (Athenische Abtheilung XI, 1886, S. 162—169; 337—351 med Grundrids af det gamle Athenatempel, XII, 1887, S. 25—61; 190—211) og i Antike Denkmäler, hrsg. vom kais. deutsch. arch. Inst. (I Bd. 1. Hft., 1886, Tvl. 1—2, hvor Planer findes).

Fra Akropolis stammer Hovedparten af de Figurer, som i det følgende skulle omtales, og det vil derfor være nødvendigt her kortelig at berøre Omstændighederne ved Fundene. For de archaiske Billedhuggerarbejders Vedkommende, som skrive sig fra disse Fund og som nu ere i Akropolismuseet (de bedst bevarede og største i Østsalen i Museet), er særlig et Findested af Vigtighed. Den 24—25. Januar (græsk Stil) 1886 fandtes paa et Sted 14 archaiske Statuer, mest Kvindefigurer. Det var ved den nordlige Borgmur lidt vest for Erechtheion 3—4½ Metr. under den daværende Overflade; Statuerne fandtes blandede, som Kavvadias (Generalephor for Antiquiteterne), der ledede Udgravningerne, beretter (Mus. d'Ath. 1. Hft. S. 4), „med almindelige Sten, archaiske Indskrifter, architektoniske Led, en Søjletromle fra Athena Polias's Tempel og forskjellige Fodstykker." Denne Opfyldning, som gik fra Klippens Grund til lidt over Borgmurens Fundament, bestod af tre Lag [1]),

[1]) I det øverste Lag fandtes samlet 35 attiske Tetradrachmer, to Drachmer og 23 Oboler, alle af dem, der henføres til den soloniske Periode, undtagen 8 Oboler, der anses for ældre (Ἐφ. ἀρχ. 1886, S. 78).

hvoraf hvert indeholdt „almindelige Sten, Statuer, Hoveder, Fødder og andre Brudstykker, Stumper af Indskrifter, Lerkar, Kulstykker og Jord“, og mellem de tre Lag laa tynde Lag af smaa Flækker og Fliser, afhugne ved Bearbejdelsen af Murens Fundamentstene. Som Dörpfeld paaviser (Mitth. d. arch. Inst. Athen, XI, 1886, S. 167), har man altsaa, da man efter Perserkrigene ryddede Overfladen af Akropolis og flyttede Nordmuren et Stykke ud, opfyldt Rummet mellem dens Fundament og den højere Del af Klippen med Brudstykker af de af Perserne ødelagte Bygninger og Statuer og har gjort dette i flere Gange, saa at man stod paa det første Lag, medens man bearbejdede det næste Skifte af Murens Fundamentsten, og saaledes videre. Et Billede (efter Photographi) af dette Findested er givet paa 1. Tavle af det paabegyndte Værk *Les Musées d'Athènes*, hvoraf to Hæfter ere udkomne i Athen (hos Rhomaïdes, 1886—87) med Gjengivelse i Lystryk af de vigtigste Fund ved Udgravningerne paa Akropolis, til hvilket Skrift vi i det følgende idelig ville komme til at henvise. En schematisk Plan af Findestedet med et lodret Snit igjennem Lagene ses paa en Tavle i *Ἐφημερὶς ἀρχαιολογική* (det græske archæologiske Selskabs Tidskrift) 1886, 2. Hft., S. 78, hvor Kavvadias ligeledes giver Beretning om Fundet. — I Foraaret 1887 fandtes atter en Kvindestatue, i Maj tre andre ved de mod Øst fortsatte Udgravninger, de sidst nævnte ved Gravninger, der foretoges for at fjærne den tyrkiske Bygning („Tholos“), som man ser i Baggrunden paa det anførte Billede Tvl. 1 af Mus. d'Ath.

Talrigheden af de fundne Statuer, den fortrinlige Bevaring af flere af dem, paa hvilke rige Farvelevninger endnu ere til Stede, Vanskeligheden ved at angive, hvilke Personer disse Kvindefigurer forestille, og det nye, store Materiale til den archaiske Kunsts Historie, som her var bragt for Dagens Lys, maatte indbyde til en nøjere Undersøgelse, og under et kort Ophold i Athen i Foraaret 1887 gjennemgik jeg derfor samtlige Levninger af archaiske Kvindefigurer i Akropolismuseet og i Athens andet store Museum, Centralmuseet og skaffede mig ved et Besøg paa Delos og

Mykonos Kjendskab til de endnu der opbevarede tilsvarende Kunstværker, som ere fremkomne ved de franske Udgravninger paa Delos. Ejendommelighederne i Stil og Klædedragt hos de store Figurer gjenfandtes hos archaiske Smaafigurer i Terracotta og Bronce, som kunde studeres i Athens og andre Museer, navnlig i det fortrinlige og velordnede Museum i Palermo.

Da de fundne archaiske Figurer paa Grund af de paa dem levnede Farver ikke blive formede til Afstøbning, saa at Studiet af Figurerne og dermed af den archaiske græske Kunst for Fremtiden stærkt vil være bundet til Grækenlands Hovedstad og følgelig tilgængeligt for færre, ville maaske de efterfølgende Studier, der ere gjorte foran Originalerne, have nogen Værdi, selv om nye heldige Fund skulde udvide og berigtige vor Kundskab i mange Maader.

Beskrivelse
af de undersøgte archaiske Kvindefigurer.

I. Fra Athens Akropolis.

[De største og vigtigste af Figurerne findes afbildede i Les Musées d'Athènes 1—2 Hæfte, Athen 1886—87; Læseren bedes at have disse ved Haanden ved den følgende detaillerede Beskrivelse; Photographier tagne af Grækeren Konstantinos Athanasiu findes ogsaa i Handelen.]

(1) Imponerende ved overmenneskelig Størrelse og svære Proportioner er den i *Mus. d'Ath.* Tvl. VI afbildede Kvindestatue, af Marmor ligesom alle de efterfølgende. Den kan tjene til at vise Hovedtrækkene i disse Kvindefigurers Ydre.

Om Hovedet gaar et fortil højere stort Hovedsmykke (Diadem, Stephane), paa hvis Yderside rundt om ses en Række Broncestifter eller Huller dertil, ialt syv [1]), ligesom der findes Spor af Maling derpaa. Forhaaret ligger i sneglehusformige Krøller i tre Rækker over hinanden, smallere ved Siden end midt i Panden. Issehaaret er aldeles ubearbejdet, Baghaaret hænger ned paa Ryggen i en flad, forneden afrundet Masse, charakteriseret som (19) parallele Lokker (et Stykke i Midten tværsover mangler). Forhaaret er strøget om bag Øret, foran falder paa hver Side fire Lokker ned paa

[1]) Studniczka mener, at der var anbragt Lotosknopper af Bronce.

Brystet (forneden afbrudte; en paa venstre Side er helt afbrudt). I Øreflipperne er der Huller. Øjnene ere hule, i det ene sidder endnu en Del af Krystal- eller Glasmassen, hvormed de have været udfyldte. Oven i Issen findes en opstaaende Broncepind (bøjet) [1]).

Dragten, hvis Anordning ved første Øjekast er noget indviklet, hvorom mere senere, viser paa venstre Bryst og Skulder en ligesom vatret Klædning med glat Linning for Halsen, dernæst en Overklædning, der ligger i en tredobbelt Skraafold over Brystet, gaaende fra højre Skulder ned under venstre Bryst og Arm; paa Ryggen har den derfra gaaet op igjen til højre Skulder; foran falder Overklædningen ned i tre Foldemasser, en paa Figurens venstre Side, en større (dobbelt) foran højre Ben og en nedhængende fra højre Arm; bagpaa hænger Overklædningen lidt længere ned ved Siderne end i Midten og naar omtrent ned i Højde med Hofterne. Nedenfor Overklædningen er paa Figurens Forside det øvrige af Klædningen, som har gaaet ned til Fødderne, draget hen ved det venstre Laar og samlet i en „Snip", som har været holdt af venstre Haand, og fra hvilken faa og skarpe Tværfolder paa den strammede Klædning udgaa. Der findes smukke Farvespor, Baand og Rosetter, bag paa Klædningen, ligesom der paa Forsiden har været anvendt Farve paa Klædningen hist og her [2]).

Foruden de paa den anførte Tavle af Mus. d'Ath afbildede Dele af Statuen er senere henvist til den en venstre

---

[1]) Paa denne har, som det almindelig antages, en Skjærm mod Fuglene været anbragt. Hos Aristophanes „Fuglene" v. 1114 raader Fuglechoret de mod Stykket mulig ugunstige Dommere til strax at lade sig smedde *μηνίσκοι* („smaa Maaner") til at bære ligesom Billedstøtterne (*ἀνδριάντες*), ellers ville Fuglene lade deres Vrede gaa ud over Syndernes pæne Klæder. En af Scholiasterne til Stedet bemærker: *μηνίσκους, σκεπάσματα τῶν ἀνδριάντων, διὰ τὸ μὴ ἀποπατεῖν κατ' αὐτῶν τὰ ὄρνεα*, Photius: *μηνίσκους, τοὺς ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς τῶν ἀνδριάντων τιθεμένους, ἵνα τὰ ὄρνεα μὴ προσίζηται.* Om Skjærmenes Form siges intet nærmere, efter Navnet skulde man strængt taget vente Halvmaaneform.

[2]) Angivelser herom med Tegning af de anvendte Mønstre findes hos Studniczka, Jahrb. d. deutsch. arch. Inst. II, 1887 S. 138.

Arm, der forbindes med Skulderen ved et til Stede værende lille udkløvet Fragment; Fingrene mangle. Paa denne Arm gaar Ærmet lidt ned over Albuen (og viser stærke Farvelevninger), ellers er Armen nøgen med et Armbaand (hvis Overflade er malet) ved Haandleddet (Haanden har været afbrudt). Endvidere er fundet et Stykke af Benene tværs over men ikke tilsluttende til den øvrige Figur, idet det mellemliggende Stykke mangler [1]).

Om Studniczka's Forsøg paa en videre Fuldstændiggjørelse af Figuren og en Henførelse af den til det fundne Brudstykke af en Statuebasis, der bærer Indskriften med Kunstnernavnet *Antenor*, (Jahrbuch d. deutsch. archäol. Instituts II, 1887 S. 135—168) se nedenfor.

Det første Spørgsmaal, som naturlig møder os ved Betragtningen af denne ejendommelige Skikkelse, nemlig hvad den forestiller, kan først ventes besvaret ved at tage Hensyn til de andre Kvindefigurer, som mere eller mindre ligne den, og Svaret vil endda, som vi skulle se, blive meget vanskeligt at give.

(2) En lignende Dragt som den beskrevne Figurs findes paa de to i *Mus. d'Ath.* Tvl. II, III—IV afbildede Statuer. Den første af disse (Tvl. II) omtrent i Legemsstørrelse har meget betydelige Levninger af Farveprydelser paa Klædningen foran. Man ser langs Overklædningens Kant en rigt malet Mæanderbort, og nedenfor Overklædningen gaar en anden malet Mæander fra midt paa Livet i en Bue hen til „Snippen", som har været holdt af venstre Haand. Disse Bræmmer og andre spredte malede Prydelser vise fornemmelig mørkegrøn [2]) og rød Farve. Der foreligger

---

[1]) Paa Figuren mangler Næsen, Overlæben, en Del af Underlæben, Lokkerne foran paa Halsens Sider samt højre Underarm (en Del af Haanden menes at være bevaret), Brysternes Rundinger og Dele af Klædningen, Benene fra ovenfor Knæerne (undtagen det ovenfor nævnte Brudstykke). Endelig er Hovedet paasat og Torsoen brudt i to Stykker.

[2]) Der er fremsat den Formodning, at den grønne Farve paa disse Figurer i alt Fald til Dels er en i Tiden forandret, oprindelig blaa.

nu en omhyggelig farvet Gjengivelse af Figuren paa Tvl. 19 af Antike Denkmäler, hrsg. v. deutsch. arch. Inst., I Bd. 2. Hft. (1888).

I Ørene findes, som paa de fleste af disse Statuer, runde, skiveformede Ørelokker. Der er intet Spor af nogen Issepind eller Hul dertil; Rundingen af Bagen er, som det synes med Forsæt, arbejdet bort [1]). Højre Underarm, som mangler, var gjort særskilt og senere indsat, som det runde Hul angiver, der var bestemt til at optage den, et Træk, der idelig gjentager sig ved disse Figurer. Forhaaret er ordnet anderledes end paa den foregaaende Statue, det er lagt i en flad Bukkel paa hver Side med concentrisk ordnede Bølgelinier og imellem disse Bukler et Parti med Bølgelinier paa tværs med svag Skilning i Midten og bugtet ned i Panden, en Ordning, som oftere forekommer; her ligger det mellemste Haarlag tillige i to Etager. Andre Afvigelser ere, at Issehaaret her er fra Midten ordnet til alle Sider ved Bølgelinier, Baghaarets Masse (charakteriseret som 12 Lokker) er afrundet og Lokkernes Spidser indbyrdes frie. Paa Skraafolden over Brystet er den øverste Folderand udtunget [2]).

(3) Tvl. III i *Mus. d'Ath.* viser os atter en imponerende Skikkelse i overmenneskelig Størrelse (dog noget spinklere end Nr. 1. = Tvl. VI), og Tvl. IV smst. gjengiver det øverste af samme Figur [3]). Dragten er i Hovedsagen og Figurens Stilling ligeledes den samme; smukke Rester af Maling findes paa Klædningen. Frisuren er forskjellig; det meget krusede Forhaar ligger i to Etager, underst et Lag,

---

[1]) Disse to Omstændigheder, hvorpaa Opmærksomheden fortjener at henledes, maa staa i Forbindelse med Figurens oprindelige Opstilling; den har mulig for oven været dækket af den Bygnings Tag, hvori eller hvorved den har været anbragt, saa at ingen Skjærm behøvedes, og den har været anbragt saa tæt til Væggen, at den maatte tilhugges bagpaa som nævnt.

[2]) Højre Underarm og Haand mangle, ligeledes Fingrene paa venstre Haand, Benene fra et Stykke nedenfor Knæerne, en Del af Diademet.

[3]) Se vor Tavle II, bag i Bogen.

der ender i mange sirlige Sneglekrøller, ovenpaa et lignende Antal halvt saa lange, tynde Krøller, der indbyrdes ere frie. Issehaaret er ordnet til to Sider efter en Skilning tværs over Hovedet, Baghaaret charakteriseret som (12) parallele Lokker med frie Spidser. Man ser Anbringelsen af de runde, flade Ørelokker tæt ind til Øreflippen, faste uden Ring eller lign. Haarets Lokker foran falde langt ned paa Brystet, de vare til Dels paasatte bagefter; hvor de ere afbrudte forneden, ses Huller til Fortsættelsen, hvori endnu Dele af Marmortapper findes, som tjente til at holde dem fast. Skraafoldens øverste Folderand er ikke blot tunget men tillige noget kruset. Over Hovedet rager den lange Issepind op [1]).

(4) Endnu af en lignende stor og smuk Kvindestatue er den største Del funden. Det er en af de tre Kvindefigurer, som fandtes d. 18. Maj 1887, alle uden Hoved. Denne Statue, hvoraf ikke findes nogen Afbildning, er lidt over naturlig Størrelse: Hovedet og begge Underarme og Hænder mangle; et Brudstykke fra Knæet og til Anklen af venstre Ben fandtes senere (d. 27. Maj), Fødderne mangle. Klædningen er ordnet som hos de foregaaende med Skraafold over Brystet og „Snip" ved venstre Side; dog er Overklædningen rigere. Den hænger i en lang Bugt ned fra højre Arm mellem denne og Kroppen, fremkommen ved, at en overskydende Del af Overklædningen, som hos de andre Figurer med sine Ender er sammenhæftet paa højre Skulder, her hænger ned igjen fra denne og holdes oppe af højre Arm, hvorefter den atter føres over højre Skulder bag om Ryggen og falder fra venstre Skulder ned i en lang, prægtig med Farve ornamenteret Foldemasse. Af de fire foran paa hver Side nedhængende Lokker gaar den yderste helt ud over Armen. Friske og stærke Levninger af Malingen paa Klædningen viste den samme Decoration som paa de foregaaende, særlig smukt bevaret er Mæanderen,

[1]) Højre Underarm og Haand, venstre Haand og Haandled, Benene fra ovenfor Knæerne og Dele af Haar og Klædning mangle.

der fra midt paa Livet gaar i en Bue ud til „Snippen“ og derfra fortsætter sig i lige Linie ned ad mod Fødderne.

Nærmest i Slægt med de ovenfor beskrevne Figurer ere af de mindre Statuer i Akropolismuseet følgende.

(5) Museumsnumer 277. Afbildet *Ἐφημ. ἀρχ.* 1883 Tvl. 8 til venstre. Figuren er i $^1/_3$ naturlig Størrelse. Begge Underarme, Benene fra Knæerne og en Del af Issen mangler. Forhaaret i tre Lag, for neden tæt liggende, bølgeliniet paa tværs, saa en Række Sneglekrøller og sidst et Parti med Bølgelinier paa langs. Tre Lokker foran paa hver Side. Maling paa Diademet. Runde Ørelokker med Maling. Vatret Underklædning synlig paa venstre Bryst og Skulder, med malet Linning i Halsen og paa Skulderens Overside. Overklædningens Skraafold med den øverste Folderand tunget og malet gaar fra højre Skulder under venstre Bryst. Foldemassen, der hænger ned fra h. Arm (afbrudt for neden), har malede Borter. „Snip“ ved venstre Laar og malet Mæander ned dertil. Bag paa Klædningen malede Kanter og Rosetter. — I Maj 1887 er et Stykke af Benene omtr. til Anklerne, som dog ikke slutter til foroven, lagt dertil.

(6) VI Sal. Uden Nr. [9 paa Gibsfoden]. Kvindetorso lidt under naturlig Størrelse. Hoved, v. Arm, h. Underarm, Benene nedenfor Knæerne mangle. Haarmassen bagpaa charakteriseret som (10) parallele Lokker. Foran 3 Lokker paa hver Side. Vatret Underklædning paa v. Bryst med Linning foroven; Overklædning med Skraafold fra h. Skulder under v. Bryst, tre Foldemasser ned foran. „Snip“ ved v. Side, et malet Baand gaar der ud til. Overklædningen afsluttes bagpaa forneden omtrent i lige Linie. (Fig. 1, se næste Side.)

(7) VI Sal. Nr. 278 og 292 (sammensat af to Stykker). Kvindetorso lidt under naturlig Størrelse. Hoved og Hals mangle, begge Underarme, Benene nedenfor Knæerne. Haarmassen bagpaa med Bølgelinier paa langs, i flad afrundet Masse, som dog forneden er begrænset af en ret Linie. Fire Lokker paa hver Side foran (rød Farve derpaa). Overklædningen rigere, i Lighed med Nr. 4 ovenfor; her synes den overskydende Del af Overklædningen at gaa ned bag højre Skulder, komme frem nedenfor højre Overarm foran, gaa over Maven, derfra over venstre Underarm og saa op bag venstre Skulder og over denne, saa at den efter at være slaaet bagfra over denne hænger i lodret

Foldemasse ned over venstre Bryst og videre. Derved bliver den vatrede Underklædning ved Halsen kun synlig paa et mindre, trekantet Stykke; den viser Spor af rød Farve og havde en mæandersmykket Linning foroven, som kun var begrænset af Farve (mørkegrøn) mod Halsen. Overklædningen hænger ganske glat over h. Skulder, Overarm og h. Bryst, paa langs ned ad h. Skulder og Overarm har været malet en bred Bræmme med Mæander [1]). Højre Arm var bøjet, og den sædvanlige Foldemasse hænger ned derfra. Venstre Ben træder noget frem, og Stillingen er i det hele friere. — Et firkantet Hul er bestemt til Indsætning af Hovedet og afpassede Huller til Underarmene. — Et Fragment (Nr. 288) af Benene (fra nedenfor Knæet til over Anklen) af en Kvindefigur synes at høre hertil (et glat Læg gaar foran ned midt ad Klædningen).

Fig. 1.

(8) IV Sal Nr. 282 og 236. Kvindetorso $^1/_3$ nat. Størrelse (sammensat af 4 Stykker). Mangler Hoved, Skuldre, Arme, det nederste af Benene, det meste af Bagsiden og af højre Hofte (af Haaret ses intet). Underklædningen er begrænset mod Halsen. Overklædningens Skraafold gaar fra højre Skulder ned under v. Arm, en Flig af Underklædningen hænger ud derover ved v. Arm, Foldemasserne af Overklædningen ved venstre Side og foran h. Ben ere bevarede. Underklædningen har gaaet ud i en „Snip“ ved v. Side [2]). (Fig. 2.)

Fig. 2.

(9) IV Sal Nr. 14 og *A* 317. Kvindetorso i halv naturlig Størrelse. Hoved, venstre Skulder og Bryst, begge Arme, Benene nedenfor Knæerne mangle, desuden meget forslaaet. Af Haaret ses intet, tre borede Huller paa højre

[1]) Andre Spor af Farve paa Figuren ere til Dels ubestemte og tilfældige.

[2]) Et vist Sving i Figurens Behandling udmærker den.

Side af Brystet have tjent til Anbringelse af Lokkerne. Overklædningens Skraafold har gaaet fra h. Skulder ned under v. Arm. Foldemassen ved v. Side og en Del af den foran h. Ben er bevaret. Underklædningen har ved v. Laar været trukket ud i en „Snip". Af et Halsbaand er Antydning ved tre Huller øverst ved h. Side af Halsen. Hovedet har været indsat med en vældig tyk, firkantet Pløk, omstøbt med Bly. — Siden (Maj 1887) er dertil lagt et Brudstykke Nr. 289, omfattende Benene fra Knæ til Ankler.

(10) VI Sal. Nr. 308. Kvindetorso i 1/3 naturlig Størrelse (har været brudt i to Stykker). Hoved, venstre Arm, højre Underarm, Benene fra ovenfor Knæerne mangle. Haarmassen bagpaa er omtrent firkantet i Omrids, kun charakteriseret ved temmelig dybe Tværfolder. Foran paa hver Side tre Lokker. Overklædningens Skraafold gaar fra h. Skulder ned under v. Bryst og Arm. Foldemassen til venstre og Dele af de to andre ere bevarede. Underklædningen er foroven begrænset mod Halsen, men glat paa venstre Bryst og den tilstødende Del af Halsen. Forneden har der været en „Snip" til venstre Side. Et rundt Hul i Klædningen viser den tabte h. Underarms Plads. — Siden (Maj 1887) er dertil lagt Nr. 68 (= 1895), et Stykke Plinth med Fødder og bagved nedfaldende Klædning (jfr. nedenfor Nr. 13); af højre Fod mangle Tæerne, af venstre mere.

(11) VI Sal. Brunt Skab. Kvindetorso i 1/3 naturlig Størrelse. Hoved, højre Haand og lidt af Underarmen, venstre Underarm, den forreste Del af venstre Fod, en Kant af Klædningen paa venstre Side fra Laaret til Foden mangler. Haarmassen bagpaa charakteriseret som (12) parallele Lokker. Fire Lokker ses foran paa hver Side, den yderste gaar ned under Armen (rød Farve derpaa). Underklædningen vatret paa v. Bryst og Skulder med Linning (kun malet, uden Kant foroven) ved Halsen og ned ad Overarmen. Overklædningens Skraafold gaar fra h. Skulder ned under v. Bryst og Arm, Overfolden tunget, de sædvanlige Foldemasser ere til Stede. Der findes „Snip" ved v. Laar. Klædningen gaar bagpaa ned over Hælene ud paa den runde Plinth (jfr. Nr. 13) og er decoreret med en malet Bort, foran gaar den halvt ud over Foden (venstre Fod er slaaet af); paa h. Fod ses Sandal med Baand op mellem første og anden Taa og over Tæernes Rod. En grøn Streg

gaar paa Klædningen tværs over Skinnebenene og over Læggene bagpaa. Det forreste af Plinthen mangler.

(12) Samme Skab. Kvindestatuette. Afbildet i *Ἐφημ. ἀρχ.* 1883, Tvl. 8 til højre. Det øverste af Hovedet, h. Underarm og v. Arm, Benene fra Knæet, venstre Ben fra midt paa Laaret mangler. Af Forhaaret er kun Buklerne paa Siden (jfr. Nr. 2) tilbage. Der er tre Lokker paa hver Side foran (rød Farve derpaa). Haarmassen bagpaa er afrundet forneden, svagt bugtet paa tværs. Runde Ørelokker. Klædningen er som hos foregaaende (Linningen dog begrænset af en Kant ved Halsen). Den vatrede Underklædning er mørkegrøn paa v. Bryst og Skulder foran. Overklædningen bagpaa er hævet i Midten. Diademet er bevaret i Nakken.

Førend Beskrivelsen fortsættes med de mere afvigende Figurer, vil det være nødvendigt at søge at komme til Klarhed om Dragtens Anordning og Bestanddele. Det drejer sig her om en Dragt, der ser meget forskjellig ud fra den senere, som er bekjendt fra saa utallige Statuer og andre billedlige Fremstillinger af græsk Kvindedragt. Der er allerede ovenfor ved Beskrivelsen af Figurerne gjort en Adskillelse mellem Overklædningen og det øvrige af Klædningen. Vi have set Overklædningen gaa i en Skraafold fra højre Skulder ned under venstre Bryst og Arm og paa Ryggen igjen op til højre Skulder[1]), og det er nævnt, hvorledes den foran falder ned i flere Foldemasser og bagpaa forneden gjærne gaar lige hen over Ryggen eller er hævet lidt i Midten. Paa højre Skulder og ned ad Overarmen, som den ogsaa bedækker, ere dens to Ender sammenhæftede med flere „Knapper“[2]). — Ovenfor denne her beskrevne Overklædning kommer der til Syne paa venstre Bryst og Skulder en ejendommeligt vatret Underklædning med vide Ærmer, der naa ned til Albuen og ses udækkede

[1]) Efter den Maade, hvorpaa Overklædningen rimeligvis er anlagt, burde man maaske sige omvendt, at Klædningen gaar fra h. Skulder skraat ned over Ryggen, derfra under v. Arm og over Brystet paa skraa op til h. Skulder igjen.

[2]) Paa Figuren Mus. d'Ath. Tvl. III—IV ses tre Rækker Knapper paa højre Skulder.

paa venstre Arm. Klædningen har mod Halsen en bred, glat Linning, som har været smykket med Maling eller andre Ornamenter; ned over venstre Skulder gaar ogsaa et glat Baand, som har været malet. Nedenfor Overklædningen kommer da atter til Syne en Del af Klædningen, som er trukken op til den ene Side i en „Snip" og derved strammet over Benene, smykket med en malet Mæander, der gik ned fra Bæltet (hvilket ogsaa var malet, hvor det saas, som paa Mus. d'Ath. Tvl. III) og midt ned ad Klædningen indtil et Stykke ovenfor Fødderne; men ved Klædningens Samling hen til „Snippen" fik ogsaa Mæanderen en anden Retning, idet den fra Bæltet bueformig gik hen til det Sted, hvor Haanden holdt Klædningen, og derfra saa igjen ned foran til hen imod Fødderne. At denne Del af Klædningen nedenfor Overklædningen er Fortsættelsen af Underklædningen foroven, var det jo naturligt at antage [1]); og den tilsyneladende forskjellige Art af Stoffet (vatret foroven, glat forneden) lægger næppe Hindring i Vejen for at erkjende Sammenhængen, idet Klædningen vel paa de Steder, hvor den hænger løst, kunde falde i de vatrede Folder, som vare egne for Tøjet, men naar den strammedes, derimod blev glat og kun viste skarpe, smalle Folder. De mere afvigende Figurer ville bestyrke dette, hvortil vi senere skulle vende tilbage.

Men til yderligere Bekræftelse skal her fremdrages en Terracottafigur i Akropolismuseet (Fig. 3, se næste Side). Det er en Kvindestatuette (Hoved og Fødder mangle), hvis Klædning er ordnet som de archaiske Marmorstatuers og malet. Overklædningen er hvid (med rød Tegning), Underklædningen baade foroven og forneden rød (med hvid Tegning) ligesom i højre Ærme ved Albuen; de nøgne Dele ere hvide ligesom Fodstykkets Overside. En graablaa Farve er anvendt til Overklædningens Skraafolder og en Del af Halslinningen paa Underklædningen. Den højre Haand holder en Blomst eller Frugt og hviler paa Brystet,

[1]) Som allerede ved de først fundne deliske Kvindefigurer er antaget af Homolle, Bull. de Corr. Hell., IV, 1880, S. 303.

Fig. 3. Malet Terracottastatuette i Akropolis-Museet (Længdefolderne midt paa Livet ere paa Statuetten kun angivne ved Folder i Leret, ikke særskilt ved Farve).

den venstre hænger lige ned og griber, saa vidt man kan se, Underklædningen ved venstre Side af Benene. Figuren er med Fodstykket (hvoraf en Del mangler) 0,25 m. høj; Tegningen er gjort i halv Størrelse. Flere lignende Statuetter med bevaret Maling findes i samme Museum.

Fig. 4.

(13) Nærmest ved den hidtil beskrevne Gruppe af Kvindefigurer staar en ret mærkelig Statue i omtrent halv naturlig Størrelse (Østsalen i Akropolismuseet). Der findes ingen Afbildning udgivet af den; den er her gjengivet (Fig. 4) efter et Photographi af Konstantinos. Den afviger deri fra de andre, at det her er den venstre Underarm, der er hævet, og Klædningens „Snip" er ved Figurens højre Side. Skraafolden gaar da ogsaa over Brystet fra venstre Skulder ned under højre Arm, og Overklædningens Foldemasser hænge ned fra venstre Arm. Underklædningens Linning ved Halsen synes blot at have været angivet ved Maling. For øvrigt er Klædningens Anordning den sædvanlige (bagpaa hænger Overklædningen længst ned i Midten); men en særlig Interesse har Figuren derved, at det nederste af Benene med Fødderne er bevaret. Her som paa andre Levninger af disse Figurer se vi, at Statuen var gjort ud i et med Plinthen, som er lille og rund og bestemt til at indføjes i det større Fodstykke, der bar hele Figuren; flere Fodstykker ere bevarede, vi se deri Hullet til Figurens Plinth, som fastgjordes ved at omstøbes med Bly; et enkelt Fodstykke bærer endnu, som vi skulle se, Plinthen og det

nederste af en kvindelig Figur fastsiddende i sin oprindelige Stilling. Underklædningen gaar ned over Anklerne, foran et lille Stykke ud paa Foden og bagpaa helt ned over Hælene og et Stykke ud paa den runde Plinth. En fin Bort var malet paa dette nederste Stykke af Klædningen, som tydelige Levninger vise. Fødderne, hvoraf den venstre er helt bevaret, bære Sandaler, med temmelig tykke Saaler, fra hvilke et Baand gaar op mellem første og anden Taa og langs oven ad Foden, et andet Baand, der gaar tværs over Tæernes Rod, synes at gaa ind under det første. — Forhaaret ligger i to Lag, nederst med bølgeformet Begrænsning, derover en Række korte, parallele Lokker. Runde Ørelokker. Issepinden afbrudt. Det Stykke af Overklædningen, der hænger ned fra venstre Arm, var udarbejdet for sig og allerede i Oldtiden paasat bagefter [1]).

(14) Gaa vi over til de mere afvigende Figurer, saa møde vi paa Tvl. V i *Mus. d'Ath.* en meget tiltalende Skikkelse, som ogsaa er fuldstændigere bevaret end de fleste [2]) (Fig. 5, se næste Side). Den er lidt under naturlig Størrelse. Som det strax ses, har Figuren ikke Overklædning paa, Underklædningen falder i to Partier, den øvre Del er vatret, frit hængende, den nedre strammet og næsten glat; den vatrede Del af Underklædningen med Ærmerne (langs ned ad disse ses Knapper, der hæfte dem sammen) dækker Overkroppen langt ned paa Livet og gaar om paa Ryggen i samme Højde (Fig. 6, bagfra, se Side 19), samt hænger et Stykke ud over Bæltet, som derved er dækket, og ned over et Stykke af den nederste Del af Underklædningen. Denne nederste Del af Underklædningen strækker sig helt ned til Fødderne; men i Steden for at samles i en

[1]) Højre Arm, venstre Underarm, den yderste Del af højre Fod og Stykker af Klædningen mangle. Ansigtet og Hovedsmykket er noget beskadiget.

[2]) Højre Haand og Benene fra Anklerne samt Næsespids og en Del af Hagen mangle, venstre Haand beskadiget, dog ere Fingrene bevarede. Hoved og h. Underarm paasat. Kroppen i to Stykker.

Fig. 5.

„Snip“ til den ene Side, holdes den her af venstre Haand foran Benene samlet i et langt, mangedobbelt Læg, som løftes noget i Vejret af Haanden, hvorved Klædningen strammes tæt om Benene og slutter næsten glat til disse, blot med faa fine Folder løbende sammen til det Sted, hvor Haanden griber Klædningen. Forhaaret ligger i 6 Bugter paa hver Side ned over Panden, bredest i Midten paa hver Side. Issehaaret er kun løselig angivet ved svage concentriske Bugter; Issepinden afbrudt; Baghaaret i forneden afrundet Masse, charakteriseret som (12) parallele Lokker. Foran 4 Lokker paa hver Side. Af Malingen er der flere Levninger, rødt paa Haaret, grønne Rosetter paa Klædningen (en grøn Linie tværs over Skinneben og Læg forneden), runde Ørelokker med paamalede Rosetter, samt Maling paa Diademet, der bærer Broncestifter i Overkanten. Venstre Arm bærer en (aaben) Armring. Nærmest ved denne Figur staar følgende.

(15) VI Sal. Nr. 281 og 209. Kvindetorso i halv naturlig Størrelse. Hoved, h. Underarm og lidt af Overarmen, v. Underarm og Benene fra lidt ovenfor Knæerne mangle, en Del af venstre Hofte er slaaet af; Figuren er brudt i to Stykker. Haarmassen bagpaa er lige afskaaren forneden og charakteriseret som (12) parallele Lokker. Foran tre Lokker paa hver Side. Figuren bærer alene Underklædning; den øvre, vatrede Del af denne har en Linning ved Halsen og gaar ned over Maven, hvor den hænger lidt længere ned ved Figurens venstre Side end ved den højre, ligesom den bærer Ærmer. Langs ned ad disse paa Skulderen og Overarmenes Overflade gaar et bredt, glat Baand, som var malet rødt i Midten og med en Mæander paa hver Side, desuden var der en Linning for Enden af Ærmerne, hvilke ikke naa helt ned til Albuen. Den nedre, glatte Del af Underklædningen er samlet op i Midten til et smalt, mangefoldet Læg (det øverste af dette tilligemed Armen og Haanden, der har holdt det, er slaaet af), som har gaaet ned foran Benene (Bagsiden af Figuren er glat og viser kun nogle Tværfolder forneden) [1]).

Fig. 6.

(16) Til denne Type af Klædningen maa henføres følgende interessante Statue (Østsalen, Nr. 1572). Afbildet i *Ἐφημ. ἀρχ.* 1883, Tvl. 8 midterst. Figuren er næsten fuldstændig [2]), 1/3 af naturlig Størrelse. Et Diadem (højere foran) gaar som sædvanligt rundt om Hovedet. Haarets Ordning er afvigende. Forhaaret ligger i en tyk, rund Bulk af stærkt krusede Lokker over Panden, fremtrædende og overskyggende Ansigtet; det er strøget om bag Øret, ingen Lokker falde ned foran, men Haarmassen samles bagpaa (som 12 parallele Lokker) og ses som sædvanlig paa begge Sider

[1]) En god, ret Holdning udmærker Figuren.

[2]) Nogle Stykker bagpaa ere slaaede af. Hovedet har været slaaet af og Statuen knækket paa Midten.

af Halsen. Issehaaret er givet med Zigzaglinier paa langs; der er intet Spor af Issepind, ingen Ørelokker, men Rosetter malede paa selve Øreflipperne. Figuren bærer alene Underklædning, den øvre vatrede Del har ved Halsen en glat Linning med Spor af Mæandermaling, og som fortsættes ned ad Armenes Overside, samme Del af Klædningen gaar ned over Bæltet og afsluttes af en ret Linie forneden, endelig bedækker den som Ærmer Armene lige til Haandleddene. Nedenfor Bæltet strammes Klædningen dels ved højre Hofte til en „Snip", som har været greben af højre Haand, der er rettet lidt fremad (den yderste Del af Fingrene er afbrudt), dels foran langs ned ad Midten til et glat Læg, der gaar ned til Fødderne, fem-sexdobbelt, lige bredt foroven og forneden; Klædningen slutter stramt om Benene. Fødderne bære spidse, røde Sko og staa endnu paa den runde Plinth, som er arbejdet i et med dem. Venstre Arm er bøjet og slutter tæt ind til Kroppen, venstre Haand holder en Fugl, der hviler i den (det øverste af Fuglen mangler). Over større Dele af Forsiden er der Levninger af mørkegrøn Farve, paa Haaret af rød.

(17) Tvl. VII og VIII i *Mus. d'Ath.* (og *Ἐφημ. ἀρχ.* 1886, 2. Hft., Tvl 5) viser os forfra og bagfra en Kvindefigur i lidt under naturlig Størrelse. Overklædningen er lagt op over venstre Skulder i Steden for at gaa i Skraafold under Armen, saa at begge Skuldre og hele Brystet dækkes af Overklædningen. Ved Halsen er en Bugt foroven, i hvilken Underklædningen (vatret) med en bred Linning viser sig. Paa Ryggen hænger Overklædningen længst ned i Midten og er hævet til begge Sider. Underklædningen forneden er samlet i en „Snip" ved venstre Ben, til hvilken vistnok Haanden har gaaet ned. — Et bredt Diadem gaar om hele Hovedet, paa dets Overkant sidder en Række Broncestifter. Forhaaret er temmelig tykt, ligger tæt til Panden, er bølget paa langs og ender i (18) sneglehusformede Krøller. Issehaaret er løselig charakteriseret ved faa concentriske Bølger. Issepinden er bøjet. Haarmassen bagpaa falder langt ned, charakteriseret som (10) parallele Lokker med frie Spidser.

Foran falde fire Lokker ned paa hver Side (afbrudte forneden) [1]). Nærmest ved denne i Klædedragt staa de følgende.

(18) VI Sal. Uden Nr. [10 paa Gibsfoden]. Kvindetorso lidt over halv Størrelse. Hoved, Hals, v. Arm, h. Underarm, Benene fra Knæerne mangle. Haarmassen charakteriseret ved smalle Tværfolder og afrundet forneden. Tre Lokker paa hver Side foran. Overklædningen dækker hele Brystet og hviler paa begge Skuldre (paa højre Skulder er den sammenhæftet med 7 Knapper), ved Halsen lader den ligesom hos den foregaaende et halvmaaneformet Stykke frit, i hvilket Underklædningens brede Linning med paamalet Mæander kommer til Syne, medens Overklædningens Rand paa samme Sted falder kraveformet ned paa Brystet (Fig. 7). Overklædningens Foldemasser ere ordnede omtrent som hos den foregaaende; bagpaa falder Overklædningen i lodrette Folder ned til Lænderne. Ved venstre Side samles Underklædningen i en „Snip" af den (tabte) venstre Haand, og en bred, malet Mæander gaar derhen fra Midten af Livet (af Farven er mørkegrønt tydeligt), ligesom Kanten af Klædningen var smykket med paamalet Mæanderbort [2]).

Fig. 7.

(19) VI Sal. Nr. 1571. Kvindetorso i halv naturlig Størrelse (Fig. 8, se næste Side). Hoved, begge Arme og Benene fra ovenfor Knæerne mangle. Haarmassen bagpaa er afrundet forneden, charakteriseret som (12) parallele Lokker med lidt frie Spidser. Forpaa falde fire bugtede og bølgeliniede Lokker

[1]) Næsespidsen, højre Underarm, det meste af venstre Arm og Benene nedenfor Knæerne mangle tilligemed Stykker af Klædningen. Dog er i Maj 1887 et højre Ben fra Knæ til Ankel, som synes at slutte til foroven, henført til denne Figur. Hovedet er paasat.

[2]) Baghaaret med de smallere Tværfolder tyder paa en friere Behandling; en anden Enkelthed peger i samme Retning, nemlig at venstre Knæ ses gjennem Klædningen.

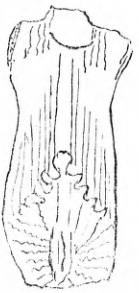

Fig. 8.

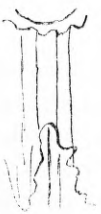

Fig. 9.

ned paa hver Side (afbrudte forneden, Huller til deres Fortsættelse synlige). Linningen for Halsen er synlig, for øvrigt dækker Overklædningen begge Skuldre og hele Brystet, er trukken lidt op i Midten og falder derfra i to symmetriske Foldelag til Siderne. Nedenfor er Underklædningen samlet midt foran Benene til et Læg, som er slaaet af tillige med Haanden, der rimeligvis har holdt det. Underklædningen strammes noget derved, og Bølgelinier løbe sammen til Stedet.

(20) VI Sal. Nr. 279. Kvindetorso i halv naturlig Størrelse. Hoved, v. Underarm nedenfor Albuen og Haanden, h. Underarm og Haand, Benene fra Knæerne mangle. Haarmassen bagpaa er afrundet forneden, Overfladen med stærkere Længde- og Tværrifler udarbejdet som 11 Lokker. Forpaa falde tre Lokker paa hver Side ned (gul Farve derpaa). Overklædningen gaar lige om Halsen med en tunget, tilbageslaaet Fold, uden at man ser noget til Underklædningen (Fig. 9). Foran er Overklædningen trukken lidt op i Midten og falder i to Foldemasser en til hver Side; fra hver af Armene har en Foldemasse hængt ned. Nedenfor Midten af Overklædningen begynder det smalle, retlinede Foldelæg af Underklædningen, som ses oftere hos andre Figurer at gaa ned foran Benene.

(21) Nogen Lighed i Klædning med Mus. d'Ath. Tvl. VII—VIII har en anden Kvindestatue i Akropolismuseets Østsal. Den er i $^3/_4$ naturlig Størrelse og fortjente vel en Afbildning. Begge Underarme og Hænder mangle samt Benene fra lidt nedenfor Knæerne. Om Hovedet har Figuren en Perlesnor, nedenfor den bagpaa bag ved Ørene et smalt Baand, som samler Haaret der. Forhaaret nedenfor Perlebaandet ligger stærkt kruset i tre lige brede Lag over hinanden temmelig tæt til Panden; det er strøget om bag Øret og falder paa hver Side af Brystet ned i tre Lokker. Isse-

haaret har blot Folder paa langs, Haarmassen bagpaa er afrundet, med 13 parallele Lokker, en Smule frie i Spidsen. Huller i Ørene til Prydelser. Hovedet er af den længere, smallere Typus; Spidsen af Næsen og en Flis af v. Kjæbe ved Hagen mangler. Overklædningen slutter til Halsen, ligger glat paa Brystet og falder nedenfor dette i Længdefolder, Bølgelinier paa langs ses under Armene; den er trukket op i Midten (Fig. 10). Bagpaa er Overklædningen paa lignende Maade trukken op i Midten og foldet som paa Forsiden. Underklædningen er paa Forsiden samlet ved højre Laar til en „Snip", hvorfra Buefolder udgaa; bagpaa ligger den ellers glat, kun ses to meget fjærne, skarpe Tværlinier, og fire fine, bølgede Længdefolder gaa langs Midten ned bagpaa Benene. Et Stykke af venstre Ben bagpaa med de bølgede Længdefolder mellem Benene er senere (Maj 1887) lagt dertil.

Fig. 10.

(22) Af en Marmorstatue i halv naturlig Størrelse fandtes i 1882 Hoved og Bryst, som er afbildet *Mus. d'Ath.* Tvl. XIV (2. Hft.) [1]), hvortil er kommet et Stykke af venstre Side, som slutter til nedenfor venstre Bryst (paa et Photographi af Konstantinos ses det hele).

Et fladt Baand gaar to Gange om Hovedet og er bundet i Nakken i en Knude, hvis to Ender hænge lige ned paa Haarmassen bagpaa, i samme Afstand fra hinanden og lige lange. Forhaaret, bølgeliniet paa tværs, hænger ved Tindingerne lidt længere frem, er skilt i Midten, strøget om bag Ørene og sender derfra paa hver Side tre tynde bølgede Lokker ned paa Brystet. (Ingen Ørelokker eller Issepind.) Issehaaret er kun antydet ved svage concentriske Bugter. Baghaaret, hvis nederste Del mangler, har kun svage Tvær-

[1]) Beskrevet af Mylonas, *Ἐφημ. ἀρχ.* 1883, S. 44 f. Nr. 26.

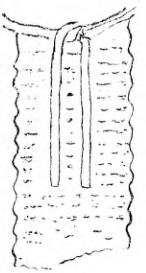

Fig. 11.

bugter, men er tunget i Kanten (Fig. 11). Underklædningen er begrænset mod Halsen af en Kant men ellers ikke plastisk charakteriseret, en Linning har været malet, og tillige har sikkert ogsaa Farve angivet Klædningen; ogsaa venstre Skulder er helt glat. Overklædningen, hvis Skraafold ses paa Brystet og paa Ryggen, er knappet paa højre Skulder med en temmelig tyk Knap, og nedenfor den følger den sædvanlige Sammenhæftning ved flere smaa Knapper, fra hvilke Bundter af fine Bølgelinier udgaa. Over Skraafolden er under venstre Bryst hen mod Armhulen en lille Flig af Underklædningen slaaet, hængende ned derfra. Denne Flig kommer altsaa til at slutte sig som en plastisk Fortsættelse til den blot i Farve givne Del af Underklædningen paa venstre Bryst. Fra Skraafolden gaar nedenfor v. Bryst et Par Længdefolder ned. saa vidt Brystet er bevaret, ellers er Siden glat. Paa Ryggen gaar ligeledes nogle Længdefolder ned fra Skraafolden. (Næsespidsen mangler.)

Om Malingen paa Læber, Øjne og paa Haaret gives dels Oplysninger af Mylonas (se ovf.) dels og fornemmelig af Fr. Winter (Jahrb. d. deutsch. arch. Inst , II, 1887, S. 216 ff.). Herom og om hans Antagelse, at Hovedet og det bevarede Fodstykke, der endnu bærer det nederste af en Kvindefigur og som har Giverens Navn Euthydikos, høre sammen, skal senere tales.

(23) Et andet smukt Hoved med Brudstykker af Bryst og højre Arm i naturlig Størrelse [1]) skriver sig fra Udgravningerne i 1882. Hovedet er afbildet fra to Sider i *Ἐφημ. ἀρχ.* 1886, Tvl. 6 (i Lithographi, med Beskrivelse af Philios) og *Mus. d'Ath.* Tvl. XIII (2. Hft.). Om Stykkernes Sammensætning har Studniczka givet Meddelelse i Mitth. d. deutsch. arch. Inst., Athen, XI, S. 352—356.

[1]) Se vor Tavle I.

Diademet, som foran næsten er slaaet helt af, bærer stærke Levninger af grøn Farve. Forhaaret er ordnet i Bukler paa Siderne og lige Tværbølger foran, men Partierne gaa mere over i hinanden end paa flere af de andre Figurer. Issehaaret er fra Midten bølget med Hul til Issepind. Baghaaret danner som sædvanlig en samlet, aflang Masse, men er charakteriseret ved fine Bølgelinier paa langs som en naturlig, sammenhængende Haarmængde, ikke som Lokker eller Fletninger. Tre bugtede Lokker paa hver Side foran falde ned paa Brystet, Halsen er smykket med et Perlebaand af ens Perler (af Halsen mangler et Brudstykke), Ørene med runde Ørelokker, fordybede med en Knap i Midten. Underklædningen er vatret med Linning for Halsen. Overklædningen gaar i Skraafold over Brystet, men en overskydende Del af den falder atter ned fra højre Skulder og er, som det synes, slynget en Gang om højre Arm ved Albuen; om den derfra igjen er gaaet bag om Ryggen (hvor Klædningen falder i Længdefolder ned fra Skuldrene) og er faldet ned over venstre Skulder ligesom paa Nr. 4, kan ikke afgjøres. Studniczka (Mitth. S. 355) forklarer Klædningen anderledes, han antager en Kappe endnu ovenpaa Overklædningen. Et Stykke af en nøgen Arm (Underarm uden Haand) med Armbaand er lagt sammen med denne Figur. Venstre Skulder og Dele af venstre Bryst[1]) mangle, ligesaa Næsespidsen. Paa venstre Kind ses en mørk Plet som Følge af Ild.

Om Malingen af Øjnene og andre Farvelevninger findes Oplysninger af Fr. Winter i Jahrb. d. deutsch. arch. Inst. II, 1887, S. 221, hvis Afhandling vi senere komme tilbage til.

(24) I de første Maaneder af 1887 blev fundet en Kvindestatue i overnaturlig Størrelse, som endnu ikke er afbildet. Begge Underarme (af hvilke den højre har været rettet lige frem, den venstre[2]) skraat nedad) og Benene fra

---

[1]) Det mellemste Stykke af Hals og Bryst er ved at ligge i Luften afbleget langt mere end det øvrige.

[2]) Paa venstre Arms Yderside er et boret Hul ved Albuen.

lidt over Anklerne mangle (Rundingen af Ryg og Bag er med Forsæt arbejdet bort); Næsen mangler, Hovedet med et Stykke af Halsen er paasat. Diadem om Hovedet (slaaet af i Nakken). Forhaaret har bevaret rød Farve og er ordnet i en Bukkel paa hver Side med concentriske Bølgelinier og derimellem et Parti med Bølgelinier paa tværs, med svag Skilning og bugtet ned mod Panden ligesom paa et Hoved fra Eleusis. Issehaaret viser kun flade, store Tværbugter. Issepinden afbrudt. Af Haarmassen bagpaa er kun meget lidt bevaret, den har ikke gaaet langt ned (den ophører over Skuldrene) og var charakteriseret som parallele Lokker. Foran paa hver Side falde tre Lokker ned med Levninger af rød Farve. Der er Huller i Øreflipperne. Overklædningen falder foran fra hver Skulder ned i lige lange Foldemasser, symmetrisk en foran og en bagved hver Arm, og lader derved den vatrede Underklædning til Syne midt ned ad Kroppen fra Halsen med dens Linning til midt paa Livet, hvor (Bæltet ses ikke) den strammere, nederste Del af Underklædningen begynder, som er samlet paa Midten foran Benene i et glat, smalt Læg, der gaar helt ned, medens Klædningen ved Siderne af det stramt med parallele Længdefolder slutter sig om Benene (Fig. 12). Bagpaa ses faa Tværfolder paa Skuldrene, Længdefolder paa Benene forneden.

Fig 12.

(25) En meget medtaget Figur (VI Sal. Nr. 280, halv Størrelse) slutter sig nærmest hertil. Hoved og Hals, h. Arm og v. Underarm, venstre Hofte og v. Ben, ogsaa h. Fod og det nederste af Benet mangler. Haarmassen bagpaa er afrundet (den største Del mangler). Foran falde tre Lokker ned paa hver Side. Overklædningen hænger fra begge Skuldre i Længdefolder ned over Brystet og støder næsten sammen i Midten foran; bagpaa ses Tværfolder.

(26) Østsalen *A* 310. Kvindestatue i $^1/_3$ naturlig Størrelse. Afbildet og beskreven af Studniczka, Mitth. d. deutsch. arch. Inst., Athen, XI, S. 356 f., Tvl. IX, 2 (Phototypi).

Torsoen er fundet tidligere og afbildet i *Le Bas*, Monuments d'ant. figurés, Tvl. II, 2 (Afstøbning paa Charlottenborg Nr. 25). Hovedet er fundet 1882 og paasat (foran paa Halsen mangler en Flis). Venstre Arm (fra ovenfor Albuen), h. Haand, Benene efter en skraa Flade fra lidt over Knæerne mangle samt den halvkugleformede øverste Del af Hovedet (denne var oprindelig paasat særskilt). Diademet gaar helt om Hovedet (omtrent lige bredt overalt; foran er noget slaaet af); Forhaaret ligger paa Siderne i to Bukler, lidt smallere i Midten, men uden Skilning, bølgeliniet paa tværs. Issehaaret, for saa vidt det er til Stede, synes redt ud fra Midten. Baghaaret hænger i afrundet Masse, charakteriseret som (12) parallele Lokker. Foran tre Lokker paa hver Side. Runde Ørelokker[1]). Overklædningen falder foran ned fra begge Skuldre og lader Midten af Bryst og Liv fri. Af Underklædningen ses for Halsen et glat Stykke; nedenfor dette paa Brystet kommer et kort overfaldende Stykke Tøj med tætte Længdefolder; det naar omtrent ned til Midten af Brystet[2]). Nedenfor ses saa paa Bryst og Liv Underklædningens sædvanlige vatrede Del indtil nedenfor Bæltet (som ikke ses). Paa Underkroppen nedenfor den vatrede Del af Klædningen, som i Midten er bugtet lidt op forneden, ses saa det smalle, mangefoldede Læg, som oftere kommer igjen paa disse Figurer. og paa Siderne deraf den tætsluttende Klædning, bølgeliniet paa langs. Over højre Arm hænger Overklædningen ned, men er forneden afbrudt; Overklædningen dækker ogsaa hele Bagsiden med faa, skraa Tværfolder paa Siderne. Venstre Underarm har været strakt frem fra Kroppen, Klædningen nedenfor Armen er slaaet af. — Et Stykke af venstre Ben med tilhørende Klædning (Nr. 245) er senere lagt dertil, men slutter ikke til foroven.

(27) D. 18. Maj 1887 fandtes en Kvindetorso i over-

[1]) Øjnene ere mærkelig formede, med store Øjenlaag, som om de vare slaaede ned; jfr. Studniczka, Mitth. anf. St., S. 356 A. 5.

[2]) Underklædningen er altsaa foroven trukken op, saa at en Del af den kan falde ned over den anden, jfr. Friederichs-Wolters, Die Gipsabg. ant. Bildw. Berlin 1885, S 62 ned.

naturlig Størrelse (Hoved og Hals mangle, venstre Arm undtagen lidt af Overarmen), som frembyder stor Interesse, fordi den særdeles meget ligner en tidligere paa Samos funden, som er afbildet i Bulletin de Correspondance Hellénique IV, Tvl. XIII og XIV. Klædningen er hos begge Figurer charakteriseret paa en helt anden Maade end hos alle de foregaaende, nemlig ved tætte Længdestreger, lidt tættere og finere paa Underklædningen. Haarmassen bagpaa har ikke gaaet langt ned, har været lige afskaaren og foldet paa langs; forpaa er ingen Lokker. Overklædningen er fæstet sammen paa højre Skulder med 7 Knapper, gaar med en tredobbelt Skraafold over Brystet og under venstre Arm, hænger ned over højre Arm indtil ovenfor Albuen og danner i Steden for de sædvanlige Foldemasser kun en bred, tværfoldet Bugt ned over venstre Hofte og sender en lang, smal Tunge ned paa højre Side foran Armen (der hænger lige ned tæt ind til Kroppen), hvortil en lignende svarer bagved Armen; Overklædningens nederste Rand slaar foran en stor Bue opad, hvorved Bæltet bliver synligt i Midten, og paa Ryggen slaar den omtrent samme Bue over Lænderne. Underklædningen er udringet foran paa Halsen, paa venstre Skulder og Overarm angiver en simpel Streg Sømmen; for øvrigt dækkes venstre Bryst og hele Underkroppen fra Bæltet af af den tæt riflede eller stregede Underklædning. Underkroppen er næsten rund som en Støtte, jævnt aftagende forneden, uden Antydning af de indenfor liggende Former eller af nogen Bevægelse. Fødderne mangle. Den højre Arm [1]), der er blottet fra over Albuen, slutter som angivet tæt til Kroppen, ligesaa Haanden, der er lukket og ikke holder noget. Den venstre Arm har været bøjet og Underarm og Haand hvilet paa Brystet, den sidste holdt en rund Gjenstand (som et Æble), hvoraf Omridset ses; Overfladen af dette, hele Haanden og Underarmen ere afbrudte [2]).

---

[1]) Behandlingen af Armen er forsømt, saa at den er lang og uformelig.

[2]) Figuren er bagpaa noget forvitret.

(28) Nær ved den foregaaende Figur har vistnok en Kvindefigur staaet, hvoraf kun Hoved og Bryst ere bevarede, i lidt under naturlig Størrelse (sammensat af 4 Stykker). Den er afbildet *Mus. d'Ath.* Tvl. IX (2. Hft.), jfr. *Ἐφημ. ἀρχ.* 1886, 2. Hft., S. 77, hvor Kavvadias anser Statuen for udført paa en af Øerne og derfra sendt til Athen. Afvigelserne fra de sædvanlige Figurer ere da ogsaa talrige, ikke blot i Dragt, men ogsaa i Ansigtets Typus. Et Baand gaar om Hovedet, knyttet i en Dobbeltknude i Nakken, hvorfra Enderne hænge ned paa Haarmassen bagpaa; denne er lige afskaaren forneden og ved rette Linier paa langs og tværs delt i en mangetærnet Overflade (Fig. 13). Forhaaret er skilt i Midten og strøget bag Øret, det ligger fladt til Panden med 4 5 bugtede Linier; Issehaaret har bagtil Længdefolder, fortil Tværfolder helt over. Ingen Lokker falde ned foran, men Haarmassen er synlig paa begge Sider af Halsen med faa svungne Linier. Underklædningen dækker venstre Skulder og Bryst, er udringet foran paa Halsen og er charakteriseret ved tætte Længdestreger[1]). Ogsaa Overklædningen ligger som paa den foregaaende Figur i Skraafold over Brystet og er sammenhæftet med Knapper paa højre Skulder, og har noget grovere Længderifler end Underklædningen. Venstre Haand ligger paa skraa hen over Brystet, og mellem Pege- og Tommelfinger holdes en rund Gjenstand af Form som et Æble, men med en Ansats ovenpaa, der kunde tyde paa Granatæblets Form. Venstre Arm er helt tabt.

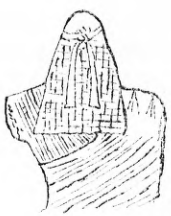

Fig. 13.

(29) Den tredje af de d. 18. Maj 1887 fundne Kvindefigurer er atter meget afvigende og interessant. Den er i naturlig Størrelse; Hoved og Fødder mangle. Der er ingen Afbildning af den udgivet. Figuren er meget fladtrykt fra

[1]) Klædningens fine Folder tyde paa Indvirkning fra Broncetechniken efter Sophules, Mus. d'Ath., 2. Hft., S. 9.

Forsiden, Overfladen givet saa glat som muligt, maaske charakteriseret nærmere ved Farve, hvoraf der er mange Spor. Tre Lokker falde paa hver Side ned foran [1]). Paa Siden af Halsen, der er bevaret, findes Dele af Ørelokkerne, der vare hængende og af Drueklaseform; om Halsen gaar et Perlebaand med Hængeprydelser vexlende med Perlerne. Overklædningen falder fra begge Skuldre ned over Armene og derfra ned langs Siderne næsten til Fødderne i lange, brede Folder med fuldstændig rette Linier, endende med Kvaster og decorerede med malede Mæandre langs Kanterne. Underklædningen er begrænset mod Halsen af en (rødkantet) Linning og falder glat ned over Brystet med en enkelt Fold over det brede, flade Bælte, fra hvilket der paa hver Side hænger ned et bredt, forneden tærnet Baand. Nedenfor Bæltet hænger Underklædningen ganske glat; ned langs Midten af den foran er paamalet en Række af afvexlende Stjærner (to efter hinanden) og Hagekors med rød Farve; forneden, over Fødderne, var igjen en Mæanderbræmme.

Højre Arm hænger lige ned langs Siden, og Haanden holder en noget aflang, ringformig Gjenstand (omtr. 1 Kvarter lang paa den længste Led; den ligner mest de Kringler, som Italienerne kalde *ciambelle*), der tydes som en Krans. Ærmet gaar lidt nedenfor Albuen, hvor Overklædningen slipper. Venstre Arm er bøjet, og Underarmen ligger tæt til Kroppen, Haanden holder foran midt paa Livet og tæt ind til Kroppen en aflang, rødfarvet Gjenstand af Form som en Krukke med snæver, kort Hals foroven, der tydes som et Granatæble. Siderne af Figuren og Bagsiden ere næsten ganske glatte.

(30) Nogle Overensstemmelser findes hos følgende (Fig. 14, se næste Side) Torso (IV Sal Nr. 309). Figuren (i 1/3 naturlig Størrelse) mangler Hoved og Benene omtrent fra Anklerne; den er sammensat af to Stykker. Haarmassen bagpaa er kort, lige

[1]) Haarmassen bagpaa er lige afskaaren forneden, kun svagt bugtet paa tværs; men af den samlede Masse er paa hver Side med en dyb Fure udskaaret en Lok, uden at denne dog er særlig charakteriseret.

afskaaren, med spredte Tværfolder. Foran ses tre Lokker paa hver Side. Klædningen bagpaa ligger i spredte, grovere, lodrette Folder; foran er den begrænset mod Halsen; en Foldemasse paa hver Side hænger ned til Knæerne med en Kvast i den inderste Folds nederste Flig; for øvrigt er Klædningen glat ned ad Kroppens Midte (Levninger derpaa af rød Farve). Armenes Retning ses, deres Overflade er ødelagt. Højre Arm var bøjet i Albuen, sluttede ind til Brystet med Underarm og Haanden, som er tabt; venstre Arm hængte, lidt fremadbøjet, ned langs venstre Side, Haanden er tabt, den laa ind paa venstre Hoftes Forside. En firkantet, indhugget Fordybning foran midt paa Livet kan maaske have tjent til Anbringelse af det, som holdtes af højre Haand.

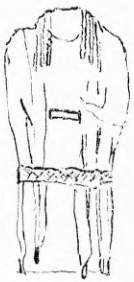

Fig. 14.

(31) En helt forskjellig Klædning findes hos en Figur (Fig. 15, se næste Side), som man har betegnet paa Grund af dens Form som en Xoanonfigur, den i *Mus. d'Ath.* Tvl. X (2. Hft.) afbildede Kvindestatue (i lidt under naturlig Størrelse). Stillingen er fuldstændig lige op og ned, Kroppen indsnøret ved Bæltet om Livet i to Partier. Klædningens Dele slutte glat og stramt til Figuren, og Underdelen er næsten som en rund Støtte. Klædningen maa vistnok tydes paa følgende Maade [1]). Den vatrede Underklædning ses kun paa et Stykke af faa Tommer nede ved Fødderne. Det øvrige dækkes af den tætsluttende Overklædning, som ved et Bælte er sammenholdt om Livet og kun slaar faa Folder over dette og en enkelt bred Fold paa hver Side af Benene; foroven er Overklædningen dobbelt, idet en Del af den som et Slag hænger ned over det øvrige fra Halsen indtil tæt ovenfor Bæltet foran og ligesaa paa Ryggen og ned over Armene indtil Albuerne. For Halsen begrænses Klædningen af en lille ved to Tværlinier afskaaren

[1]) Det er Prof. Jul. Lange, som har bestyrket mig i denne Opfattelse.

Fig. 15.

Søm eller Linning, som paa dette Sted imidlertid er noget paafaldende. Fra Bæltet hænge foran to Baand ned. Stærke Levninger af Farve paa Klædningen vise brede Længdebaand og Mæandre paa Overklædningen forneden og andre Bræmmer paa Slaget, som den nøjagtige, farvede Gjengivelse af Figuren i *Antike Denkmäler*, hrsg. v. deutsch. arch. Inst., I Bd., 2. Hft., Tvl. 19 angiver.

Om Hovedet har ligget et Smykke (efter Petersen og Wolters i Texten til den anførte Tavle af Ant. Denkm. en K r a n s af Blade), hvorom en Række Huller, i hvilke til Dels endnu Broncestifter sidde, vidner. Baghaaret er desuden samlet med et Baand nedenfor Ørene. Forhaaret ligger i tre Lag paa Panden, bølgeliniet paa tværs (i Midten ødelagt). Issehaaret er charakteriseret i et med Baghaaret, saa at det hele er givet som (12) parallele Lokker, hvis Spidser ere lidt frie, Haarmassen er afrundet forneden. Forhaaret er strøget om bag Ørene, og paa hver Side foran falde tre Lokker ned. Paa Haaret er rød Farve tilbage, ligesom Øjnene ere malede. Issepinden er afbrudt. Højre Arm hænger ned tæt ind til Kroppen; Haanden, hvis Pegefinger mangler, er

gjennemboret for at holde en Gjenstand. Venstre Underarm var rakt fremad, og et Stykke af den (ikke afbildet i Mus. d'Ath.) findes, bærende Ring og en Plade, som af Petersen og Wolters tydes som Halen af en i Haanden baaren Fugl (ligesom paa Nr. 16 ovenfor). Paa hver Skulder findes et boret Hul, formodentlig til Anbringelse af Knapper til Klædningens Sammenhæftning.

Hoved, højre Arm og højre Haand ere paasatte, Figuren selv er brudt over i Livet. Næsetippen, det yderste af Brysterne, Dele af Lokkerne foran og venstre Haand mangle. Den runde Plinth er bevaret, men den forreste Del af den tilligemed Figurens Fødder er slaaet af.

(32) IV Sal, Nr. 15. Lille archaisk Kvindetorso ($^1/_6$ naturlig Størrelse), „xoanon"-formet (Fig. 16). Hoved, h. Underarm, v. Arm, Fødderne og en Splint af Benenes højre Side foran, samt hele Bagsiden mangler. Figuren er brudt over paa Midten. Arbejdet groft. Tre Lokker paa hver Side foran, samlede og plumpt charakteriserede. Om Livet gik et Bælte, nedenfor hvilket Klædningen er angivet ved parallele, runde Rifler ned til Fødderne. Paa Skuldrene foran ses nogle grove Tværrifler, paa Brystet mellem Lokkerne nogle faa grove, til Midten convergerende Rifler, ovenfor disse en plump Fordybning (til Anbringelse af et eller andet?). Paa Siderne ved Bæltet mangle nogle Stykker. (Højden af det bevarede 0,33 m.)

Fig. 16.

(33) Særlig Opmærksomhed blandt Akropolisfigurerne fortjener den af E. Petersen behandlede og som Nike tydede Figur (Archaische Nikebilder, Mittheil. d. deutsch. arch. Instit., Athen. Abth., XI, S. 372—397, Tf. XI). Det bevarede af Figuren bestaar af flere Stykker (det nederste Nr. 271 samt 234 ere betegnede). Den er legemsstor, Hovedet mangler undtagen det nederste af Nakken; endvidere mangler: venstre Bryst, Side og Arm, højre Arm fra lidt nedenfor Skulderen (Omridset af Overarmen og et Stykke af Underarmen, hvilken har været rettet fremad langs med Forsiden, ses

i Brudfladen), højre Ben fra ovenfor Hoften. Det nederste Brudstykke viser den mellem Benene til Jorden nedfaldende Klædning og det venstre, rask fremskridende Ben fra Hofte til Knæ. Paa Ryggen af det øverste Stykke findes to meget dybe, aflangt firkantede Huller til Optagelse af Vinger, som det maa antages.

Af Haaret ses kun Nakkehaaret, som er samlet pungformig bag paa Halsen med en lille rund Klump afsnøret nedenfor det øvrige, som viser Bølgelinier paa langs. Haaret naar kun ned til i Højde med Skuldrenes Overflade. Foran paa Halsen ses 9 borede Huller (de tre nedenfor de øvrige) til Anbringelse af et Smykke. Af den vatrede Underklædning ses noget paa Brystet med Linning mod Halsen (Linningen kun angivet ved Maling). Mellem Vingerne paa Ryggen er Overfladen glat med Rester af Maling. Vingerne have efter Hullernes Stilling og Retning ikke strakt sig til Siderne (som paa smaa Broncefigurer, hvor de ofte ere groede sammen med Skulder og Overarm, eller som paa en paa Delos funden Marmorfigur, hvorom senere) men bagud og opad.

Overklædningen gaar fra højre Skulder i en Skraafold under venstre Bryst og har fra højre Skulder hængt ned bagpaa i et mægtigt Parti, som var underarbejdet paa Ryggen og viser Folder hen mod Armen: det var sikkert langt nedfaldende (bag højre Ben) nedad og bagud og bevæget af Vinden. Foran er Overklædningen trukken op i Midten lidt nedenfor Brystet, og den sædvanlige Foldemasse foran højre Arm er svunget i stærkt skraanende Folder hen forbi Hoften og følger samme Retning som den omtalte Foldemasse paa Ryggen, men er afbrudt forneden ligesom denne. En bredere Tunge af Overklædningen gaar ned paa venstre Laar foran. Underklædningen ses paa det nederste Brudstykke; den gaar ned imod Plinthen, som til Dels er bevaret, afsluttes forneden med afrundet Form, hængende i rige Folder ned mod Jorden; Folderne samle sig skraat opefter mod et Punct over den venstre Hofte; mulig har her den ene Haand holdt Klædningen; men det paagjældende Parti af Stykket er afbrudt.

Venstre Ben er sat stærkt frem og bøjet i Knæet, dog synes det ikke umuligt, at Foden har naaet Jorden; efter Petersens Mening svæver Figuren helt, og kun Klædningen, som hænger ned til Plinthen, bærer den. Hovedet har været vendt mod højre til den Side, hvorfra Figuren bevæger sig bort. Klædningen strammer paa Grund af Bevægelsen over venstre Laar, men bliver videre nedad til og har, efter Folderne og Underarbejdningen forneden at dømme, naaet til midt paa Skinnebenet.

Baade Haarets Behandling, Motivets frie Gjennemførelse og Bevægelsen viser Figuren hen blandt de mest fremskredne archaiske Sculpturer. E. Petersen fremdrager i Anledning af denne Figur det ikke ringe Antal af smaa Broncefigurer fra Akropolis, som forestille flyvende Kvinder, og afbilder tre af dem: de ende i et Fodstykke med Voluter, bestemt til Fastnitning paa andre Gjenstande, som de endnu bevarede Niter vise. Det var vel ikke urimeligt, at de have tjent til Decoration af større Broncekar eller lignende, snarere end at de have været selvstændige Votivgaver. Til den beskrevne Marmorfigur henfører Petersen et stærkt bemalet Stykke af en Marmorvinge, som findes i Akropolismuseet og som han afbilder, samt en Fod med Sko (rødmalet) og med tre Bronceknapper langs op ad Vristen.

Til en lignende Nikefigur har efter samme Forfatters Mening to Brudstykker henhørt, som findes i Akropolismuseet, og som han ligeledes afbilder, nemlig en Del af venstre Laar med Klædning af en saadan Figur og et Fodstykke med det nederste af Klædningen af en paa lignende Maade anbragt Figur. Den Figur, hvortil disse to Stykker efter hans Mening høre, var udført i en noget mindre udviklet Stil og er af ham henført (anf. St., S. 389 ff.) til Kunstneren Archermos, hvis Navn er fundet paa et Fodstykke ved Udgravningerne paa Akropolis (se nedenfor).

(34) Et meget værdifuldt Stykke i Akropolismuseet er det colossale Athenehoved af Marmor, som i 1863 blev fundet ved Udgravningen af Grunden til det nævnte Museum, og som er afbildet oftere (*Ἐφημ. ἀρχ.*, 1883, Tvl. 4) og bekjendt ved Afstøbninger. I 1882 ved Østfronten af Par-

thenon blev blandt mange archaiske Sculpturer ogsaa fundet Dele af en colossal Athenefigur, som med Sandsynlighed af Studniczka er forenet med dette Athenehoved (Mitth. d. deutsch. arch. Inst., Athen, XI, 1886, S. 185—199 med en Tavle). Hovedstykket af Athenefiguren er venstre Bryst og Overarm, dækket foran og bagpaa af en tyk Ægide med store malede Skæl og kantet med Slangebræmme i gjennembrudt Arbejde. Armen har været rettet skraat nedad, dækket af Ægiden. Paa Brystet falde fire bugtede Lokker ned; paa Ryggen er en Del af Haarmassen tilbage ligeledes med bugtede Linier, begge Dele vise rød Farve. Bevaret, foruden mindre vigtige Brudstykker, er ogsaa venstre Haand, der har holdt en Gjenstand, der efter Brudstykket at dømme kan antages for en Spydstang; Levninger af Ægidens Slangebræmme ses ved Haandleddet. Hovedet bærer Hjælm, Hjælmbusken er slaaet af, Forhaaret er synligt nedenfor Hjælmen og ligger i simple Bugter ned paa Panden.

Det er Studniczka's Mening, at Athene er fremstillet kæmpende, og da der ved de samme Udgravninger var fremkommet Brudstykker af mindst tre mandlige, colossale Figurer, antager han i disse at have hendes Modstandere eller for den enes Vedkommende en Gud, der deltager i Kampen; og han tænker derved paa en Gigantkamp (ligesom paa den panathenæiske Peplos); Støtte finder Antagelsen til Dels ved Spor af Farve paa den ene af disse Figurer, som kun menes at kunne være fremkomne ved Regndryp fra en farvet Figur, som stod ovenfor i den oprindelige Opstilling, og dette skulde da være fra Athenes Ægide. Endelig antager Forfatteren i disse Brudstykker at have Levninger af Gavlgruppen paa det gamle Athenetempel paa Borgen, en tiltalende men for Øjeblikket ganske ubevislig Gætning.

I Akropolismuseet findes foruden de opstillede, her gjennemgaaede Figurer talrige Fragmenter af andre archaiske Marmorstatuer, som vente paa Fuldstændiggjørelse ved fortsatte Fund. Det er Brudstykker, ikke alle af Kvindefigurer, af Klædningsdele med Farver ogsaa med

andre Foldekast [af mandlige Figurer?] end de ovenfor omtalte. Fremdeles Stykker af Arme, Ben eller andre Dele af Figurer, Fødder med Sandaler uden Angivelse af Remme, som rimeligvis vare malede, saaledes som paa et Ben mange Remme ere malede og samlede ved Anklen; Benet er nøgent og frit indtil Knæet, og har altsaa ikke hørt til de vante Kvindefigurer [1]). — Der findes to højre Hænder med Æbler (lidt under naturlig Størrelse), en venstre Haand med Fugl (omtrent samme Størrelse). — En Fod med Sko (naturlig Størrelse) rødmalet og med tre Broncestifter paa Vristen er den af Petersen til hans Nikefigur (Nr. 33) henførte. — Der findes mindst 13 Plinthstykker af archaiske Figurer med Fødder, store og mindre. — Nr. 284 er en Del af Baghaaret (ribbet paa tværs) og Skulderen af en meget stor Figur.

Men der er ogsaa større Stykker af Figurer, nogle afvigende i Klædning, andre i andre Henseender. Et Fragment (287) har det sædvanlige Foldelæg ned foran Benene, men venstre Ben træder ud deraf, nøgent fra midt paa Laaret. Denne Omstændighed tyder paa, at vi have Dele af en Nikefigur; Ligheden med den ovenfor beskrevne (Nr. 33) har ogsaa Petersen fremhævet (Mitth. d. arch. Inst., Athen, XI, S. 384 Not.). — Et andet Fragment af en lille Figur [Nr. 1706?] med Vingerester og højre Haand paa Maven (v. Underarm, Hoved og Underkrop mangle) synes ogsaa at have noget med de saakaldte Nikefigurer at gjøre; den har Bælte om Livet, over hvilket Klædningen ligger frem i en Bulk og ned fra hvilket der hænger Baand. Klædningen er næsten uden Folder, den falder ned foran h. Bryst og fra h. Arm. Tre Lokker paa hver Side (Højde af det bevarede, 0,20 m.). — Et endnu mindre Fragment (fra Hals til Navle 0,15 m.) har h. Haand paa Brystet (som Terracottafiguren S. 15), Bælte om Livet med et nedhængende

[1]) Efter en Notits af P(etersen) i Mitth. d. arch. Inst., Athen, XII, 1887, S. 107 Not. passer Benet til senere fundne Brudstykker af en Marmorgruppe: to Hestekroppe, af hvilke den ene bærer Resterne af den unge Rytter, som sad paa den og, som det synes, førte den anden ved Haanden.

Baand paa Midten, venstre Arm hænger, lidt bøjet, ned langs med Siden; Klædningen er ikke synderlig behandlet. — Nr. 268 er en siddende Kvindestatuette (fra 1882) med Overklædningen faldende ned i Skjødet og kastet over den bøjede venstre Arm og Æble i venstre Haand. Figuren er omtrent 15 Cent. uden Hoved og Fødder, h. Arm og Skulder og Brystets hele højre Side mangler. — Nr. 305 (fra Hals til Hofte omtrent 0,20 m.) har foran ligesom den store Statue fra Foraaret 1887 (Nr. 24 ovf.) vatret Klædning i Midten helt ned og paa hver Side nedhængende, parallele Foldemasser af Overklædningen. — Nr. 303 (fra Hals til Navle 0,14 m.) synes at have Overklædningens ene Ende kastet over v. Skulder og ned over Brystet og den anden omkring Legemet neden om begge Bryster og over venstre Arm, hvorfra den da har hængt ned. Fire Lokker paa hver Side. — Paa Nr. 34, Brystet af en næsten legemsstor Figur, har Overklædningen gaaet fra venstre Skulder under højre Bryst og Arm (som Nr. 13 ovf.).

Spredt i forskjellige Skabe og Montrer fandtes en Del mindre Kvindehoveder af Marmor. Tre archaiske Kvindehoveder i $^1/_3$ naturlig Størrelse eller mindre, med sædvanlig Haarsætning, de to med Diadem helt rundt, det tredje kun foran og paa Siderne. Forhaaret er forskjelligt, 1. med Bukler paa Siderne, bølgeliniet Haar i Midten, 2. med tre Etager, parallelt bølgeliniet, 3. indviklet Frisure, med et Lag underst af stærkt bugtede Haar, derover i Tindingerne nederst en Bukkel af den sædvanlige Art med halvkredsformige Bølgelinier og ovenover paa hver Side endnu en rundet Haarmasse. Det første Hoved har ubearbejdet, det andet svagt bugtet Issehaar, det første Baghaaret med svage Tværrundinger, det andet med parallele Lokker; det tredje har Isse- og Baghaaret friseret i et, charakteriseret som parallele Lokker. Alle tre have runde Ørelokker. Ansigterne ere mere eller mindre ødelagte. — En Maske fra 1874 (Nr. 47) er af en ganske anden Type. Haaret ligger i runde, glatte Tunger fladt paa Panden; derover ses det forreste af et Diadem. Hovedformen er en anden, smallere, Munden sammenknebet med Smil (Afbildet i Mitth. d. deutsch. arch. Inst., Athen IV, Tvl. 6, 1). — Et større Marmorhoved ($^2/_3$ naturlig Størrelse) er af den sædvanlige Typus; det har Diadem helt

rundt, Forhaaret er bølgeliniet paa tværs og med stærke Bugter ned mod Panden, strøget om bag Øret (runde Ørelokker) og falder ned paa Siderne af Halsen (afbrudt). Issehaaret viser svage, concentriske Bugter. Nakkehaaret er bølgeliniet paa langs og med fjærnere Tværfolder (afbrudt forneden). Hovedet har stærke Levninger af Maling, Haaret rød, Diademet mørk Farve, der er løbet ned paa Forhaaret, Øjenstenene ere malede, som paa andre. For oven er Hul til Issepind. Næsetip og Dele af Diademet mangle. — To andre Marmorhoveder (Montre 23) findes, af hvilke det større ($^1/_3$ naturlig Størrelse) har Forhaarsfrisure som den store Figur (Nr. 3 ovf.) og smuk Maling paa Diademet og Ørelokkerne, det mindre er ramponeret en Del.

Samtidig kan maaske nævnes et til de nyeste Fund (Maj 1887) hørende Terracottahoved i halv naturlig Størrelse med pragtfuldt malet Diadem. Ogsaa Ansigtet er malet, brune ere Øjenbrynene og Kanterne af Øjenlaagene, begge Sæt Øjenhaar ere angivne, Øjenstenene brune, Læberne røde, Haarets Farve er ødelagt, men viser Spor af sort.

Hertil kommer nogle faa Kvindefigurer af Bronce.

(35) Væbnet Athenefigur af Bronce i Dobbelt-Relief. Udgivet af Stais i *Ἐφημ. ἀρχ.* 1887, 1. Hft., Tvl. 4 S. 31—34. Dette Broncebillede, som er fundet ved Nordmuren lige overfor Nordindgangen til Erechtheet i $2^1/_2$ Meters Dybde, indmuret under et Brudstykke af en Søjle, er et højst mærkværdigt Arbejde. Det er dannet af to tynde Bronceplader, udarbejdede hver for sig og hver især fremstillende i Relief den ene Side af Athenes Figur; derpaa ere de sammenloddede, saa at de frembringe et fuldstændigt Billede, men ikke rundt, snarest af Form som de almindelige Tinsoldater, der bruges som Legetøj for Børn. Billedets Højde er 0,37 m.

Billedets to Sider er ikke en symmetrisk højre og venstre Side, men en Hovedside og en Bagside, dog saaledes, at Figuren fra begge Sider ses væsentlig i Profil. Paa Hovedsiden ses begge Bryster og højre Arm, bøjet i Albuen og rakt fremad langs Kroppen, Haanden er lidt aabnet som en Haand, der bærer en Skaal. Paa den anden Side, venstre Side og Rygsiden, hænger Ægiden meget

længere ned end paa Hovedsiden, og venstre Arm har været rakt noget længere frem, saa at Haanden stod udenfor Legemet; den yderste Del af denne er tabt, den holdt en Gjenstand, hvoraf der kun er ganske lidt tilbage, der af Udgiveren anses for en Del af Hjælmbusken, idet Haanden altsaa holdt Hjælmen, medens Hovedet er bart. Hovedet, som ses ganske i Profil og er ens paa begge Sider, bærer Diadem. Forhaaret falder lige ned i Panden, kort afklippet i Midten, i Tindingerne ligger et stort buklet Haarparti foran Ørene. Issehaaret er fra Midten redt til alle Sider. To Lokker falde ned paa hver Side foran, Baghaaret i fri (udredt) Masse ned over Skuldrene, hvor det sammenholdes af en Bøjle eller et Baand, nedenfor hvilket igjen Enderne af Haaret hænge frit ned. Ingen Prydelse i Ørene er at se. Overklædningen dækkes foroven af Ægiden, der, som sagt, hænger længere ned paa venstre Side end paa højre. Nedenfor Ægiden hænger Overklædningen væsentlig i de sædvanlige Foldemasser, og nedenfor den ses Underklædningen, gaaende til Anklerne.

Hele Figuren har været forgyldt, men Overfladen har lidt en Del ved Branden, for hvilken den har været udsat; Dele af andre Gjenstande ere brændte fast derpaa, og Forgyldningen er hist og her smæltet sammen i Draaber og Forhøjninger; bedst bevaret er Forgyldningen paa Ansigt og Ægide. Figurens Fod har været fastgjort ved Nagler til en Gjenstand [1]).

(36) Archaisk Broncestatuette fra Akropolis. En omtrent quarterhøj Kvindefigur med trekantet Broncefodstykke

[1]) Hvad Figurens Stil angaar, fremhæves det archaisk skaarne, linseformede Øje, langt hvælvet og fremtrædende Bryn, tilbagevigende Pande, lige, velformet Næse, ret fyldige, skarpt begrænsede Læber, Bugten under dem stærk, Hagen kraftig fremtrædende og stærkt rundet. Figuren kan i Stil sættes lige med de mest fremskredne af Marmorfigurerne, til Dels endog over dem; Stai anser dette som et Tegn foruden flere paa Broncekunstens Overlegenhed over den samtidige Marmorkunst og sammenligner med denne Figur det af ham udgivne Marmorrelief med Athene i en lignende Stilling (*Ἐφημ. ἀρχ.* 1886, Tvl. 9).

(jfr. *Ἐφημ. ἀρχ.* 1886, 2. Hft., S. 73). Den har Diadem om Hovedet. Forhaaret med Skilning synes kun at have bølgeliniet Overflade, Issehaaret, som er mere oxyderet, synes at have været udredt fra Midten. Baghaaret er afskaaret lige forneden og fint bølgeliniet paa langs, en Haarbehandling for hvilken Broncen synes bedst skikket. Paa Issen ses en meget tyk opstaaende Broncepind (to Linier i Tværmaal), hvis Hensigt kan være uvis; saa vidt man kan se, er den afbrudt foroven og har mulig baaret en Blomst, som den vi se paa flere smaa Broncefigurer [1]). Foran ses ingen Levninger af nedhængende Lokker. Underklædningen er synlig paa venstre Bryst og Ærme (vatret bagpaa) ned til Albuen. Overklædningen ligger i Skraafold fra højre Skulder under v. Bryst og Arm, falder i en lille rund Bugt ned foran paa Livet og i en lang Foldemasse foran, en anden bagved h. Arm; bagpaa er den trukken op i Midten. Paa h. Arm tror jeg at se Knapper til Sammenhæftning. Underklædningen forneden gaar foran samlet i et foldet Læg ned ad Midten og er tillige ved v. Laar holdt noget ud til Siden af v. Haand; bagpaa hænger den ned til Anklerne med Længdefolder i Midten og faa smukke men stramme, skraa Tværfolder paa Benene. Højre Underarm er rakt lige frem og har baaret en Ting, som nu ikke kan ses. Venstre Fod staar lidt foran højre, og Fødderne især Tæerne ere meget lange.

(37) En større Broncestatuette af en Kvinde (c. 0,20 m.), raaere gjort end den ovenfor nævnte og ikke renset for det

---

[1]) Blomster af Bronce (med tre eller fire Blade i Blomsten) findes ovenpaa smaa Kvindehoveder med Bryst, der synes at have været Hanke eller lignende paa Kar af Bronce; flere af de smaa vingede Kvindeskikkelser af Bronce (se Nr. 33), som ere betegnede som Niker og som vel ogsaa have været Prydelser paa andre Gjenstande, bære en lignende Blomst. Flere Blomster alene (ogsaa med Ophøjning i Midten som en Støvvej) findes, en med et Tværmaal af to Tommer. Hvorvidt saadanne Bronceblomster have været anbragte paa de større Marmorfigurer, fastgjorte til Issepinden, som Studniczkas Restauration af „Antenorfiguren" (Nr. 1 ovf.) udviser (Jahrb. d. deutsch. arch. Inst., II, 1887, S. 141), lader sig ikke afgjøre. Mulig kunne Bronceblomster være holdte i den fremstrakte Haand paa enkelte Figurer (jfr. en Terracottaskaal med forgyldt Figur, udg. af R. Kekulé, Mitth. d. deutsch. arch. Inst., Athen, V, 1880, Tvl. X, Text S. 256—258).

værste Ir, hører til de nyeste Fund (Maj 1887). Den har et aflangt firkantet Fodstykke til to Figurer (ikke sammenhængende med Figuren), paa hvilket der maaske er Indskrift. Overklædningen ligger i Skraafold over Brystet, Benene slutte tættere sammen, venstre Arm ligger tæt ind til Kroppen og er rettet lige ned, højre Underarm er afbrudt og har været rettet frem fra Legemet (den er fundet for sig og er meget lang og tyk); en stærk Foldemasse falder ned over højre Ben.

Flere smaa Broncefigurer i Akropolismuseet af den væbnede Athene med Skjoldbøjle bevaret paa venstre Arm og hævet højre, med Hjælm og oven i denne en tyk Støtte (til Hjælmbusken), har jeg ikke fundet det nødvendigt i det enkelte at beskrive.

II. Fra andre Steder i Grækenland.

Det er ikke blot i Athen, at Kvindefigurer som de beskrevne ere fundne; de senere Aars Udgravninger have bragt lignende for Dagen paa andre Steder.

(38) Fra Eleusis skriver sig et Marmorhoved med mange Farverester, afbildet i *Ἐφημ. ἀρχ.* 1883, Tvl. 5 (Lithographi med Text af Philios S. 95—97). Det findes nu i Central-Museet i Athen (Nr. 363 i Kavvadias's Katalog, 3672 i det archæol. Selskabs Inventar). Hovedet er lidt under naturlig Størrelse, en Del af Næse og Hage mangler. Et stort Diadem (lidt beskadiget) gaar helt om Hovedet, det var malet, rigere foran (Levninger af mørkegrønt) end bagpaa, hvor blot Kanterne vare lysere og Midten dannede et bredt Baand med mørkere Kanter. Haarmassen bagpaa er slaaet af, Issehaaret er løselig foldet paa tværs. Hul til Pind paa Issen. Forhaaret ligger i tykke parallele Lokker i Midten, med en Bukkel i hver af Tindingerne finere kruset. Om bag Ørene var strøget en af fire Lokker samlet Masse, som er afbrudt ved Halsen. Haaret viser rød Farve, Ørelokkerne en mørkegrøn Roset [1]).

[1]) Ansigtet er ligt Nr. 58 nedenfor, men Brynene ere ikke skarpe, ogsaa Læbernes Rande ere mindre skarpe.

I Eleusis ere endvidere fire smaa, archaiske Kvindetorsoer fundne, afbildede i *Ἐφημ. ἀρχ.* 1884, Tvl. 8 (i Lithographi med Text af Philios S. 179—186), den ene i „Xoanonform". De bevares nu i Central-Museet i Athen.

(39) Xoanonfiguren (*Ἐφ.* Tvl. 8, Fig. 1 og 1 a; Centr.-Mus., Nr. 362 Kavv.) ligner den paa Akropolis fundne (Nr. 31 ovf.), Klædningen stramt sluttende og næsten ganske glat, sammensnøret om Livet af et Bælte, hvorfra to flade Baand hænge ned foran; ellers kun Overklædningens nederste ganske lige Rand tæt ovenfor Bæltet og en Længdefold af Underklædningen paa hver Side af Underkroppen helt ned angivet. Hoved, begge Underarme, højre Overarm og Dele af h. Skulder og Bryst, samt Fødderne mangle; Figuren er slaaet i to Stykker. Højden af det bevarede 0,38 m. Paa højre Bryst er en Ansats, der rimeligvis skriver sig fra en Gjenstand, som af højre Haand holdtes paa Brystet. Men jeg har tillige bemærket en Ansats paa højre Side paa Hoftens Forside lige nedenfor Bæltet, der er vanskelig at tyde. Paa Figurens venstre Laar er en Ansats til venstre Haand, som har været strakt lige ned. Tre indbyrdes frie Lokker falde foran ned paa hver Side, Haarmassen bagpaa er riflet paa tværs [1]).

(40) Den anden Figur (*Ἐφημ.* Tvl. 8, Fig. 6 og 6 a; Centr.-Mus., Nr. 360 Kav.) mangler Hoved, venstre Arm fra midt paa Overarmen, højre Underarm og Haand og Benene fra noget ovenfor Knæerne. Det bevarede er 0,45 m. højt. Baghaaret er afrundet forneden og naar langt ned paa Ryggen, det er charakteriseret som parallele Lokker ved indskaarne Bølgelinier paa langs. Foran falde tre Lokker ned paa Brystet paa hver Side. Overklædningen gaar med Skraafold fra h. Skulder (hvor den sammenhæftes af fem Knapper) under v. Bryst og Arm og hænger med de sædvanlige Foldemasser ned ved venstre og højre Side (ved h. Arm er det nederste slaaet bort); Borten forneden har været malet. Underklædningen har Linning (malet) ved Halsen

[1]) En lignende Figur findes i Central-Museet Nr. 371, men simplere end denne. Armene hænge lige ned, tæt til Kroppen. To Lokker falde ned paa hver Side foran, en samlet paa langs riflet Masse bagpaa. Tætsluttende Dragt med Bælte om Livet. Hoved og Fødder mangle.

og dækker vatret venstre Bryst og Skulder og Overarm, ovenpaa hvilken sidste et Længdebaand er malet. Nedenfor Overklædningen er den trukken til venstre Side i en „Snip", til hvilken en malet Mæander gaar ud; en Del af Snippen ligesom Armen, der holdt den, er afbrudt [1]). Af rød Farve er der Levninger paa Baghaaret [2]).

(41) Den tredje Figur (*'Εφημ.* Fig. 5 og 5 a; Centr.-Mus. Nr. 361) har lidt mere tilbage af Benene, ellers mangler det samme som paa den foregaaende (det bevarede er 0,57 m. højt). Klædningen er anordnet paa lignende Maade, Haarmassen bagpaa afskaaren lige forneden med Bølgelinier paa langs; foran ses ingen nedhængende Lokker paa Brystet eller Huller til deres Anbringelse.

(42) Afvigende i Klædningens Anordning er den fjerde Figur (*'Εφημ.* Fig. 7 og 7 a; Centr.-Mus. Nr. 359). Hoved, højre Underarm, Benene fra Knæet mangle. Det bevarede er 0,55 m. højt. Overklædningen hviler paa begge Skuldre og falder i to rige Foldemasser en fra hver Skulder ned over Brysterne, lader foroven en Trekant af Underklædningen med dens Linning (malet Mæander derpaa) til Syne, støder i Midten sammen, men skilles derpaa atter, saa at Underklædningen kommer frem; Foldemassen til venstre er noget kortere end den til højre. Underklædningen drages ud til en „Snip" ved venstre Side af den bevarede venstre Haand (Levninger af malet Mæander ses paa Klædningen, som holdes af Haanden). Bagpaa falder Overklædningen langt ned, strammet over højre Side og Arm, lige nedhængende paa venstre Side. Haaret, hvorpaa rød Farve, er bagpaa temmelig kort og Lokkerne temmelig frie, foran falde paa hver Side tre Lokker ned. Mest Lighed har Klædningens Anordning med den hos Nr. 25 ovenfor beskrevne, hos Nr. 24 ovf. gaa Foldemasserne foran meget længere fra hinanden [3]).

---

[1]) Statuen hviler udpræget paa højre Ben, og Behandlingen viser noget Sving i Figuren, der ogsaa udmærker sig ved kraftige Folder i Klædningen, i Modsætning til den følgende (Nr. 41), som kun har lidt Sving og flade Folder.

[2]) Til denne Figur henfører Philios Brudstykket af et Par Fødder med Plinth, som er fundet sammesteds og afbildet *'Εφημ.* Tvl. 8, Fig. 3.

[3]) Til denne Figur henfører Philios Brudstykket af Fødder og Plinth, som er afbildet *'Εφημ.* Tvl. 8, Fig. 4.

(43) Det er allerede ovenfor ved Nr. 27 omtalt, at der paa Samos var fundet en Statue, som uventet fik et Sidestykke ved den under det anførte Nummer beskrevne Figur fra Akropolis. Statuen fra Samos er afbildet i *Bulletin de Correspondance Hellénique* IV, 1880, Tvl. XIII og XIV med Text af P. Girard S. 483—493. Hoved og venstre Arm mangle ogsaa her, men Fødderne og den runde Plinth er bevaret. Stillingen, Klædningens Charakteristik og Anordning i det hele svarer til Akropolisfigurens, den afbrudte venstre Arm har efterladt de samme Spor paa Brystet af en Gjenstand, der holdtes af Haanden. Højre Arm slutter tæt ind til Kroppen, Underkroppen ligner næsten en rund Støtte, alt ligesom paa den anden Figur. Forneden, hvor Figuren fra Samos er bedre bevaret, ser man Klædningen falde ud over Fødderne ned paa Plinthen og kun lade Tæerne frie. Men den samiske Figur bærer en mærkelig Indskrift i en Linie ned ad Underkroppens Forside (gjengivet i Facsimile i Bull. de Corr. Hell., IV, S. 485): *Χηραμύης μ' ἀνέθ[η]κ[ε]ν τῇρηι ἄγαλμα.* Indskriften er anbragt paa et langt glat Stykke af Klædningen, som er slaaet frem over Underkroppens venstre Side med en Kantning omkring og foroven med en Snip er hæftet op under Bæltet. Nogen sikker Tydning af denne og Underklædningens øvrige Afvigelser kan ikke gives efter Afbildningen alene, og Girard udtaler selv sin Tvivl i den Henseende (Originalen har jeg ikke set). Om Haaret meddeles intet. Højden af Statuen med Plinth er 1,92 m.

Ved Franskmændenes Udgravninger paa Delos og i Bøotien ere mange archaiske Figurer fundne; de fleste findes nu i Central-Museet i Athen; men en Del af de paa Delos fundne opbevares i et lille saakaldet Museum paa Mykonos, hvor jeg har haft Lejlighed til at se dem. Følgende mere eller mindre fragmenterede Kvindefigurer findes.

(44) Fra Delos skriver sig en stor Xoanonfigur (Centr.-Mus. Nr. 355), afbildet i *Bull. de Corr. Hellén. III*, 1879, Tvl. 1 med Text af Th. Homolle S. 99—108. Den gaar for at være det ældste græske statuariske Marmor-

arbejde. Figuren selv (uden Fodstykke) er 1,75 m. høj. Den er kun lidet rundet paa For- og Bagsiden, saa at den minder om en til et Billede udskaaren Træplanke. Armene hænge lige ned, tæt ind langs Siderne (Underarmene mangle), kun paa Midten vare de paa et Stykke skilte fra Legemets Sider; Hænderne ligge fladt til Kroppen. Af de tæt sammensluttede Fødder ses kun det yderste foran som to korte, pudeformede Fremspring nedenfor Klædningen paa den elliptiske Plinth, som er arbejdet i et med Figuren. Klædningen er begrænset mod Halsen, men gaar ellers i et ned til Fødderne, kun med et bredt Bælte om Livet. Haarsætningen er den sædvanlige, men Overfladen er meget ødelagt ligesom Figurens Ansigt; fire Lokker paa hver Side falde ned foran, bagpaa er Haarmassen utydelig riflet paa tværs, men meget ødelagt[1]). (To sammenløbende Folder foran paa Halsen synes at angive Halsens Sener, som paa enkelte andre gamle Figurer.)

Statuen bærer en archaisk Indskrift paa Figurens venstre Side nedenfor Haanden; den er skreven *βουστροφηδόν* og gjengiven i Facsimile i Bull. de Corr. Hell. III, Tvl I. Skriften frembyder flere Vanskeligheder (se *Homolle*, Bull. de Corr. Hell. III, S. 3—12; senere er Indskriften behandlet af andre, sidst af *M. Bréal*, Mém. de la soc. de ling. VI, 3 fasc., 1887, S. 209—211), og der mangler noget i Slutningen. Det er en Votivindskrift: Nikandra, Datter af en Mand paa Naxos har indviet Stenen (*Νικάνδρη μ'ἀνέθεκεν Ηκηβόλοι ἰοχεαίρηι* osv.), og det er til den fjærntrammende, pileudskydende Gudinde, at den metriske Indskrift indvier Støtten; Kunstnerens Navn findes ikke, men har maaske staaet til Slutningen.

(45) Sammen med denne Statue fandtes efter Homolle's Angivelse to Stykker af en lignende xoanonagtig Figur men i en mere udviklet Stil (Bull. de Corr. Hell. III, S. 107 f.). Det er den endnu i Mykonos-Museet (Nr. 2) opbevarede,

[1]) Furtwängler har bemærket Huller i hver af Hænderne til Anbringelse af en lille Gjenstand, samt Levninger af malede Mæandre paa Klædningen nedenfor Bæltet (Arch. Zeit. 1882, S. 322).

afbildet i Th. Homolle, de antiquissimis Dianae simulacris Deliacis, Paris 1885, Tvl. III. Det øverste Stykke, hvorpaa Hoved og venstre Arm mangle, er ødelagt paa Brystet; højre Arm slutter til Kroppen, omfattet af Klædningen. Bæltet er tydeligt. Underdelen, af hvilken det nederste med Fødderne mangler, er i ellipsoidisk Form, beskadiget paa højre Side, hvor højre Haand har hvilet, venstre Haand har ikke haft Berøring med Underkroppen. En dobbelt Mæander er indhugget paa langs ned ad Midten af Forsiden [1]).

Findestedet paa Delos for disse og de følgende archaiske Figurer beskrives af Th. Homolle paa følgende Maade (Bull. de Corr. Hell. IV, S. 30 ff.) desværre uden Kort eller Situationsplan. „I Juni 1878 aabnede jeg en Undersøgelsesgrav paa den østlige Kant af de Ruiner [ikke langt fra det store Apollotempel], som paa Blouet's Plan (Expéd. de Morée III, Pl. 2) ere betegnede med Bogstaverne QRST, for at constatere, om den Skraaning, som fandtes paa dette Sted, skjulte Grunden af en Bygning eller ej. Jeg fandt ikke Spor af noget antikt Bygningsværk, men stødte efterhaanden paa flere Stykker Sculptur [hvorover saa Listen følger]. Jeg samlede ogsaa forskjellige Gjenstande af Bronce og Terracotta af plump Udførelse og fuldstændig primitiv Kunst: af Bronce tre smaa Statuetter, et Barn, en Hjort og en Hund; af Terracotta et Idol i Søjleform med Rudimenter af Arme, Brysterne angivne ved to paaklæbede Lerkugler, store Øjne frembragte ved samme Fremgangsmaade, med lang Næse, tynd og spids som et Næb, uden Mund; smaa Heste, forskjellige Fragmenter af Lerkar decorerede med concentriske Kredse, rudeformede Firkanter osv. Fra samme Sted endelig fremkom forskjellige Indskrifter deriblandt en Text fra 5. Aarh., som er udgivet i Bull. III, S. 12 f."

„Alle disse Stykker vare samlede paa et meget begrænset Rum; næsten Halvdelen af Statuerne ere fundne den ene ved Siden af den anden eller ovenpaa hinanden i Hjørnet mellem to Mure af sen Alder; de andre vare inde-

[1]) Jfr. Furtwängler, Arch. Zeit. 1882, S. 323.

sluttede indenfor en Kreds af 12—15 Meter i det højeste. De vare begravede i forskjellig Dybde, men bestandig ganske nær ved den oprindelige Jordbund eller Klippen. Overlaget derover bestod næsten udelukkende af smaa Marmorsplinter, mellem hvilke hist og her Blokke af større Omfang, Architekturstykker, Fodstykker af Statuer dukkede op. Dersom man ikke kan antage, at alle disse Marmorsager ere forenede der ved en Hændelse, saa er det meget vanskeligt at forstaa, naar, af hvem og hvorfor de ere bragte derhen. Alle, maaske med Undtagelse af Xoanonfiguren, vare slaaede itu allerede, da de bragtes herhen; de have ikke været nedgravede med Omhu, men kastede mellem hinanden; Jordsmonnet er paa dette Sted helt forstyrret og synes at være flere Gange omvæltet, det var altsaa ikke et Depot eller et Skjul dannet for at gjemme ærværdige Billeder. Hvis paa den anden Side disse Marmorstykker havde været bestemte til en Kalkovn, vil man ikke kunne forklare sig, at de vare saa dybt nedgravede. Jeg vil indskrænke mig til at bemærke, at i Oldtiden maa Statuerne have været til Stede i stort Antal særlig paa dette Sted og i Nabolaget; netop paa dette Sted gik i Virkeligheden den hellige Vej. Dens Retning er bleven afgjort med fuldstændig Vished som Følge af Opdagelsen af Propylæerne, nær ved Stranden, og Afdækningen af et langt Stykke af Vejen selv nordøst for Apollotemplet. Det er interessant at bemærke, hvilken Plads blandt de fundne Værker Mindesmærkerne fra den archaiske Periode og Fremstillingerne af Artemis indtage. Nærheden af den hellige Vej forklarer deres Antal og Charakter og Statuernes Gjenstand."

Listen over de fundne Sculpturer indeholder af 16 Numre tretten eller fjorten archaiske Arbejder, hvortil kommer en Mængde Fragmenter især af archaiske Figurer.

Foruden de beskrevne Levninger af to Xoanonfigurer og en vinget Figur (nu i Centr.-Mus. i Athen) findes her en hel Række af fragmenterede Kvindestatuer, som ligne dem fra Akropolis og for enkeltes vedkommende høre til de bedste archaiske Figurer. Disse Statuer ere endnu i det saakaldte Museum i Mykonos; tre af dem ere afbildede i

Bull. de Corr. Hell. III 1879; Texten dertil (af Homolle) findes dels i nævnte Bind dels i IV (de samme Tavler findes ogsaa i Homolle, de antiq. Dianae simulacris Deliacis, Paris 1885). En senere (1883) funden Kvindefigur er nu i Central-Museet i Athen.

(46) Mykonos-Museet Nr. 8. Kvindetorso, ligesom de følgende lidt over naturlig Størrelse og ligesom disse af Marmor. Afbildet Bull. de Corr. Hell. III, 1879, Tvl. II—III (Text S. 108—110). Hoved, Hals, venstre Arm, højre Haand og Benene nedenfor Knæerne mangle. Af Haaret ses som sædvanligt bagpaa en nedhængende, samlet Masse, bølgeliniet paa langs. Af Lokkerne, der foran falde ned paa Brystet, er der kun Rester af to paa hver Side, hvis nederste Del, som nu er tabt, var indsat særskilt, som de tilstedeværende Huller vise. Underklædningen ses paa venstre Bryst og Skulder med Linning for Halsen. Overklædningen falder i Skraafold fra højre Skulder ned under venstre Bryst og Skulder og i de tre sædvanlige Foldemasser ned foran, en fra højre Arm, en foran højre Ben og en paa venstre Laar. Nedenfor Overklædningen kommer igjen Underklædningen til Syne, den var samlet til en „Snip" ved venstre Laar af venstre Haand, som er tabt. Hvor Overklædningen paa højre Skulder og Arm er sammenhæftet, ses fem Huller til Anbringelse af Metalknapper. Bagpaa hænger Overklædningen længst ned i Midten i en Række stærkt bugtede Folder; Underklædningen er bagpaa forneden samlet i nogle faa Længdefolder ned ad Midten, paa Bagsiden af højre Ben ses kun faa Tværfolder[1]).

(47) Mykonos-Museet Nr. 10, Kvindetorso, afbildet Bull. de Corr. Hell. III, 1879, Tvl. XVII (Text i IV S. 30). Hoved, venstre Arm og højre nedenfor Albuen samt Benene fra

[1]) Holdningen er usædvanlig fri og naturlig og viser en Runding og Plastik i Formerne (Bryst, Bag, venstre Sides svungne Linie), som staar langt over de andre Figurers. Paa en fremskreden Plads blandt de archaiske Figurer tyder ogsaa Haarets friere Behandling (bølgeliniet, to Lokker). Furtwängler opstiller i Arch. Zeit. 1882 en noget afvigende chronologisk Ordning af disse Figurer.

ovenfor Knæerne mangle. Den samlede Haarmasse bagpaa har Bølgelinier paa langs. Foran falde fem noget flade Haarlokker paa hver Side ned, deraf en hen paa Skulderen; de ere arbejdede ud af Stenen selv, ikke paasatte bagefter, som paa mange af de andre Statuer. Klædningen er af det sædvanlige Snit med grovere Folder, men er meget forslaaet foran og ved „Snippen". Et Halssmykke er udført i Relief med tre Hængeprydelser foran.

(48) Mykonos-Museet Nr. 11. Kvindetorso, afbildet Bull. de Corr. Hell. III, 1879, Tvl. XIV og XV (Text IV, S. 29 f.). Hoved, venstre Arm fra midt paa Overarmen, højre fra Midten af Underarmen, Benene fra noget over Knæerne mangle. Klædningen er den sædvanlige, og tre Lokker paa hver Side falde ned foran; men Haarsætningen bagpaa er aldeles afvigende, to adskilte Fletninger hænge ned fra Nakken. Et boret Hul ses paa Brystet og fem paa Oversiden af h. Arm, alle vistnok bestemte til Metalprydelser.

(49) Mykonos-Museet Nr. 9. Kvindetorso af samme Størrelse som de foregaaende, udgivet i Homolle, *de antiq. Dianae simulacris Deliacis*, Paris 1885, Tvl. VI. Hoved og en Del af Halsen, venstre Arm og højre Underarm og Haand, Benene nedenfor Knæerne mangle. Baghaaret er samlet i en Masse, der ved stærkere indarbejdede Huller er delt i 10 Lokker. Foran falde paa hver Side fire Lokker ned, hvis Ender ere afbrudte, til Indsættelse af det nederste ses Huller. Klædningen er efter samme Schema, som hos de foregaaende, men af den nederste Del er hele Overfladen bortslaaet. Bagsiden er bedre bevaret.

(50) Mykonos-Museet Nr. 12. Kvindetorso af samme Art (ikke afbildet), meget defect. Hoved, Hals, h. Bryst og Skulder, begge Arme, Benene fra midt paa Skinnebenene mangle. Der er Rester af tre Lokker paa venstre Bryst (flere?). Forsidens Overflade paa v. Side er ødelagt en Del, af „Snippen" er intet tilbage; Folderne paa Forsiden af højre Ben (Læg og Skinneben) ere godt bevarede.

(51) Mykonos-Museet Nr. 14 er et fint Brudstykke af en colossal archaisk Figur, omfattende de to Skuldre og

Overarme og de mellemliggende Dele af Bryst og Ryg; Hovedet mangler. Brudstykket er ikke afbildet, det omtales af Furtwängler i Arch. Zeit. 1882, S. 326. Haaret falder i samlet Masse ned paa Ryggen, halvrundt afsluttet og med Bølgelinier paa langs delt i talrige (omtr. 22) Lokker (til højre mangler en Del af Haarmassen). Foran synes mindst fire (maaske fem) Lokker at hænge ned, hvilke igjen strax dele sig hver i to tynde, meget lange, stærkt bugtede Lokker. Underklædningen er sammenhæftet paa venstre Skulder med tre Knapper og har paa Brystet fine Længdefolder. Over højre Skulder og paa skraa over Brystet ligger Overklædningen som sædvanligt. Paa venstre Bryst er et Brudstykke tilbage, som det synes af venstre Underarm, der formodentlig var bøjet op mod Hovedet, og hvis Haand maaske holdt Sløret, hvoraf en Del Folder ses paa Armens Inderside hen mod Skulderen [1]). Af Brystet til højre er ikke synderligt tilbage, det venstre er dækket af den hævede Arm.

(52) Mykonos-Museet Nr. 6, 1 er et Stykke af et archaisk Kvindehoved; man ser et Pandebaand med Huller paa hver Side til Prydelser, Forhaaret ligger i smaa Lokker, bag Øret hang længere Lokker, til hvis Anbringelse Huller ses.

(53) Mykonos-Museet Nr. 31. Torso af en archaisk Kvindestatuette (10 Tommer høj). Hovedet mangler, en Del af h. Arm, Fødderne og en Splint af h. Ben; Overfladen er meget medtaget. Haaret bagpaa kan ikke ses (paa Grund af Beskadigelse), af Lokker foran er intet Spor. Arme og Hænder slutte ganske tæt ind til Kroppens Sider. Brysterne ere lidet fremtrædende. Klædningen synes kun at bestaa af en tæt sluttende, kortærmet Chiton, som gaar til Fødderne, trukken op med en Tværfold nedenfor Livet [2]).

Ved Omtalen af disse Figurer i Mykonos-Museet kan det

[1]) Furtwängler tyder de nævnte Folder som en Harpe med oprindelig malede Strænge, men betegner det rigtignok selv som yderst tvivlsomt.

[2]) Det er vistnok den Figur (fundet 1882), som S. Reinach omtaler i Bull. de Corr. Hell. VIII, 1884, hvor en Skitse af den er udgivet.

maaske ogsaa være paa sin Plads at nævne et Par andre interessante Figurer der. En archaisk Sirenetorso (Nr. 24) med den gamle Kvindefrisure. Hoved, Hals, den forreste og den nederste Del af Vingerne og Benenes nederste Stykke mangle (til Hale ses intet); Højden af det bevarede 16 Tommer. Paa Ryggen hænger en forneden afrundet Haarmasse ned med parallele paa langs og tværs ribbede Lokker (omtr. 13). Foran paa hver Side hænge tre tynde Lokker ned paa Brystet. Ellers bestaar Figuren af en helt glat, ægformig eller næsten kugleformig Krop, der gaar over i de ligeledes glatte, indbyrdes sammenhængende Ben. Af Vingerne, der slutte ind til Brystet paa Siderne, er kun bevaret de Dele, der ikke vare underarbejdede; de bestaa af et øvre glat Parti (Armen) og af en Række Svingfjer (kun tydelige paa højre Vinge)[1]). — Endvidere et Fragment (det øverste af Bryst og Ryg) Nr. 73 af en smuk, archaiserende Kvindestatuette med 4 Lokker foran paa hver Side og en Haarmasse bagpaa med Bølgedeling paa langs.

(54) Paa Delos selv stod ved Opsynets Hus 1) Torso af en archaisk Kvindefigur. Hoved, Arme og det nederste af Benene mangler. Haaret bagpaa med bølgeformige Linier ender forneden i mere løse Spidser. Af Lokker foran er paa v. Side Rester af 4, paa højre af 3 at se. Klædningen har paa venstre Side ikke haft nogen „Snip", venstre Arm har altsaa haft en anden Retning. Overklædningen hænger i fire Foldemasser. — 2) Brudstykke af den nederste Del af en siddende archaisk Kvindestatue. Kun til lidt over Knæerne er Kroppen bevaret, Fødderne mangle. Klædningen falder i to stærke Foldemasser ned paa hver Side, og et samlet, smalt, firdobbelt Læg hænger ned foran Benene.

(55) Af de paa Delos fundne Kvindefigurer er, som nævnt, en i Central-Museet i Athen (Nr. 25 Kavv., Inv. 230). Den er som de andre lidt over naturlig Størrelse, Hoved, Underarme og Benene fra omtrent Midten af Skinnebenene mangle. Anordningen af Over- og Underklædning er den sædvanlige (med Skraafold og „Snip"), men Figuren har baaret et Slør over Hovedet; langs Halsens Sider ses nemlig en Række lodrette Folder, som hidrøre fra et Slør, der hang ned over de to yderste Lokker, af hvilke de to

[1]) Jfr. Furtwängler, Arch. Zeit. 1882, S. 328 f.

Ender ganske rigtig komme frem under venstre Skulder ovenpaa den fint bølgeliniede Underklædning. Paa Brystet ses ellers kun to Lokker paa hver Side, af hvilke de nederste Dele vare indsatte, som Huller, der tjente dertil, vise [1]). Foran paa Hals og Bryst hænger et stort Smykke ned med tre Perlesnore, den øverste med smaa Hængeprydelser, under Midten af de to nederste ses et Hul til Anbringelse af en Prydelse [2]). Haarmassen bagpaa er afrundet og falder langt ned, men Overfladen er ganske glat uden Angivelse af Lokker, ligesom Klædningens Overflade bagpaa er ganske glat; kun forneden paa Figurens venstre Side ses nogle Folder bagpaa. (Skraafolden er foroven udtunget i Kanten.)

(56) Central-Museet i Athen Nr. 358 Kavv. (Inv. 255) er et archaisk Kvindehoved fra Delos, afbildet i Bull. de Corr. Hell. III, 1879, Tvl. VIII til venstre (Text af Th. Homolle i IV Bd., S. 36—38). I Størrelse svarer det til de paa Delos fundne Statuer, det er lidt over naturlig Størrelse. Nedenfor Pandesmykket (dette gaar ikke helt rundt) ses Forhaaret ordnet i Lokker i flere Rækker og noget buklet i Tindingerne (Overfladen slidt), Haaret paa Issen med finere, Haarmassen bagpaa med grovere Bølgelinier (forneden afbrudt). I Øreflipperne sidde Broncestifter, i Issen har været Hul til Broncepind. Ansigtet er meget slidt, Næsen og Hagen ere slaaede af; men Udtrykket er smukt. Hovedet er slaaet i to Stykker, og en Del af Issen mangler. Det er fundet sammen med de i Mykonos opbevarede Kvindestatuer, men passer ikke til nogen af dem.

(57) Endnu en archaisk, kvindelig Figur fra Delos findes i Central-Museet i Athen (Nr. 356 Kavv., Inv. 254), en af

[1]) Kavvadias, som først har beskrevet Figuren (i *Ἀρχ. δελτίον*, gjengivet i Mitth. d. d. arch. Inst. Athen X, S. 287 f.), nævner (ligesom i sit Katalog), at de to Lokker, der falde ned paa Brystet, vare prydede med Broncekvaster eller lignende Prydelser, til hvis Anbringelse han formodentlig antager, at Hullerne have tjent.

[2]) Jfr. Studniczka's Bemærkninger om denne Figur i Mitth. d. d. arch. Inst. Athen XI, S. 355, Not 1. Det kan bemærkes, at Knæerne træde tydelig frem under Klædningen.

de interessanteste archaiske Figurer. Afbildet i Bull. de Corr. Hell. III, 1879, Tvl. VI og VII (Text af Homolle S. 393—399) og siden behandlet af andre, af Furtwängler betegnet som Archermos's Nike[1]). Statuen, der er under naturlig Størrelse, giver os Billedet af en Kvinde med Vinger paa Skuldre og Fødder, og som bevæger sig rask af Sted. Overkroppen ses lige forfra, Underkroppen i Profil, uden at Vendingen er givet med en organisk forstaaelig Overgang. Vingerne løse sig ikke frit ud fra Kroppen, men ligge plat paa Ryggen og have derfra staaet ret ud til Siderne; nu er det yderste, som ikke var i nærmere Sammenhæng med Kroppen, afbrudt; men efter lignende Skikkelser at dømme paa andre archaiske Værker have Vingernes Spidser gaaet opad; ligesom den lille Vinge paa højre Ankel, som er bevaret paa Figurens Bagside, bøjer opad i Spidsen. Vingernes Fjer ere let angivne indvendig og udvendig. Armene mangle, kun en Del af venstre Haand med Fingrene sidder endnu paa venstre Hofte, hvortil den var støttet. Højre Fod og venstre Ben nedenfor Knæet mangler. Det højre Ben er hævet med bøjet Knæ og træder nedenfor Knæet nøgent ud af Klædebonnet, venstre Ben holdes i knælende Stilling, uden at Knæet dog har rørt Jorden. Om Hovedet gaar et Baand, hvori (5) Huller til Broncestifter; øverst paa Issen er et boret Hul; derfra ordner Haaret sig til alle Sider i fine Bølgelinier, Forhaaret ligger i stærke Bugter og Krøller fladt til Panden; det er strøget om bag Øret og falder derfra ned i fire Lokker paa hver Side foran. Baghaaret falder i en samlet Mængde parallele Lokker ned og løser sig nederst op i frie Spidser. Lokker i Ørene med Huller til Bronceknapper ses og en Perlesnor om Halsen med tre nedhængende Prydelser foran. Brystet ligner „Xoanonfigurernes", uden Folder, med Bælte om Livet. Nedenfor Bæltet ere Klædningens Folder angivne, Længdefolder foran, Tværfolder bagpaa og et glat Læg midt ned foran Benene. Forneden er Klædningen afbrudt, og det er uafgjort, om Figuren har hvilet paa Klædningens

[1]) Navnlig i Arch. Zeit. 1882, S. 324 ff.

nedhængende Del, eller om højre Fod har rørt Fodstykket; dog synes det første, hvorved Figuren har været fremstillet svævende, at have været Tilfældet [1]).

Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvad Figuren fremstiller, og den Strid, der har været om, hvorvidt det paa Delos fundne Fodstykke med Kunstnernavnet Archermos fra Chios hører hertil, maa henvises til E. Petersen, archaische Nikebilder (Mitth. d. d. arch. Inst. Athen XI, S. 384 ff.) [2]).

Fra de franske Udgravninger i Bøotien af Apollon Ptoos's Helligdom er der blandt de mange fundne archaiske Figurer kun meget faa Levninger af Kvindefigurer. Et smukt Hoved (Central-Museet i Athen Nr. 4 a Kavv., Inv. 179) er afbildet i Bull. de Corr. Hell. X, 1886, Tvl. VII. Det er tvivlsomt, om det er kvindeligt eller mandligt, og det simple Baand om Hovedet, Forhaarets faa, grove Tværfolder og de smaa Lokker foran Ørene pleje ikke at findes paa Kvindestatuerne. Det blide, næsten fromme Udtryk i Ansigtet har for øvrigt bragt andre til at anse Hovedet for kvindeligt.

(58) Et Kvindehoved fra Udgravningerne i Bøotien ganske af samme Art, som paa Figurerne fra Akropolis, er Central-Museet Nr. 364 Kavv. (Inv. 288), afbildet i Bull. de Corr. Hell. XI, 1887, Tvl. VII (med Text af M. Holleaux S. 1—5). Et bredt Diadem gaar helt rundt om Hovedet, Forhaaret ligger i et Par Lag Proptrækkerkrøller, bag hvert Øre falder en firdobbelt Lokkemasse ned, som er afbrudt ved Halsen. Issehaaret og Haarmassen bagpaa viser faa Tværfolder. Der er Rester af Maling ligesom paa Akro-

[1]) Paa Skuldrene ses et fladt, retvinklet Indsnit paa hver Side, Furtwängler vil deri anbringe smaa Vinger. Under det er i venstre Armhule et boret Hul.

[2]) Med Furtwängler tyder Petersen Figuren som en Nike og sammenligner med den Marmorfigurerne fra Akropolis (ovf. Nr. 33) og flere Broncefigurer, ligesom archaiske Mønter (ant. St., S. 392 Not. 3) vise lignende Nikebilleder. Han er mest tilbøjelig til at anse Fodstykket med Kunstnerindskriften for at høre til Figuren (ligesom Homolle og Furtwängler). Jfr. Loewy, Inschr. griech. Bildh., Lpz. 1885, Nr. 1.

polisfigurerne, Mæander paa Diademet og en Roset paa de skiveformede Ørelokker. Rester i Issen af en Broncepind mangle heller ikke [1]). Lighederne i disse Henseender og i Materialet ere saa store, at Kavvadias antager, at dette Arbejde endog er udgaaet fra samme Værksted som Figurerne fra Akropolis. Næsetippen, som var paasat, og Hagen ere slaaede af [2]).

Af en staaende Figur fra samme Udgravninger findes et Stykke i Centr.-Mus. Nr. 5 Kavv. (Inv. 180), afbildet i Bull. de Corr. Hell. X, 1886, Tvl. VII (Text S. 77—80). Det er lidt mere end Halvdelen af Figurens nederste Del, kløvet lodret af langs ned gjennem højre Ben (foroven findes et Indsatshul). Stenen er Poros-Kalksten, ikke Marmor, og staar som en plump, firkantet Blok, hvoraf forneden Fødderne løse sig ud; en enkelt rundet Fold antyder Overklædningens nederste Rand; nedenfor denne staar en til Dels *βουστροφηδόν* ordnet Indskrift, hvoraf en Del med Kunstnernavnet mangler. Der staar

· *ΟΝΑΝΕΘΕΚΕΤΟΙΑΠΟΛΩΝΙΤΟΙΠΤΟΙΕΙ*
· *ΤΟΣΕΠΟΙΕΣΕ*

med ældre Skrifttræk, som her ikke kunne gjengives. Statuen har været indviet *Ἀπόλλωνι τῷ Πτῳεῖ*. Af Figurens Overdel er maaske bevaret et Stykke (Centr.-Mus. Nr. 372), Hovedet og Armene mangle, og Brudstykket gaar til lidt nedenfor Bæltet. Lokkerne foran falde paa hver Side ned i tværriflede Masser, bagpaa er Haarmassen, hvoraf en Del mangler, ligeledes tværriflet. Klædningen slutter tæt uden Adskillelse mellem dens enkelte Dele, med et simpelt Bælte om Livet og utydelig Afslutning ved Halsen. De foran riflede Haarmasser synes bedst at passe til en mandlig Figur; Holleaux vil ikke afgjøre, om ikke mulig Figuren har været en Apollo.

Fundet af det ovenfor nævnte Kvindehoved ved Apollon

[1]) En Jærntap forneden viser, at Hovedet har været sat paa Statuen maaske, som Kavvadias mener, ved en Restaurering i Oldtiden. Efter Holleaux gaar Jærnpinden helt gjennem Hovedet. Maaske er et Hul, som ses paa Issen bag ved Resterne af Broncepinden, fremkaldt tilfældigt ved nævnte Jærnstang, dersom Holleaux's Angivelse er nøjagtig.

[2]) Smilet er behageligt, Munden ikke stærkt trukken op ved Siderne. Øjnene ere skraat stillede nedad mod Næsen, Øjenbrynene skarpe.

Ptoos's Helligdom forklarer Holleaux (Bull. de Corr. Hell. XI, 1887, S. 1—5) saaledes. Der er fundet i Perdikovrysi (Stedet for Apollon Ptoos's Helligdom; den nærmere Localitet angives ikke) et stort Antal Fragmenter af Lerkar og flere Brugsgjenstande af Bronce, bærende Dedicationen *Ἀθαναίαι Προναίαι*. Deraf slutter han, at der foran Apollon Ptoos's Tempel ligesom foran den delphiske Apollons fandtes en Helligdom, indviet til Athene under Navnet Pronaia. Han tror derfor, at Statuen, hvoraf dette Hovede er, og en Broncestatuette, som han lover at offentliggjøre, vare Votivgaver til Athene Pronaia og bevarede indenfor eller udenfor Templet. Han lader det uafgjort, om det er et Billede af Gudinden selv eller alene et Portræt af en af hendes Præstinder, „for Øjeblikket synes det vanskeligt at vove et Svar".

I Central-Museet i Athen findes endnu nogle Brudstykker af archaiske Kvindefigurer fra forskjellige Steder i Grækenland.

(59) Ved Dipylon i Athen er fundet det øverste af en Kvindetorso af Marmor i lidt over naturlig Størrelse. Haaret falder i fire Lokker ned paa hver Side foran; Klædningen slutter tæt til Kroppen uden anden Charakteristik end en Linning for Halsen og en indhugget Mæander midt ned ad Brystet (Centr.-Mus. Nr. 9, Sybel Nr. 19). — Fra samme Sted skrive sig to Brudstykker af en siddende (kvindelig?) archaisk Skikkelse med tætsluttende Klædning ned til Fødderne; ved Udgravningen fandtes Rester af Farve derpaa (Centr.-Mus. Nr. 23 a og b, Sybel Nr. 23. 24).

(60) Fra Arkadien (ved det gamle Asea) er en anden siddende, archaisk Statue (Centr.-Mus. Nr. 23, Sybel Nr. 22). Den tætsluttende Klædning gaar ned til Fødderne, der stikke frem af den (Sandalbaand synes angivne ovenpaa Fødderne). Stolen er uden Arme, med Ryg og fire Ben, de forreste med Løvefødder; Stenen, hvoraf Figuren er udarbejdet, er bleven staaende mellem de fire Stoleben, uagtet Klædningen ikke hænger ned over Stolens Sider og dækker dem. Hoved og Underarme mangle. Over det forreste

Stoleben paa Figurens højre Side findes Resten af en Gjenstand, som vel var holdt af højre Haand [1]). Af Lokker foran findes kun usikre Spor, Bagsiden er ikke synlig ved den nuværende Opstilling. Hvad der har gjort Figuren mest bekjendt, er en Indskrift fra højre til venstre med gamle Skrifttræk, hvilken nu læses *Ἀγησώ*, som af nogle anses for den fremstillede Persons (Kvindes) Navn (saaledes Kavvadias).

(61) Et archaisk Kvindehoved, fra Ægina. Centr.-Mus. Nr. 27 (Sybel Nr. 26). Kun Masken er bevaret; man ser et Pandebaand og derunder fladtliggende Krøller paa Panden. Hovedet er over naturlig Størrelse (12 Tommer, ikke som i Kataloget angivet „nat. Størr."), Øjne, Næse og Underlæbe ere beskadigede, Ørene mangle. Stil og Udførelse afviger fra de hidtil beskrevne Hoveders. En Afbildning findes i Furtwänglers Samml. Sabouroff I i Texten til Tvl. 2.

Med de kvindelige Figurer kan for Hovedets Vedkommende sammenlignes den archaiske Sphinx fra Spata i Attika (Centr.-Mus. Nr. 37, Sybel Nr. 37), afbildet i Mitth. d. d. arch. Inst. Athen IV, 1879, Tvl. V og VI (Text af Milchhöfer S. 45—78). Den har Diadem om Hovedet, tre Lokker paa hver Side falde i samlet Masse ned paa Brystet, Haarmassen bagpaa er ubearbejdet, et Perlebaand gaar om Halsen. Paa Diademet, Haaret og Vingerne har der været Farve. Øjenbrynene ere indskaarne (ses altsaa som fordybet Fure). — Med denne Figur maa sammenlignes de to Sphinxer fra Akropolis, der findes afbildede i *Ἐφημ. ἀρχ.* 1883, Tvl. 12.

Af archaiske Kvindefigurer udenfor Grækenland fremdrages her et Par mindre bekjendte. I Museet i Syrakus findes et Marmorfragment af en archaisk Kvindefigur (fra Hals til Navle) med Lokker, archaisk Dragt osv.; den mangler venstre Underarm og Haand; højre Arm hviler paa Brystet, og Haanden har holdt en Gjenstand, som nu ikke kan bestemmes, maaske har ogsaa venstre Haand gaaet hen mod Brystet [2]).

[1]) Jfr. Milchhöfer i Mitth. d. d. arch. Inst. Athen IV, 1879, S. 131, som beskriver Figuren; han ser som Støtte for Armen paa højre Side et opstigende Dyr (Sphinx, Egern), Furtwängler, Samml. Sabouroff I, Einl. S. 49 f. nævner en Hund.

[2]) Sammesteds findes et colossalt Marmorhoved fra Karthago (betegnet som Astarte) med Polos, gammeldags Haarsætning,

I Museet i Palermo (Cortile, Nr. 416) findes en archaisk, siddende Kvindefigur af Kalksten, i halv Størrelse paa en Throne flankeret af Sphinxer. Hoved og Arme mangle (og Overdelen af Sphinxerne), Fødderne synes restaurerede (tilsatte?). Klædningen er løst charakteriseret ud i et Stykke med faa Folder.

I Berlins Museum findes et lille Marmorhoved af en archaisk Kvindefigur (Nr. 537) og et colossalt archaisk Kvindehoved af Marmor, meget forslaaet (Nr. 538).

---

bestaaende af faa runde Krøller foran tæt til Panden og en tredelt Haarmasse paa hver Side af Halsen.

Det ovenfor beskrevne Antal Kvindefigurer danner i Forening med de sidste Aars Fund af andre archaiske Værker en mægtig Tilvæxt af Materiale til den ældste græske Kunsts Historie. Tidligere havde man, som bekjendt, kun ganske faa Billedhuggerarbejder fra archaisk Tid; med „Apollo fra Tenea“ og et Par lignende Figurer, med de selinuntiske og æginetiske Tempelsculpturer og faa andre Kunstværker var alt nævnt. Paa dette noget spinkle Grundlag havde man bygget en Fremstilling af den archaiske Kunsts Historie som ved skarpsindig Combination af Værker og skriftlig Tradition uagtet megen Usikkerhed dog havde fastslaaet mange Resultater og besvaret eller dog behandlet de mange Spørgsmaal, som naturlig maatte rejse sig ved Studiet af de mærkelige gamle Kunstfrembringelser. Megen Beundring fortjener det Arbejde, der er gjort i denne Retning baade af ældre som K. O. Müller og H. Brunn og af yngre og helt unge. Men der er meget Arbejde endnu at gjøre og mange Spørgsmaal at drøfte, og det tør vel forudses, at kommende Tiders Udgravninger atter ville bringe nye Spørgsmaal frem og gjøre nye Undersøgelser nødvendige.

Inden vi gaa over til de Puncter, som ere bestemte til Behandling i det følgende, skal her kort berøres nogle andre Spørgsmaal, som disse Figurer give Anledning til, og som vi her ikke kunne gaa nærmere ind paa. Saaledes har man for at ordne Figurerne ikke blot søgt efter Tidsforskjel men ogsaa Stedsforskjel; idet man gik ud fra umis-

kjendelige Forskjelligheder i Typus og Stil hos disse archaiske Figurer, søgte man at sondre og særtegne locale Skoler, man angav en Ramme af Ejendommeligheder for peloponnesisk Kunst, bøotiske Kunstværker, særlig maatte da ved de nye Figurer Øboernes Kunst stilles ved Siden af den ældre attiske Skole og saaledes videre; dog maa hertil bemærkes, at Stoffet vel næppe rækker til, og de faste Holdepuncter ere saa faa, at alt for afgjørende Landskabsbestemmelser indenfor den archaiske Kunst endnu maa blive betænkelige; Tilfældighederne spille for stor en Rolle ved Findestederne; Arbejder af samme Kunstner se vi spredte paa indbyrdes temmelig fjærne Steder osv.

Et andet Spørgsmaal træder stærkt frem ved de archaiske Arbejder, nemlig om deres Bemaling; dertil give de nye Figurer mange vigtige Bidrag. Det er, som man vil forstaa, et vanskeligt og omfattende Arbejde at eftergaa alle de ofte svage Farvespor, som findes paa Marmorfigurerne, og en paalidelig og udtømmende Redegjørelse kan kun ventes fra deres Haand, der lige strax have kunnet se og undersøge Sagerne ved deres Optagelse af Jorden. Det græske archæologiske Selskab har ved de sidst fundne malede Sculpturer ladet gjøre Tegninger deraf med Farver. Paa Grundlag af saadanne er som Prøve udgivet en Tavle med farvede Gjengivelser af to Statuer fra Akropolis i det tyske archæologiske Selskabs „Antike Denkmäler“ 2. Hæfte 1888, Tvl. 19. Det Resultat, hvortil Udgiverne E. Petersen og P. Wolters ere komne med Hensyn til Bemalingen i det hele, er følgende (Text S. 8—9): „Farverne ere her og paa andre fundne Sculpturer bevarede paa Hovedhaar, Bryn, Øjenlaagenes Rande, Øjenstene og Læber, Øre- og Pandesmykker, Hals- og Armbaand, paa de i Hænderne holdte Attributer, paa Sandaler og Klæder. Paa Klæder findes de navnlig paa Hals- og Ærmelinning, paa Sømme (Borter) og som indstrøet Mønster; sjældnere er en Klædning malet med en enkelt, ens Farve, og hvor det forekommer, er det altid paa den af Peplos for største Delen dækkede Chiton. Paa nøgent Kjød af disse Marmorfigurer er Bemaling ikke fundet.“

Spørgsmaalet om den senere Oldtids Efterligninger af archaisk Sculptur er ikke blevet stærkt behandlet for de fundne Figurers Vedkommende, hvortil vel noget bidrager den Vanskelighed, at man ikke i Athen har Afstøbninger af de archaistiske Arbejder, som findes i italienske og andre Museer, saa at Sammenligninger paa Stedet ere umulige; den samme Ulempe føles med Hensyn til de æginetiske Gavlfigurer, af hvilke ogsaa Afstøbninger savnes i Athen. Det kan dog ikke være andet, end at de fundne ægte Arbejder fra den archaiske Kunsts Periode maa gjøre det muligt skarpere end hidtil at sondre mellem virkelig gamle og blot efterlignede Figurer. Et Bidrag til Forstaaelsen af den archaiserende Kunstretning i den senere Oldtid give de nye Figurer ved deres eget Kunstværd. Dette maa nemlig ikke sættes for lavt, selv om Egenheder i Stilen i første Øjeblik maaske virke frastødende; der er saa meget Naturstudium i Enkeltheder og saa overraskende Sikkerhed i Techniken og en saa egen elskværdig Friskhed og Renhed i Opfattelsen, at det er let forklarligt, at man i en langt senere Tid forelskede sig i de archaiske Billeder og copierede dem efter at være bleven mæt af den mere og mere tomme Gjentagelse af den skjønne Stils Værker.

De Spørgsmaal, som i det følgende skulle omtales, ere 1) om Kvindefigurernes Dragt og 2) det langt vigtigere Spørgsmaal om Figurernes Betydning, hvad de for Kunstneren og hans Publicum have forestillet. Dertil slutter sig 3) Bemærkninger om Figurernes indbyrdes Forhold i Henseende til Stil og Alder. Til Slutning fremdrages til Sammenligning andre plastiske Fremstillinger af Kvindefigurer i archaiske Arbejder af Terracotta, Bronce og paa archaiske Mønter.

Dragten.

Der er i Beskrivelsen af Figurerne ovenfor udførlig gjort Rede for Dragten, og en bestemt Opfattelse af dennes Anordning er gjort gjældende og oplyst ved Sammenligning. Det viste sig der, at to forskjellige Dragter vare repræsenterede, den ene forekom hyppigst, den anden kun i de saakaldte Xoanonfigurer; den første var folderig og bestod som oftest baade af Over- og Underklædning, den sidste var tætsluttende, næsten glat og stram.

Dvæle vi et Øjeblik ved den først nævnte rigere Dragt, saa er Underklædningen lang, vid, hvorfor den holdes op paa Siden eller foran af den ene Haand; om Livet er den trukken et Stykke op over Bæltet og hænger derfra ned over dette i en Bugt. Overklædningen er, naar Figuren bærer en saadan, lagt over den ene Skulder (i Reglen højre), gaar derfra skraat ned over Brystet under venstre Arm og paa Ryggen igjen op paa højre Skulder; eller den ligger paa begge Skuldre, falder derfra ned bagpaa og forpaa og dækker en større eller mindre Del af Brystet (Nr. 17 ff. ovf.); i store Foldemasser hænger den ned ved Armene. Undertiden er Overklædningen rigere, gaar ikke blot en Gang omkring Legemet, men en større eller mindre overskydende Del falder rigt draperet ned fra en af Skuldrene (Nr. 4 ovf.).

Den anden Dragt (Nr. 31 f. ovf.) er behandlet saa glat og ud i et, at det er vanskeligt at adskille dens Bestanddele, om Livet bæres et tydeligt Bælte udenpaa Overklædningen; denne slutter ganske tæt og glat om Underklædningen, hvilken derved dækkes helt eller kun lader en lille Kant synlig forneden. Overklædningen synes at være syt sammen helt ned ved Siderne og falder foroven dobbelt ned over Bryst og Skuldre i et lille Slag, der er glat og snævert ligesom det øvrige.

Som man vil se, ere de nævnte Dragter, uagtet det afvigende Udseende, indrettede efter det samme Princip som den senere almindelige, folderige Kvindedragt hos Grækerne, og en jævn Overgang til denne kunde uden Vanskelighed foregaa fra hine. Men Forskjellen i ældre Tid mellem den rigere Dragt og den snævrere paa „Xoanonfigurerne" er saa iøjnefaldende, at man kunde ønske at erfare lidt nærmere om, i hvad Forhold de staa til hinanden. Dette fører os ind paa et Spørgsmaal, som har været fremme i den nyeste Tid og ikke er uden Interesse. W. Helbig har i sin tiltrækkende Bog „Das homerische Epos aus den Denkmälern erläutert" (2te Aufl. 1887) søgt, af de ældste Levninger af Redskaber, Klæder osv. og de ældste billedlige Fremstillinger deraf, at opbygge en Anskuelse af den homeriske Tidsalders Cultur og daglige Liv, et Billede, som i alle Tilfælde maa blive særdeles usikkert, og som unægtelig ved Helbigs Benyttelse af flere Folkeslags ældste Culturlevninger bliver noget broget. Hans Bestræbelse gik da ogsaa blandt andet ud paa af de ældste Kunstfremstillinger at udfinde den homeriske Klædedragts Udseende og at faa hine til at passe til Digtenes Beskrivelse deraf. Nu er imidlertid paa de gamle Vasebilleder, som han benyttede dertil, den almindelige Klædning en, som meget ligner den, vi have paa de saakaldte Xoanonfigurer, og han kom da og efter ham Studniczka (med nogle Berigtigelser, Beiträge zur Geschichte der altgriechischen Tracht, Wien 1886) til det Resultat, at den homeriske Peplos var en saadan tætsluttende Klædning, hvilket Resultat, som man vil se, kun lidet passer til de homeriske Skildringer af den rige Kvindedragt. Efter de nyfundne Figurer stiller Sagen sig ganske anderledes. Hvis man nu skal søge noget tilsvarende til den homeriske Peplos, den rige slæbende Kvindeklædning, som Troerinderne bære, maa man antage, at det netop kunde findes i Overklædningen hos disse Kvindefigurer, som bære den rigere Dragt.

Herodot fortæller (V, 87) en Fabel om, hvorledes athenæiske Kvinder en Gang i gamle Dage havde dræbt en Mand med Naalene af deres Klæder, og han tilføjer den factiske Oplysning, at de den Gang — for at straffe Kvinderne

— indførte den ioniske Klædning for dem, „medens Athenæernes Kvinder tidligere havde baaret dorisk Klædning meget lig den (nuværende) korinthiske; de forandrede altsaa Dragten til den linnede[1]) Chiton, for at de ikke skulde bruge Naale". Han tilføjer, at i Virkeligheden var denne Klædning oprindelig ikke ionisk men karisk, „thi den gamle (ἀρχαίη) helleniske Kvindedragt var overalt den samme som den, vi nu kalde den doriske". Hvis man heraf tør drage nogen Slutning, saa synes det rimeligst, at den paa de ældste helleniske Vasebilleder fremstillede Kvindeklædning, der ligner den paa Xoanonfigurerne, fornemmelig paa det ældste af alle Marmorbillederne (Nr. 44 ovf. fra Delos), er den ældre fælles „doriske" Klædning[2]); hvorimod den „ioniske" fra Asien stammende (og for Homer velbekjendte) svarer til den, vi i den ældste Form finde hos de her behandlede archaiske Kvindefigurer med den rigere Dragt.

Ved denne Antagelse kommer man til en bestemt Adskillelse mellem de to Arter af Kvindedragten og en paa foreliggende Kunstværker begrundet Anskuelse; tidligere har den Ulejlighed, man har gjort sig for at paapege Forskjellen indenfor den senere Kunst mellem Fremstillinger af dorisk og ionisk Kvindedragt, aldrig kunnet overbevise rigtig; om end naturligvis en Lærd som K. O. Müller (Handb. d. Arch. d. Kunst 339) med Navnene dorisk Klædning og ionisk Klædning forstaar noget bestemt, som han paaviser paa bestemte Kunstværker, saa ere dog Navnene grebne temmelig vilkaarlig for at udtrykke de to Arter Klædning, som han gaar ud fra som Hovedtyper. Den vi-

[1]) Det tør vel antages, at man ved „Linned" her ikke kan tænke paa en Klædning af vort tynde Lærred eller lignende, allerede af klimatiske Grunde var det umuligt at nøjes med en Chiton af saadant Stof; hvis Underklædningen paa de rigere klædte Figurer svarer til den „linnede" Chiton, som Herodots Text har, viser ogsaa et Blik paa Figurerne, at vi have at gjøre med et tykkere Stof (Bomuld?). Til Naale se vi paa Figurerne intet, hverken paa den rigere eller snævrere Dragt.

[2]) Se Afbildningen efter et korinthisk Bæger hos Studniczka, Beitr. z. Gesch. d. altgr. Tracht, S. 34.

dere Udvikling i Tidens Løb af de to Arter af Klædning, deres senere Overgang i hinanden eller Overvægt over hinanden kan ikke forfølges nærmere og maa her forbigaas.

En Særegenhed ved Behandlingen af Dragten fortjener Omtale. Medens nemlig i det hele Indretningen af Ærmer, Fastgjørelsen paa Skuldre ved en eller flere Rækker Knapper og andet af den Art ikke volder nogen synderlig Tvivl, er Underklædningens mærkelig dobbelte Udseende paafaldende: den bløde, vatrede Overdel og den glatte, stramme Underdel med skarpe Linier i Folderne. Man har ondt ved strax at se, at det, hvad dog er det naturligste, virkelig er samme Klædningsstykke. Der er i Behandlingen af det nederste Parti, der strammer tæt over Benene for at lade disses Omrids træde tydelig frem, noget, som tyder paa en conventionel Behandling af denne Del af Klædningen, der ligger temmelig langt borte fra det naturlige Foldekast.

Ganske vist spiller her sikkert den typiske Fremstilling af Figuren med den stadig ens opløftede Klædning for en hel Række af Figurerne en stor Rolle, men ogsaa bortset herfra er Behandlingen af Klædningen ikke ret forstaaelig eller naturlig. Furtwängler fremsætter (Mitth. d. d. arch. Inst. Athen VI, 1881, S. 179 ff.) ved Omtalen af de af ham som Skrivere betegnede, siddende mandlige Figurer fra Akropolis nogle Bemærkninger om disses Dragt, der for en stor Del gjælde ogsaa om Kvindefigurernes. Han gaar ud fra ægyptiske Figurer til Sammenligning: „Klædningens tætte Tilslutning og Benenes Udløsning derfra, som vi kjende som Princip for ægyptiske siddende Figurer, finde vi her i stærkere Grad; Knæ og Skinneben ere modellerede, som om de vare nøgne. Vilde man nu — hvad vore Figurer gjøre som et eget, nyt Fremskridt (langtklædte ægyptiske, siddende Figurer pleje at være uden Folder) — ogsaa forbinde Foldegivning af Klædningen hermed, saa maatte denne Foldegivning underordne sig saa fuldstændig, som det her er sket, hvor den kun træder frem i Skikkelse af indskaarne Linier". Selv om man ikke vil tillægge Efterligningen af de ægyptiske Figurer nogen stor Betydning, saa synes dog en bestemt Paavirkning fra hin eller denne

Side at have øvet en varig Indflydelse paa Behandlingen af denne Del af Klædningen paa de paagjældende Kvindefigurer.

Endnu mindre indgaaende er Klædningen behandlet paa de saakaldte Xoanonfigurer, selv paa den smukke Akropolisfigur (Mus. d'Ath. X, ovf. Nr. 31). Overfladen er saa godt som glat; Maling har tilføjet Baand og Borter, men næppe skullet give Overfladen nogen illuderende Charakter af Tøjets Overflade. Paa en af de sidst fundne Akropolisfigurer (Nr. 27 ovf.) og den lignende Figur fra Samos (Nr. 43) samt paa den bevarede Overdel af en Kvindefigur fra Akropolis (Mus. d'Ath. IX, Nr. 28 ovf.) er Klædningens Overflade paa aldeles udvortes Maade givet med runde, tætte Riller, der slet ikke forsøge paa at ligne nogen Slags Tøj.

Om Haarets Behandling gjælder noget lignende. Haarmassen bagpaa ligger død og med den løseste Charakteristik plat ind paa Kroppen, først hos de mest fremskredne Figurer (Nr. 22 o. a.) er en Forandring deri. Lokkerne foran ere stive og tunge, Forhaarets brudte Bølgelinier afslutte mere Ansigtets levende Flade end tiltrække ved selvstændig Forstaaelse af Stoffets Natur og dermed overensstemmende Behandling Imidlertid maa ved Haaret ogsaa tages Hensyn til, at Frisuren selv sikkert har været stiv og conventionel.

Endnu nogle Ord om Klædningens Behandling kræve de ikke meget talrige siddende Figurer (Nr. 54, 59 ff. ovf.). Furtwängler behandler disse Figurers Dragt, hvor han omtaler de siddende mandlige Figurer fra Akropolis, som han benævner Skrivere (Mitth. d. d. arch. Inst. Athen VI, 1881, S. 179 ff.). Han adskiller to Retninger i Figurernes og særlig Dragtens Behandling, den ene nærmere beslægtet med den assyriske Kunst, den anden med den ægyptiske; „den sidste gjengiver i knap, præcis Form fremfor alt den nedenunder liggende Legemsform under en næsten ufoldet Klædning; af hin derimod er Kroppen mere opfattet som Masse, som Kjød, givet i blødere, brede Former, og idet den forsømmer Legemsbygningens Klarhed, betoner den ydre Ting, som Klædningens Ornamenter".

Til den sidste, „assyriserende“ Retning henfører han de bekjendte milesiske, siddende Figurer, med deres plumpe Masse, bløde, runde Omrids, med Benene ganske skjulte under Klædningen og slet ikke antydede, og med Klædningen hos de ældre ganske uden Folder, senere med faa pølsede Antydninger af Folder. Blandt de af Newton (Halicarnassus, Cnidus a. Branchidæ Tvl. 74 og 75) afbildede er en kvindelig Figur (Tvl. 75 til venstre, Text II, S. 535, Nr. 9). Overklædningen hos denne har, som det synes efter Afbildningen, dækket Hovedet som et Slør, hængt ned over Skuldrene og ligger i alt Fald under den venstre Arm ned over Knæet indtil midt paa Skinnebenet. Hele Brystet og Forsiden er ellers blot dækket af Underklædningen, som mellem Skinnebenene hænger i talrige Længdefolder ned til Fødderne (disse og Hovedet mangle). Hænderne hvile hver paa sit Knæ (Klæderne hænge ikke ned over Stolens Sider). Videst fremskreden er, som Furtwängler paa det anførte Sted bemærker, just denne Figur; det er den eneste, hvor det ene Ben træder lidt frem og Klædningen slutter sig dertil.

Med de milesiske Figurer sammenligner den samme Forfatter en Kvindefigur fra Dipylon (ovf. Nr. 59), som maaske ikke har været siddende, og den i to Stykker sammesteds fundne Kvindetorso, som viser samme Schema, Klædningen uden Folder, kun om de vide Ærmer nogle Foldetræk simpelt indgravede. En videre Udvikling finder han i Underdelen af en siddende Figur fra Akropolis (Sybel 5001, Le Bas, Monum. figurés Tvl. III, 1; ikke beskreven ovenfor), paa hvilken Benene endnu staa udelt ved Siden af hinanden, men Klædningen dog falder ned i regelmæssigt dannede, plastiske Folder. Endvidere regner han med hertil som endnu senere en Statue som den saakaldte „Endoios's Athene“ paa Akropolis, hvor den tidligere ligesom fastnaglede Figur begynder at faa Liv og Bevægelse. Denne bekjendte store, siddende Athenatorso (Hoved mangler), der oftere er afbildet [1]), findes i Akropolismuseet i samme Sal,

[1]) F. Ex. A. Schöll (C. O. Müller), Archaeol. Mitth. aus Griech. Tvl. I, 1.

hvor det i 1863 fundne archaiske Athenahoved og de af Studniczka dertil henførte Brudstykker af en formentlig Gigantkamp ere opstillede (ovf. Nr. 34). Paa den store Torso dækker Ægiden Brystet langt ned, og Medusahovedet er anbragt derpaa. Paa højre Arm ses den vatrede Underklædning, som paa Skjødet nedenfor Ægiden igjen kommer frem, indtil lidt ovenfor Knæerne; foran nedenfor Knæerne falder Underklædningens glatte Parti ned, i Midten i et firdobbelt Foldeparti, over Skinnebenene og Læggene tæt sluttende, og det gaar bag Benene ned til Jorden og ind til Stolen. Venstre Fod er sat et Stykke foran højre, eller rettere denne er trukket lidt tilbage. Stolearmene, der have været særlig gjorte, og Figurens Underarme ere afbrudte Af Haaret falde fire Lokker ned paa hver Side foran, Haarmassen bagpaa er lige afskaaren; Overfladen af denne og i det hele Bagsiden er glat (langs Ægidens Rand ses en Del borede Huller). Behandlingen af denne Statue er dog allerede forholdsvis saa fri, at den efter min Formening træder ud af Rækken med de ovenanførte, eller i alt Fald skal den lige til at gjøre det afgjørende Skridt derhen imod.

Den anden, „ægyptiserende" Retning, som er mindre talrig repræsenteret blandt de siddende Figurer, ser Furtwängler især fremtrædende i den arkadiske thronende Kvindestatue (Nr. 60 ovf.) med Indskriften Ageso. „Klædningen er uden Folder, men ogsaa uden Ornamenter, Legemets Grundformer træde i skarpe Omrids frem under den tætsluttende Dragt, Chitonen falder lodret ned, medens den hos de andre Figurer breder sig ud for neden".

Til den førstnævnte, af Furtwängler som assyriserende betegnede Classe af Billeder høre de omtrent quarterhøje, malede Terracottafigurer, der forestille thronende Kvindeskikkelser, og som ere fundne i Hundredevis paa Athens Akropolis.

Personerne.

Det Spørgsmaal, som i Begyndelsen mødte os ved Betragtningen af den først beskrevne Akropolisfigur og den Gang maatte opsættes, skal være Gjenstanden for den følgende Undersøgelse, nemlig: Hvad forestille disse mange Figurer?

Tidligere, da kun enkelte archaiske Kvindefigurer vare bekjendte, maatte man finde sig i at lade det staa hen, hvad de fleste af dem forestillede; man beroligede sig med en Formodning og vendte Tanken til andre mere bekjendte Egne. Nu, da der staar en Skare af disse Figurer for os, da de tilmed ofte fængsle os ved en særegen Ynde, stiger naturligvis Lysten til at komme Forstaaelsen nærmere. Noget lignende gjælder om de archaiske nøgne Mandsfigurer af samme Typus som „Apollo fra Tenea". Men endnu har ikke nogen almindelig antagen Mening om Figurernes Betydning dannet sig. Spørgsmaalet maa altsaa siges at ligge for, og en nærmere Betragtning af det kan her være paa sin Plads.

Da Akropolisfigurerne i flere Henseender give fastere Holdepuncter, vil det være tjenligt at gaa ud fra dem, og vi ville idelig i det følgende komme tilbage til dem.

Finderen og første Udgiver af Statuerne fra Akropolis, den dygtige og højt fortjente Generalephor for Antiquiteterne P. Kavvadias udtaler sig (Mus. d'Athènes 1 Hft. S. 4) om Vanskelighederne ved nøje at angive disse Figurers Betydning, naar Hensyn tages til deres indbyrdes Forskjelligheder og til den stærke Stilisering, som efter hans Mening tyder paa en langvarig Overlevering af den samme Typus, der tillige efter Findestederne maa antages at have været udbredt over den største Del af Grækenland. „Vel synes paa nogle af Ansigterne portrætlignende Træk at kunne iagttages, og udgaaende fra dem kunde man sige,

at de forestillede Athenes Præstinder eller andre Kvinder; men disse tilsyneladende Kjendemærker kunne ogsaa være Virkning af Billedhuggerens individuelle Kunststil. Paa den anden Side, naar vi antage, at en Gudinde er fremstillet, saa maatte denne Gudinde efter al Rimelighed være den paa Akropolis dyrkede Skytsgudinde, Athene. Men en saadan Typus af Athene synes os mærkelig."

Disse Bemærkninger gjælde nærmest de fem større Figurer fra Akropolisfundene i 1886, som ere afbildede i 1. Hæfte af Musées d'Athènes. Forfatteren kommer ikke til nogen Afgjørelse. Afgjørende vilde hans første Forudsætning være, om den holdt Stik, at vi havde Portræter for os i disse Kvindefigurer. Dette Spørgsmaal tilbyder sig da først til Behandling, om vi kunne vente at finde Portræter i disse Billeder, og om i det hele den bestemte Individualisering i Portrætet var kommen frem i Kunsten paa den Tid.

Litteraturen hjælper os ikke meget til Besvarelsen af dette Spørgsmaal. Ganske vist omtales meget almindelig for den ældre Tids Vedkommende Æresstatuer for bestemte Personer, f. Ex. Tyranmordernes Statuer og de olympiske Sejrherrers Billeder; men dermed er det ingenlunde givet, at disse Statuer vare Portræter. Dette antages heller ikke i Almindelighed, og det modsiges af den bekjendte Notits hos Plinius om Æresstøtterne i Olympia, at først den tredje Sejr gav Ret til en „ikonisk" Fremstilling. Hvis dette er rigtigt, saa har det almindelige jo været, at Billederne ikke vare Portræter. At bygge videre Slutninger paa denne Angivelse er imidlertid voveligt.

Se vi paa de bevarede archaiske Statuer, af hvilke nu dog temmelig mange mandlige og kvindelige Figurer med Hoveder foreligge, saa faar man et lignende Indtryk af en Mangel paa virkelige Portræter. Der er ganske vist Forskjelligheder mellem disse Ansigter dels i Hovedets Form — en hel Række af Kvindehovederne ere bredpandede og runde, færre have smal og mere sammentrykt Form — og i Ansigtsdelenes Dimensioner, dels i den strængere eller friere Stil. I de mere primitive have vi smalt skaarne

Øjne, som ligge skraat nedad mod Ansigtets Midtlinie, men derfra se vi en Udvikling til den naturlige Form og Stilling; i de først nævnte have vi det stillestaaende Smil givet ved skarpe Linier ved Mundvigene, hvilket dog ogsaa efterhaanden bliver dæmpet og glider helt bort i de mest udviklede Hoveder. Men hverken Hovedformen eller Stilejendommelighederne have noget at gjøre med Individualiseringen; et virkeligt Portræt i den archaiske Kunst finde vi maaske først i det legemsstore Broncehoved fra Akropolis, fundet 1886 og afbildet i Mus. d'Ath. 2. Hæfte Tvl. XV (en ypperlig Afbildning i H. Brunn, Denkmäler griech. u. röm. Sculptur, 1. Hft. München 1888, Nr. 2).

Naar vi saaledes forholdsvis i en senere Tid mene at finde Portræter, saa kan det have haft sin Grund i, at man ikke har *villet* udtrykke Portrætligheden, men har anset det for nok og for mest passende blot at stille op en „Mandsfigur" (ἀνδριάς), som saa kunde forestille en hædret Mand, efter Omstændighederne maaske den salig afdøde eller den berømte Athlet, ligesom ogsaa Guden maatte nøjes med en Menneskeskikkelse. Men Grunden kan ogsaa ligge i, at man ikke ret har *kunnet* gjøre Portræter. Tænker man sig den ældre Kunsts Vilkaar, der arbejdede med en overleveret Techniks Begrænsning, med mangfoldig Afhængighed af sine Forbilleder, saa er det vel ikke for dristigt at tænke sig en saadan Forklaring. Paa den anden Side fremgaar det ganske tydeligt af de bevarede Levninger, at vi i de Idealhoveder, som den ældre Kunst skabte, ikke have en slavisk Copi af et laant Forbillede. Der er Spor nok af en indgaaende Syslen med Naturen for enkelte Partiers Vedkommende af den fremstillede Figur. Man ser efter, hvorledes en Legemsdel egentlig ser ud, og sætter enkeltvis sine Iagttagelser ind i Værket, medens paa andre Puncter Traditionen tilfredsstiller Kunstneren. Han staar med sit Ideal af en Menneskefigur i Tanken (rigtignok fornemmelig som han var vant til at se den i Billeder) og giver saaledes under Kamp mellem Tradition og det naturlige Øje for Skabningen en Fremstilling, som for en Brøkdel er hans egen, for mange andre tilhører Forgængere,

just saaledes som den selvstændig arbejdende Kunstner til enhver Tid gjør.

Maaske kan man ved Udtrykkene „Idealfigurer", „Idealhoveder" o. l. faa en falsk Forestilling om den primitive Idealisering i de archaiske Figurer, hvis man møder med det senere skolemæssig fastslaaede Skjønhedsideals Maalestok. Idealet saa anderledes ud den Gang, som et Blik f. Ex. paa Athens ældste Mønter vil vise; den der fremstillede Athenes Hoved svarer kun lidet til den senere Tids Idealer af Athene eller af hvilkensomhelst Figur. Men disse ejendommelige gammeldags Ansigtstræk, som ved det første Øjekast synes saa markerede, tabe det særlige, naar deres Ejendommeligheder komme igjen hos hele Rækker af Figurer, og en Individualisering kan saaledes ikke paavises. Endelig kan hertil føjes, at Figurer, der i Følge deres Natur aldeles ikke kunne være Portræter, f. Ex. Sphinx'er eller Nikefigurer, vise lige saa „individuelle" Træk som de Figurer, ved hvilke man er i Tvivl om de ikke mulig vare Portræter af Mennesker. Jeg henviser særlig til Hovedet paa den saakaldte „Archermos's Nike" (Nr. 57 ovf.).

Hvilke nu end Grundene have været til, at man i den ældre Tid ikke naaede til en almindelig Brug af Portrætfigurer, saa har denne Idealisering af Mennesket ført til, at Forskjellen mellem Menneskefigurer og Gudefremstillinger blev udvisket. Ogsaa for Tydningen af de foreliggende Kvindefigurer, er dette af stor Vigtighed, naar vi ville afgjøre, om vi i dem skulle se Mennesker eller Guder.

Inden vi gaa over til Undersøgelsen heraf, vil det være rigtigt at dvæle et Øjeblik ved de mandlige archaiske Figurer for at se, om derfra kunde hentes Oplysninger til Forstaaelsen af Kvindefigurerne. M. Collignon, der nylig har sammenstillet[1]) de archaiske mandlige Figurer af den saakaldte „Apollotype", som hidtil ere fundne, udtaler som den nu antagne Mening, at man i disse Figurer ser en

[1]) Gazette archéologique XI, 1886 „Torses archaiques en marbre provenant d'Actium" p. 235—243, Tvl. 29.

„type général, som lige godt kunde passe for Fremstillinger af Apollo og for Athletstatuer eller Gravstatuer. Efter den Brug, hvortil man bestemte den, fik Statuen en særlig Tydning.“ Denne Forklaring er egentlig et Compromis mellem tre Forklaringer, idet man har opfattet Figurerne først som Apollofigurer, siden som Athletstatuer eller Gravstatuer (Litteraturen anføres hos Collignon [1]); men for Øjeblikket er det vel den sikreste Forklaring; den viser tillige, at det portrætagtige i Billederne ikke er særlig fremtrædende. Den gamle Opfattelse af Figurerne som Gudefremstillinger har man maaske været altfor tilbøjelig til helt at forkaste, de nyere Tydninger hælde med stor Majoritet til at gjøre dem alle til Menneskeskikkelser. Gik man ud fra, at kun Guder vare fremstillede, saa paahvilede det os at henvise de fundne Statuer til bestemte Guder og Helligdomme; dette sidste kan virkelig for mange af dem gjøres; Hovedmassen er funden ved Apollohelligdomme (Delos, Apollon Ptoos's Helligdom i Bøotien, Aktion). Fremdeles kan den meget kolossale Figur paa Delos, hvoraf Brudstykker endnu ligge paa Øen, opvisende det sædvanlige Schema for de nøgne mandlige Figurer, under ingen Omstændigheder have forestillet et Menneske [2]). Ved andre af Figurerne kan der være større Tvivl paa Grund af Findestederne, Milchhöfer har villet drage dem ind under de talrige Arter af Gravprydelser, som han selv har syslet saa meget med; fra andre Sider er det gjort gjældende, at Opstilling af

[1]) Om Statuer som Gravfigurer i det hele meddeles særlig meget af Furtwängler, Samml. Sabouroff I. Indledn. S. 49 f.

[2]) Det er den bekjendte af Naxierne indviede Apollokolos, hvis Fodstykke med Indskrift endnu staar paa Delos; de to Brudstykker, som findes paa Øen, ligge i en større Afstand fra Fodstykket. (I Brit. Mus. er Fødderne med tilhørende Plinth, se Furtwängler i Arch. Zt. 1882 S. 329 ff., som udtaler Forundring over, at Statue og Plinth vare gjorte i et Stykke; efter de mangfoldige nye Fund kan dette ikke mere forbavse.) Af disse storartede Stykker Sculptur, som ere mindre kjendte paa Grund af det fjærne Opbevaringssted, kan det maaske ikke være overflødigt at meddele en Beskrivelse efter Optegnelser paa Stedet. Det ene Stykke er Torsoen fra Halsen til

Athletstatuer ved Apollohelligdomme ikke var usandsynlig, forudsat vel at gymniske Fester vare forbundne med Gudens Dyrkelse paa Stedet. Spørgsmaalet venter paa sin Løsning ved Fund af Statuer paa deres Plads eller med Indskrifter af tilstrækkelig oplysende Indhold. Hvis virkelig disse til vor Tid bevarede Figurer have været den fælles Fremstillingsform for mandlige Enkeltfigurer, saa stemmer dermed godt en Ejendommelighed, som viser, hvor stærkt man følte sig bundet ved den enkelte en Gang fastslaaede Typus, nemlig at vi kun finde en og den samme Stilling og kun nøgne Skikkelser.

Noget afgjørende Bidrag med Hensyn til Tydningen af de archaiske kvindelige Figurer finde vi imidlertid, som man vil se, ikke ved Betragtningen af den samme Kunsts Fremstillinger af mandlige Figurer.

Bæltet Haarmassen bagpaa synes at have endt i c. 8 adskilte Fletninger, men ovenfor dem at have været samlet. Foran har paa Brystet paa hver Side, som det synes, fire Lokker hængt ned; der er nemlig fire større, borede Huller i en Række paa v. Side, paa højre er kun et bevaret, hvilke Huller have tjent til Lokkernes Fastgjørelse [Welcker, Tagebuch e. griech. Reise, II, S. 277, jfr. Alte Denkmäler I, 1849, S. 400 Anm., fortæller, at han fandt en Lok, som havde været indsat]. Ryggen er nøgen med en Midterfure og en Længdefure til paa hver Side. Brystet er af den sædvanlige udfladede Form og Siderne begrænsede af saa godt som rette convergerende Linier. Om Livet har der været et Bælte, afsnøret for oven mod Kroppen og med en Række Huller, maaske bestemte til Prydelsers Anbringelse. Det nederste af Halsens Forside er bevaret med to tykke, convergerende Sener og en Hulning imellem dem. Armene mangle, de have ikke i hele deres Længde stødt til Kroppen, af Armene er paa Legemets Sider en Ansats tilbage et godt Stykke over Bæltet. Brystets største Bredde er 2 Alen, Skulderbredden $2^1/_2$ Al. Torsoens Længde (Bælte til Hals) er $3^3/_4$ Alen. Det andet Stykke er en Del af Underlivet og Laarene, for oven bærer det en Kreds af borede Huller, saa at Bæltet har været en halv Alen bredt; Skamdelene synes at være slaaede af (efter Welcker vare de særlig paasatte), og højre Laar træder længere frem end venstre. Bagen er mere ramponeret. Ogsaa en Haand af Figuren skal være opbevaret paa Delos. At Figuren er et virkelig archaisk Arbejde, anser jeg hævet over enhver Tvivl.

Vende vi tilbage til de archaiske Kvindefigurer saa vil det vistnok, skjønt nogle af Figurerne gaa ned til den archaiske Periodes sidste Tid, være det sikreste at gaa ud fra, at vi ikke tør vente at finde virkelige Portræter i dem. Dermed er, som vi have set, ikke givet at vi udelukkende skulde have Gudefigurer fremstillede i disse.

Vi gik ud fra Akropolisfigurerne. Der er fremsat forskjellige Tydningsforsøg med Hensyn til dem. Den Gang der endnu kun fandtes nogle Brudstykker af enkelte Figurer, finde vi disse nævnte i en særlig Sammenhæng af Milchhöfer. I en Afhandling om et Nymphe-relief fra Athen (Nymper og Pan, Mitth. d. d. arch. Inst. Athen V 1880, S. 213 med Not. og Tvl. 7) fremsætter han den Antagelse, at der paa Borgen fandtes opstillet Billeder af nympheagtige Væsner, fornemmelig paa Erechtheions Omraade. Til saadanne nympheagtige Væsner henfører han da de den Gang bekjendte faa Brudstykker af vore Kvindefigurer og mener endog at kunne henføre Karyatiderne (Korai) fra Sydhallen til en i Kunstens Blomstringstid udviklet Omdannelse af disse ældre Figurer. Han tror endvidere, at de samme Typer, hvormed Nympherne fremstilledes som underordnede Guddomme ved de større Helligdomme, overførtes paa Præstinder og Tjenerinder ved disse Helligdomme. Dog anser han ikke vore Figurer (d. v. s. de faa Brudstykker, han den Gang kjendte) for Præstinder, bl. a. fordi de ganske lignende Lerfigurer af staaende Kvinder, der ere fundne paa Akropolis, staa i samme Forhold til Terracottavotiverne af den siddende Athene, som vore Marmorstatuetter til de bekjendte i Akropolismuseet bevarede, siddende Statuer af Hovedgudinden paa Borgen. De store senere Fund have bragt saa mange Figurer til Veje, at det næppe er sandsynligt, at nogen nu skulde tro i alle disse Figurer at finde Fremstillinger af Nymper eller underordnede Guddomme af lignende Art.

Omtrent samtidig havde Franskmændenes Udgravninger paa Delos bragt en Række af næsten ens archaiske Kvindefigurer for Dagen; det var paa Grund af Findestedet naturligt at henføre disse Figurer til Artemis, og saaledes

bleve de ogsaa benævnte af Homolle (Bull. de Corr. Hell. III 1879 S. 103 ff.). Furtwängler, der saa Figurerne i 1882 i Mykonos og paa Delos (Arch. Zeit. 1882, S 326 ff.), indrømmer det nærliggende i paa Delos at betegne disse som Fremstillinger af Artemis, men anser det dog for ikke uden Betænkelighed at betegne dem alle saadan, da man, som han siger, maa huske paa, at denne Typus (staaende, med højre Underarm fremstrakt og Klædningen hævet af venstre Haand) var en af de almindeligste og mest udbredte, som den archaiske Kunst har skabt, den samme, som Romerne anvendte til deres Spes. Han finder samme Type i Terracottastatuetterne fra Akropolis og henviser ogsaa til de af Milchhöfer omtalte smaa Marmorfigurer fra Akropolis, endelig til de ganske tilsvarende Figurer fra den æginetiske Gavl. Naar man havde ment at kunne benævne de ved Erechtheion fundne smaa Figurer efter Kekrops's Døtre, saa minder han med Hensyn til Delos om de hyperboræiske Jomfruer, fremfor alt Upis og Hekaerge eller Laodike og Hyperoche, hvis Dyrkelse var meget hellig, eller om de tre deliske Horaer Oino, Spermo og Elais, Døtre af Anion, eller om de paa Delos i Følge Tempelbilledet dyrkede Chariter. Dog, siger han, kunde man ogsaa tænke paa Votivstatuer af dødelige Piger, f. Ex. af Deliaderne (Hom. Hymn. til Delos 157 ff.); thi Pigen med en Blomst som Votivgave i Haanden er en meget udbredt Typus. Denne Art af Statuer antages da paa Delos at have været meget almindelig, og Fundene vise efter hans Mening, at de endnu i meget tidlig Tid ere blevne ryddede til Side og sammen med andre Rester fra den ældste Tid (Vaser og Broncer) kastede bort og brugte til Underlag for senere Anlæg, ligesom noget tilsvarende er iagttaget i Olympia.

De af Furtwängler fremsatte Benævnelser maa vel opfattes som blotte Forslag; de synes ikke at have fundet Begrundelse fra nogen Side senere. Homolle betegner ikke blot de her nævnte ensartede Statuer (af Spes-Typen), men ogsaa Nikandrafiguren og den vingede Figur som Fremstillinger af Gudinden Artemis. Han synes at holde paa denne

Tydning [1]), medens der fra tysk Side, som vi se, er gjort Indsigelser derimod.

Naar særlig, hvad Nikandrafiguren (Nr. 44 ovf.) angaar, Homolle ved sin Publication af den (Bull., anf. St.) udtaler, at Indskriften viser, at Statuen forestiller en Guddom, til hvem Monumentet er indviet, og at denne Guddom er Artemis, paa hvem alene Tilnavnene ἑκηβόλος og ἰοχέαιρα passe, saa gjøres derimod gjældende, at Indskriften kun viser, at det er en Gave til Artemis, ikke tillige, at det forestiller hende. Furtwängler udtaler ligefrem (Arch. Zt. 1882, S. 322), at det snarere kunde være Nikandra selv, der var fremstillet, Kavvadias (Katalog over Central-Mus. Nr. 355, S. 137) indrømmer, at man kunde paastaa dette, men finder det paa Grund af Statuens Lighed med de xoanonformede Tempelbilleder sandsynligere, at det virkelig har været en Artemis. Om den vingede Figur fra Delos er talt ovenfor (Nr. 57).

Nu da Akropolisfigurernes Antal i de sidste Aar er tiltaget saa stærkt, er der fremsat flere Tydninger. Saaledes ere de fra de fleste Sider blevne opfattede som Billeder af Mennesker, hvilket er gaaet over i A. Bötticher's populære Bog om Akropolis, hvor han kalder dem Præstinder (F. Winter har udtalt sig i samme Retning i Jahrb. d. d. arch. Inst. II 1887, S. 220 A. 16, hvorom mere nedenfor). Studniczka fremsætter den Formodning (Mitth. d. d. arch. Inst. Athen XI, 1886, S. 357), at Flertallet af denne lange Række ensartede Kvindeskikkelser i den forskjelligste Størrelse og Udførelse ikke forestillede andet end attiske Fruer og Piger, hvis Billeder af deres χόρωι bleve skjænkede til Tak for den Ære, som de havde nydt ved at kaldes til Tempel- og Festtjeneste.

Som man ser, er det kun mere eller mindre sandsynlige Gætninger, der ere fremsatte med Hensyn til Kvindefigurernes Tydning i det hele, og da de ikke ere ledsagede af en videre Begrundelse, maa det anses for berettiget her at behandle Sagen noget nærmere, navnlig med Fremhævelse af nogle Punkter, som synes mindre paaagtede.

[1]) De antiquissimis Dianae simulacris Deliacis, Paris 1885, S. 53—62.

Det er da for det første næppe rigtigt paa Forhaand at slaa alle Figurerne sammen. Vel have vi set, at nogen Portrætforskjel næppe findes, og at, selv om det er Mennesker, der ere fremstillede, kan en almindeligere Charakteristik have været tilstrækkelig. Men der er andre Forskjelligheder nok. Det er her beklageligt, at saa overordentlig faa Attributer findes ved Figurerne. Hvad vi ved, er, at nogle have baaret Æbler, maaske Granatæbler, i Haanden; en eller maaske to (Nr. 16 og 31) holde en Fugl, en af de sidst fundne (Nr. 29) har en Krans eller Ring i den ene, et Granatæble (Salvekrukke?) i den anden Haand. Modsætningen i Dragt mellem de rigt klædte Figurer med Peplos og de „xoanonagtige" med tætsluttende glat Klædning, er allerede omtalt; en af Figurerne fra Delos (Nr. 55) bar Slør over Hovedet. Figurerne fra Delos mangle næsten alle Hovedet, et enkelt Hoved, som har hørt til en lignende Figur, viser Slægtskab med Akropolisfigurernes.

Men en af de vigtigste Forskjelligheder turde være Størrelsen. Det er overvejende sandsynligt, at Figurer i colossal Maalestok fra den ældste Kunst's Tid have forestillet Guder; hvis man vil, kan det være udvidet til at fremstille heroiserede Mennesker, naar man tænker paa Gravstatuer, eller Mennesker, som ved Sejre i Væddekamp have opnaaet en Hæder, der kunde give dem Adkomst til Heroernes Ære. Gaa vi ud fra dette ved Kvindefigurerne, faa vi et Antal store Figurer baade fra Akropolis og Delos, som altsaa skulde være Gudindefigurer, rigtignok i Fremstillinger, vi ikke ere vante til, „Typer", vi ikke kjende.

Kan der da være nogen Rimelighed i at anse disse Figurer for Gudinder? Gaar man ud fra den senere Tids fastslaaede Typer af Gude- og Gudindefigurer, kan der kun ventes et nægtende Svar paa Spørgsmaalet; men Sagen bliver en noget anden ved den ældste Tid. For at komme til nogen Klarhed herom maa man opsøge andre Fremstillinger af Gudinder i den archaiske Kunst. Der findes en Række archaiske Reliefer, navnlig fra Sparta, hvorpaa ses to siddende Figurer, som maaske kunne være Guder; de have, efter hvad man ved, været anvendte som Gravstene,

og det er da den sædvanlige Fortolkning, at de fremstillede Figurer ere de afdøde, opfattede som Heroer; vi skulle derfor ikke gaa ind paa disse saakaldte Heroreliefer og det meget behandlede Spørgsmaal om dem eller det dermed sammenhængende om de saakaldte Gravmaaltidsreliefer (den nyeste

Fig. 17.

Behandling deraf er Milchhöfers i Jahrb. d. deutsch. arch. Inst. II 1887, S. 25 ff.).

Derimod findes et Par utvivlsomme Exempler paa Gudindefigurer paa Reliefer fra den archaiske Periode. Af disse fremhæves to af de yngre Reliefer fra Selinunt, som nu findes i Palermos Museum. Det ene er det velbekjendte Relief (Fig. 17), der viser Aktæons Kamp med Hundene, som

af Artemis ere hidsede imod ham. Den unge kraftige Helt, over hvis Hoved Hjortens Øren og Horn komme til Syne, holder med venstre Haand den ene Hund, som har angrebet ham i Ryggen, ud fra sig og er ved at kvæle den med sit kraftige Tag i dens Hals samtidig med, at hans højre Haand hæver Sværdet mod to forfra angribende Hunde, den ene dukkende sig mod det ventede Hug og med Halen mellem Benene. Rolig staar Gudinden ved Siden (med venstre Ben et lille Skridt foran højre) i en enkelt Klædning, der naar helt ned til Fødderne, sammenholdt af Bæltet, over hvilket en Del af Klædningen, som er trukken op derunder, falder ned foran. Paa Hovedet bærer hun et Diadem som Akropolisfigurernes [1]), Baghaaret er samlet i en Tut, som paa den af Petersen beskrevne Nikefigur fra Akropolis, Underarmene ere rakte frem, Hænderne afbrudte. Hun staar her uden noget Kjendetegn, uden Kogger eller Hind, i lang Klædning, charakteriseret ved intet undtagen, hvad Situationen selv siger [2]). Dersom ikke Aktæon stod ligeoverfor, hvem vilde da vide, at det var Artemis?

Det andet selinuntiske Relief, vi sigte til, er den smukke Tavle med Heras Møde med Zeus [3]). Atter en helt statuarisk Kvindefigur her foran den siddende Gud; en imponerende Gudinde, rigt klædt, med Peplos skraat over Brystet fra højre Skulder ned under venstre Arm, faldende i tunge Foldemasser ved Siderne, og endda et mægtigt Slør lagt over Hovedet, holdt til Side af Hænderne, af hvilke den venstre løfter det i Vejret (højre tabt), og dækkende hele Bagsiden af Figuren. Underklædningen, der naar til Fødderne, er trukken op over Bæltet og falder foran dette ned over Underlivet; den ses ogsaa paa venstre Bryst og

[1]) Denne Stephane betegner Milchhöfer (Mitth. IV 1879, S. 72 Not.) som et Særkjende for saa godt som alle sikkert kvindelige Hoveder, ogsaa Gudinder, og henviser til de ældste Terracottabilleder af Athene.

[2]) Hvis Hænderne have holdt noget, har det ikke været Buen, maaske et eller to Spyd.

[3]) En let tilgængelig Afbildning findes i Sybel, Weltgeschichte d. Kunst, Marburg 1888, S. 144.

Skulder. Men foruden Sløret, som til Dels dækker Diademet, og som nødvendig hører til Situationen, er Personen ikke ved noget betegnet som Hera eller som Gudinde.

Ogsaa paa en af de ældste Metoper fra Selinunt have vi en sikker Gudindefremstilling, nemlig paa Perseusreliefet; det er utvivlsomt Athene, der understøtter Helten. Men ogsaa hun staar uden Charakteristik, næsten som en Statue, sat ind i Reliefet bag Helten. Overklædningens to Foldemasser falde ned fra højre Arm, den tredje (frie) fra venstre Skulder, Underklædningen er næsten glat. Der findes flere Spor af Maling paa Klædningen, Linningen for Halsen og en Søm ned ad venstre Skulder er rød, ligesaa en buet skraa Stribe fra højre Skulder ned under højre Bryst. Forhaaret ligger i stærke, grove Bølger, Baghaaret ses paa Siderne af Halsen med faa grove Tværfolder. Til Hjælm eller Ægide[1]) ses intet, lige saa lidt som til Spyd og Skjold. Højre Haand har hvilet paa Brystet, saa vidt man kan se.

Det gjælder om de tre anførte Exempler, at man kun af Situationen kan vide, hvilken Gudinde man har for sig, og det synes virkelig at kunne siges for den archaiske Tids Vedkommende, at den senere Kunsts bestemte Gudetyper med en enkelt Undtagelse endnu ikke havde uddannet sig; man følte ikke Trang til en indgaaende Individualisering overfor Guderne, ligesom Kunsten heller ikke havde kastet sig over menneskelige Portræter.

Det turde i denne Sammenhæng ikke være overflødigt at minde om, at man selv ved den fuldt udviklede Kunsts ældre Værker har en levende Følelse af, hvor lidt man med Hensyn til Gudefigurers Tydning har at holde sig til. Hvilken Strid har der ikke hersket om Fortolkningen af Gudefremstillingerne paa Parthenonsfrisen og i samme Tempels Gavlgrupper[2]). Den samme Iagttagelse mener jeg man kan gjøre ved Metoperne fra Zeustemplet i Olympia; den

[1]) Maaske var denne alene angivet i Farve.

[2]) Om Mangelen af Symboler og Attributer ved den ældre Kunsts Fremstilling af Guderne findes en Ytring af Leake citeret med Tilslutning af Brøndsted, Reisen u. Untersuch. in Griechenland, II, S. 215, Not. 6.

kvindelige Figur, som stadig hjælper Herakles, er vistnok ingen anden end Athene, hvad enten hun er fremstillet paa den ene eller anden Maade, en Tilbøjelighed til Afvexling, som i og for sig var naturlig, men som har givet Anledning til mange forskjellige Navne for Gudinden (Nymphe, Hesperide osv.).

Efter det ovenfor udviklede vilde vi altsaa være tilbøjelige til i Kvindefigurerne af overnaturlig Størrelse fra Athen og Delos at se Fremstillinger af Gudinder; paa hvilke Gudinder man skulde tænke, ville vi senere komme til at overveje, naar vi have betragtet et andet Spørgsmaal, som for den største Del af de øvrige Figurer synes at have mest Betydning.

Man kunde i Anledning af de fremsatte Ytringer om Mangel paa individuelle Gudetyper i den archaiske Kunst maaske spørge: hvorledes kunde Grækeren selv, naar han stod overfor en enkelt Statue, hvor Grupperingen intet lærte ham, vide, hvilken Guddom han havde for sig? Eller kunde han som Homers Helte og Heltinder kjende den ene paa de funklende Øjne og den anden paa den straalende Nakke? Han havde det forud for os, at han saa Statuen paa dens Plads ved den paagjældende Guds Helligdom, med Dedicationsindskrift osv. Dette fører os over til det Spørgsmaal, vi her skulle behandle, hvad man kan vide om vore Statuers Opstilling, og hvad man kan slutte af de Omstændigheder, hvorunder de ere fundne, med Hensyn til deres Benævnelse.

Det bedste Holdepunkt synes Akropolis at kunne give os. Stedet udelukker f. Ex. Tanken om Gravmonumenter. Ved de samme Udgravninger, der have bragt Figurerne til Veje, er der fundet en talrig Mængde Dedicationsindskrifter (lejlighedsvis ere enkelte fundne før eller senere), hvis Skrifttræk tydelig vise dem hen til Tiden før og ved Perserkrigene. Disse Indskrifter have været anbragte paa Fodstykker, af hvilke flere af mærkelige Former ere fundne. De ere nu opstillede i Akropolismuseet, og de mærkeligste ere beskrevne af Kavvadias (*Ἐφημ. ἀρχ.* 1886, S. 79–82), de i

Henseende til den architektoniske Form eller deres Maling interessanteste ere afbildede af Kawerau (smst. Tvl. 6).

Den sædvanligste Form af Fodstykket er et Søjleskaft, rundt eller kantet, glat eller riflet [1]), som for oven har en meget bred Tap, der passede ind i Capitælet, som med Echinus og Abacus kan rage et godt Stykke ud fra Søjlens Skaft; oven i Capitælet er da et Hul til Optagelse af den indviede Figurs Plinth, som har været fastgjort med Bly, smeltet derom. Paa Søjlen er Indskriften anbragt enten paa Skaftet eller paa Abacus. Andre Fodstykker have Form af firkantede Piller med en Afslutning foroven af et Par buede Led og derpaa Bærepladen. Ogsaa findes et enkelt bredere Fodstykke, ovenpaa hvilket et Broncearbejde har staaet, som det ses af Rester af Metallet i Hullerne paa den øverste Flade [2]).

Ikke blot Findestedet og Skrifttrækkenes Alder maa bringe os til at stille disse Fodstykker sammen med Figurerne, men et af dem bærer endnu det nederste af en saadan Figur, nemlig Benene fra Knæet og Plinthen fastsiddende i Fodstykkets afrundede Abacus og omstøbt med Bly. Dette Brudstykke er af samme Art og Stil som de andre Figurer, med den sædvanlige tætsluttende Klædning, som bagpaa ligger et Stykke ud paa Plinthen, forpaa gaar over Anklen af venstre Fod, der træder et Stykke frem, og over Midten af højre Fod. De smukt gjorte Fødder bære ingen Sandaler. Paa Abacus læses (de archaiske Skrifttegn kunne ikke gjengives her): *ΕΥΘΥΔΙΚΟΣΗΟΘΑΛΙΑΡΧΟΑΝΕΘΕΚΕΝ*, en simpel Angivelse af Tempelgaven med Giverens Navn; Guden, til hvem den var indviet, nævnes ikke. Dette vigtige Stykke er afbildet i Corp. inscr. Att. IV, 2 fasc., Nr. 373[118] og fuldstændigere i Jahrb. d. d. arch. Inst. II, 1887, S. 219, hvor F. Winter efter Stilen mener at kunne henføre det til en af de tidligere beskrevne Figurer (Nr. 22 ovf.).

---

[1]) Søjlens Rifling er ofte den samme, vi kjende fra „doriske" Søjler, medens Capitælerne maatte regnes til den „ioniske" Orden.

[2]) Senere fundne Fodstykker omtales af Petersen, Mitth. d. d. arch. Inst. Athen, XII, 1887, S. 142 f.

De archaiske Indskrifter, som ere fundne sammen med Figurerne og Fodstykkerne og i de nærmeste Omgivelser af dette Findested, foreligge nu — samlede med største Flid af Dr. Lolling i Athen og behandlede med overlegen Dygtighed af A. Kirchhoff — i Corpus inscr. Atticarum vol. IV, fasc. 2, pag. 79—103 i 227 Numre (alle under Hovednumret 373, de 76 første fra tidligere Fund paa Akropolis, 77—227 fra Udgravningerne ved Erechtheet og Parthenons Østfront); mange ere blot ubetydelige Fragmenter. Disse Indskrifter ere vistnok med rette alle ansete for Dedicationsindskrifter [1]).

Hvad nu for det første Guden angaar, til hvem Gaverne vare indviede, saa findes i mange af Indskrifterne ligesom i ovenanførte ikke Guden nævnet Dog er hyppigst Gudens Navn anført, og det er da altid Athene [2]) (i Formen *Ἀθήναια*) f. Ex. (77) *Λυσίας ἀνέθηκεν Ἀθηναίᾳ ἀπαρχήν. Εὐαρχὶς ἀνέθηκεν δεκάτην Ἀθηναίᾳ*; eller i metrisk Form, som idelig anvendes, (78) [*Μνῆμ'*] *ἀνέθηκε Τύχανδρος ἀπαρχὴν τἀθηναίᾳ* (*Μνῆμ'* eller et andet Ord f. Ex. *Τήνδ'* maa suppleres); eller (94, paa Stykker af en canneleret Søjle) *— ⏑ ⏑ —ης θῆκε Διὸς κούρῃ τόδ' ἄγαλμα | [ὅσπερ δὴ] πατρὸς ὃς Χαιρίωνος ἐπεύχεται (εἶ)να[ι]* efter Kirchhoffs Supplement, hvor rigtignok det andet Vers er meget abnormt i metrisk Henseende, ligesom Versets Slutning er ganske usikker, da *ει* i *εἶναι* slet ikke findes paa Stenen (første Vers har maaske begyndt med *Παλλάδ(ι)*, jfr. 105, og derpaa Mandens Navn endende paa *-ης*). Flere Tilnavne

[1]) En Undtagelse gjør 121 [*Χ*]*ωρίον Ἀθμονόθεν Χαιρεδήμου Φιλέα*, hvis Indskriften, som Kirchhoff antager, er fuldstændig. Kan ikke Rillen for Enden af Stenen have tjent til Fastgjørelse af en anden Marmorsten, hvorpaa Begyndelsen af Indskriftens Linier stod? Derpaa tyder det paafaldende Bogstav (*Ω*) i Slutningen af første Linie, som maaske kunde høre til et Ord i næste Linie. Den fundne Marmorplade vilde da være en Del af et større Fodstykke ligesom Röhl Nr. 42 fra Olympia.

[2]) I Fragmentet 9 (fundet tidligere paa Akropolis) supplerer Kirchhoff de bevarede Bogstaver til . . . [*ἀ*]*παρχήν* . . . [*πο*]*ντομέ-δ*[*ων*] . . . og anser det sidste Ord brugt for at antyde, at Gaven var bestemt til Poseidon. Det var vel muligt at supplere *-ντομεδ-* til et eller andet Personnavn.

til Gudinden forekomme: (100) *Παλλάδι Τρι[τογενεῖ]* . . . (i Begyndelsen af Indskriften); (217) . . . *Παλ(λ)[άδι τριτογεν]εῖ γλαυκ[ώπ]ιδι* . . . *[ἀν]έθηκεν* med Giverens Navn udenfor Verset, som det synes; (216) *[Παλλ]άδι μ' ἐγρεμάχᾳ Δωνύσιο[ς τό]δ' ἄγαλμα | στῆσε Κολοίου παῖς [εὐξά]μενος δεκάτην.*

Hvad dernæst Giverne angaar og Anledningerne til Gaverne, saa give Indskrifterne flere Oplysninger. Vi se Borgere, ogsaa Kvinder (198 og andre) indvie deres Gave til Gudinden, undertiden nævnes deres Bestilling, f. Ex. *κεραμεύς* (215), Vasefabrikant[1]) Mnesiades (den i samme Indskrift nævnte Andokides anser Kirchhoff ligeledes for Vasemager og for den samme, hvis Navn vi finde paa Vaser)[2]). Gavens Indvielse skyldes ofte Opfyldelsen af et Løfte, som i 202 (*εὐξάμενος*), jf. 209, eller 85 (*ε[ὐ]χωλήν*) paa den cannelerede Søjle med ionisk Capitæl, som er afbildet i Corp. inscr. Att. og i *Ἐφημ. ἀρχ.* 1886, Tvl. VI, I. Gaven er fremkommen, som det ofte anføres, som en *δεκάτη* (Tiende) eller *ἀπαρχή* (Førstegrøde) af vedkommendes Fortjeneste eller Besiddelse: (91) *ἔργων ἀπαρχήν*; (218) *[Παλλ]άδος εἰμὶ θεᾶς· ἀνέθηκε δὲ μ' Εὐδίκου ὑὸς . . . θεος κτεάνων μοῖραν ἀπαρξάμενος.* Paa Sejr i Væddekamp tyder 108 . . . *Ἀθηναίᾳ ἀ[νέθηκε νικήσας τ]ὸν ἀγῶνα τὸν* . . . og 79. Mærkelig er (99) Indskriften paa

[1]) Det er vistnok rigtigst at betegne det græske Udtryk saaledes, Studniczka nævner lejlighedsvis denne Indskrift (Jahrb. d. d. arch. Inst. II 1887, S. 145) og udtaler i den Anledning en Forundring over (smst. S. 142), at simple Pottemagere indviede kostbare Anathemer, hvorfor han vil mene, at deres indviede Gaver snarere vare Pragtvaser end Marmor- eller Bronzearbejder. Dette er maaske rigtigt i nogle Tilfælde, men det ligger dog nær at antage, at de Fabrikanter, som gjorde store Forretninger med Vaser, have hørt til de rigeste Haandværkere; endelig maa den Formodning i alt Fald her komme til Orde, at de Navne paa Vaserne, der stadig tydes som store Mesteres Navne, vel ikke sjælden snarere betegne Fabrikanten end den Arbejder, der decorerede den enkelte Vase, eller (eventuelt) end den Kunstner, der leverede Skitsen til Decorationen.

[2]) 224 *σκυλοδέψης*, som det synes. En Kvinde (84) *Σμικύθη πλύντρια δεκάτην ἀνέθηκεν*, jf. C. I. Att. IV, 1, 373 f *Σί(μ)ων ὁ . . . ὁ κναφεὺς . . . δεκάτην*. Se herom U. Köhler, Wäscher und Waschfrauen in Athen (Mitth. d. d. arch. Inst. Athen. X, 1885, S. 77—78).

en Stele af Form som en Pille, bredere foroven: *Τιμαρχός μ' ἀνέθηκε Διὸς κρατερόφρ[ονι κούρῃ] | μαντειῶν φρασμοσύναι μητρὸς ἐπ[ῆ]ραν* eller *ἔπεισαν*]; Gaven skulde være indviet efter Befaling af Gudernes Moders Orakel, hvis Kirchhoffs Tydning er rigtig; paa en anden Side af Stenen staar Kunstnerindskriften *Ὀνάτας ἐποίησεν*, hvilken Kunstner vel med rette anses for identisk med den berømte æginetiske Billedhugger Onatas, Mikons Søn.

Hvad endelig selve Gaven angaar, som var opstillet paa disse Søjler[1]) eller andre Fodstykker, saa nævnes, som vi allerede have set Exempler paa, i flere af dem udtrykkelig *ἄγαλμα* (Billedet) som Gave (216 og ellers); paa en capitælformig Afslutning af en Søjle staar saaledes (202) *Αἰσχίνης ἀνέθηκεν Ἀθηναίᾳ τόδ' ἄγαλμα | εὐξάμενος δεκάτην παιδὶ Διὸς μεγάλου*. Foruden Søjlerne og Pillerne af Marmor findes ogsaa smaa Broncepostamenter med korte Dedicationsindskrifter til Broncestatuetter (117. 180 med Indskriften: *Αἰσχίνης. Χαρίας ἀνέθηκαν τᾶθηναίᾳ ἀπαρχήν*) og et (179), som har tjent til Basis (med tre Trin paa Siderne) for en endnu bevaret Broncestatuette af Athena Promachos og bærer Indskriften *Νίκυλ(λ)ος ἀνέθηκεν*[2]). At dog ikke alle Søjler have baaret Billeder, se vi af 79 (Fragment af en tynd, glat Søjle, fundet øst for Parthenon): *Τόνδε Φίλων ἀνέθηκεν Ἀθηναίᾳ τριποδίσκον | θαύμασι νικήσας (ἐ)ς πόλιν ἀρεσίου* (d. v. s. *ὁ Ἀρεσίου*); Stenen har *ΙΣΠΟΛΙΝ*, som af nogle mindre rigtig er opfattet som et Personnavn. Det er en egen Art af Væddekamp, her sigtes til (*θαύματα* Gøglerkunster), til Minde om hvilken en Trefod var opstillet. Paa en sønderbrudt Dækplade til en Votivbasis af Marmor, hvori to Broncepiader endnu sidde, som bar den eller de indviede Gjenstande, læses med Kirchhoffs Supplering følgende (192): [*Σῶσον*] *Ἀριστ*[*άρ*]*χην καὶ*

[1]) Levninger af mangfoldige cannelerede Søjler (112. 115. 126. 162. 172 o. fl.) eller uriflede (129. 139. 173. 174. 177. 197. 207. 218 o. fl.) eller delvis cannelerede (195. 199) findes. I sidst nævnte Indskrift (199) . . . *ἄνατον*(?) *οἰο* . . . [*στ*]*ήλην οὔνο*[*μα*?] . . (Kirchhoff) formoder jeg, at de første Bogstaver ere Slutningen af *ἀθανάτων*.

[2]) Man ventede snarere Navnet *Μίκυλος*. En lignende lille Broncebasis, anbragt paa en Marmorbasis med Indskrift, er 223.

Ἀρχεστρατ . . . παῖδε | φαρθένε, καὶ γενεάν· οἳν [οὐκ ἀμέλησε] Κύναρβος, παισί . . .; Kynarbos (enestaaende Navn) indvier efter Kirchhoff Gjenstanden som Gave for sine Børns Frelse, og Gaven antager han bestod i Børnenes Billeder (af Bronce). Vi komme tilbage hertil senere.

Endnu en særlig Interesse, hvad her ikke bør forbigaas, have Indskrifterne ved de Kunstneres Navne, som de indeholde. Ovenfor er nævnt Onatas, flere andre Navne findes, og i Reglen, som man kunde vente, paa de betydeligste og rigest udstyrede Fodstykker. Paa et Fragment af en canneleret Søjle læses (95): [*Ἀ*]*ρχερμος ἐποίησεν ὁ Χ*[*ιος*] og (Navnet mangler) . . . *θηκεν Ἀθηναίᾳ πολιούχω*[*ι*]. Dedicationsverset er gjort af en attisk Mand; Billedhuggeren, der har indhugget begge Indskrifter, har vel forsøgt at efterligne den attiske Skrift, men det er ikke rigtig lykkedes, Vocalerne ere rigtige med *E* og *O*, dog er et Sted *H* skrevet og rettet til *E*; men Consonanterne ere givne efter asiatisk Skik (Formen af *Λ Σ* og *Θ*), ligeledes udelades Spiritus asper. Skriften er yngre end paa Archermosindskriften fra Delos (som er henført til den vingede Figur Nr. 57 ovf.), hvorfor Weil har formodet, at dette var en yngre Archermos. Petersen henfører denne Indskrift til de Brudstykker af en ældre Nikefigur, som ere fundne paa Akropolis og af ham behandlede i Sammenhæng med den fuldstændigere Nikefigur fra Akropolis (se Nr. 33 ovf. mod Slutn.).

Paa en Marmorbjælke med Tap foroven læses følgende Distichon (105) *Παλ(λ)άδι Ἀθαναίᾳ Λύσων ἀνέθηκεν ἀπαρχήν | ὧν αὐτοῦ κ*τ[*εά*]*νων, τῇ δὲ θεῷ χάριεν* (med Elision af *ε* i *Παλλάδι* og den i en attisk Indskrift paafaldende Form *Ἀθαναίᾳ*) [1]) og Kunstnerindskriften *Θηβάδης ἐ*[*ποίησε . .*]*νου παῖς τόδ' ἄγαλμα.* Flere Gange (86 ff.) forekommer en Kunstner Euenor (86 og 87 paa canneleret Søjle, afbildet i Corp. inscr. Att. og i *Ἐφ.*

[1]) Spor af fremmede Givere eller Kunstnere findes ogsaa ellers: (106 rund Statuettebasis) [*Ἀστῶν*] *Φαλ(λ)όντων, πολιήοχε πότνι' Ἀθάνα | Σμίκρον καὶ παίδων μνῆμ' ἔχοι ἥδε πόλις* med den uattiske Form *Ἀθάνα* (Smikros ogsaa 224). En anden fremmed Form af Gudindens Navn have vi i 107 . . . *θὸς Ἀθήνῃ . . . | χ*]*άριν ἀντιδίδον.*

ἀρχ. 1886, Tvl. VI, 2). I 83 læses *Κάλων ἐποίησεν Λ[ακωνίτης]* (jf. Loewy, Inschr. gr. Bildh. Nr. 27), som rimeligvis er Callon hos Plinius (34, 39, hvor han urigtig henføres til Ol. 87). I 103 paa en ejendommelig formet Fod til et Postament lyder Kunstnerindskriften *[Φ]ίλων με ἐποίησεν.*

Paa en Basis (91, *Ἐφημ. ἀρχ.* 1886, Tvl. VI, 4) læses et berømt Kunstnernavn; Indskriften er suppleret saaledes: *Νέαρχος ἀν[έθηκεν ὁ κεραμε]ὺς ἔργων ἀπαρχὴν [τἀθηναίᾳ]* og forneden Kunstnerindskriften *Ἀντήνωρ ἐπ[οίησεν Εὐ]ο Εὐμάρους τ[ὸ ἄγαλμα]*. At Antenor er den samme, som efter Pausanias (I, 8, 5) havde gjort den ældre Gruppe af Tyranmorderne, der blev bortført af Perserne, har med god Ret Kavvadias antaget (*Ἐφημ. ἀρχ.* 1886, S. 84, Nr 4). Faderen Eumares (jf. 92. 93) anser han for den Maler, som hos Plinius kaldes Eumarus. Robert (Hermes XXII, 129 f.) mener, at Nearchus er den Vasemaler (hellere Vasemager), som blomstrede i 6. Aarh., Fader til Ergoteles og Tleson, og har derefter suppleret Indskriften som ovenfor anført[1]). Indskriften staar paa en abacuslignende Afslutning af en firkantet Marmorpille: foroven er en stor Fordybning til en Figurs Plinth; det er til dette Fodstykke, at Studniczka (Jahrb. d. d. arch. Inst. II 1887, S. 135 ff.) vil henføre den ovenfor under Nr. 1 beskrevne kolossale Figur.

Paa den brede, anseelige Afslutning af et Fodstykke, hvorpaa et Broncearbejde har staaet, læses følgende Indskrift (90, afbildet i Corp. inscr. Att. og *Ἐφ. ἀρχ.* 1886, Tvl. VI, 5), hvis Bogstaver ere trukne op med Farve, første og tredje Linie med rød, anden med grøn, ligesom Fodstykkets Afslutning i det hele var decoreret med Farve. Den anden og tredje Linie af Indskriften lyde saaledes: *Θνήσαμός μ' ἀνέθηκεν ἀπαρχὴν | τἀθηναίᾳ ὁ Σμικύθου υἱός.* Af den første Linie, som staar adskilt derfra og til Dels har andre Bogstavformer (Σ), er ikke saa meget tilbage; Kavvadias (og Kirchhoff) supplerer den saaledes: *Θεό[δω]ρος αν[. . . ἐποίησε]* og vil derved tænke paa den berømte Broncestøber Theodoros fra Samos, og han ønsker gjærne at kunne henføre

[1]) Studniczka bestrider denne Supplering, Jahrb. d. d. arch. Inst., II, 1887, S. 142 og 146.

det interessante, mandlige Broncehoved fra Udgravningerne 1886 paa Akropolis (Mus. d'Ath., 2. Hft., Tvl. XV) til dette Mindesmærke som hans Værk.

De her gjennemgaaede Indskrifter, som udgjøre en ikke ubetydelig Berigelse af vort Indskriftforraad fra den archaiske Tid, lære os altsaa følgende: at den store Mængde Fodstykker har baaret Gaver indviede vel uden Undtagelse til Athene, at talrige af disse Gaver vare Billeder, at de vare skjænkede som Votivgaver eller Taknemlighedsgaver, som Tiende eller Førstegrøde af Giverens Fortjeneste eller Ejendom, som Vidnesbyrd om Giverens Velstand og ofte udførte af de bedste Kunstnere. Paa den anden Side er der intet fremkommet, som kunde tyde paa Erindrings- eller Æresstatuer. Førend vi gaa videre i vore Slutninger om det, som her nærmest ligger os paa Sinde, hvad disse Billeder (*ἀγάλματα*) forestillede, vil det være rigtigt at betragte, hvad man hidtil véd eller kan slutte om Votivstatuer paa Akropolis.

Paa Grundlag af det tidligere foreliggende Indskriftstof har Furtwängler behandlet dette Spørgsmaal i Anledning af to Drengetorsoer fra Akropolis i en Stil, der tyder paa en lidt ældre Tid end Phidias's (Mitth. d. d arch. Inst. Athen, V, S. 25 ff.). Han stiller sig det Spørgsmaal, om disse unge Figurer mulig kunne have været Statuer af panathenæiske Sejrherrer (her *παῖδες*), og han udtaler sig herom i det væsentlige saaledes: „Vi kunne ikke give denne Antagelse en højere Sandsynlighed derved, at vi kunne paavise, at det var almindelig Skik at opstille saadanne Sejrherrestatuer paa Akropolis; det synes tværtimod at vise sig, at hin Slags Statuer kun var meget sparsomt repræsenteret paa Borgen. . . . Meget lidt Udbytte give de talrige Indskrifter paa Statuebaser fra Akropolis, og desuden have Sejrherrerne, som de nævne, slet ikke sejret i Panathenæerne eller ved Siden deraf ogsaa i andre Agoner. . . . Hvis man vilde formode, at mange af Statuebaserne fra Akropolis, hvis Indskrifter kun indeholde et Navn og Udtrykket for Indvielsen til Guddommen, forhen have baaret Sejrherrestatuer, saa vilde dette have ringe Sandsynlighed;

var en Portrætstatue opstillet i Anledning af en eller flere Sejre, saa vilde man just paa Akropolis, hvor saadanne Statuer ikke vare almindelige, i Reglen have anført disse i Indskriften. Med langt større Sandsynlighed lader det sig derimod antage, at der paa disse Baser undertiden stod Portrætstatuer, indviede af en eller anden Grund. Thi at der gaves slige private Portrætanathemer allerede i 5. Aarh. ogsaa paa Athens Akropolis, det kan ikke betvivles; saaledes indvier en vis Pyres sit eget Billede som en δεκάτη (C. I. A. I. 403 = Anth. Pal. XIII, 13 [τόνδε Ἡυρῆς] ἀνέθηκε osv., cfr. Olymp. Indskr. n. 91, Arch. Zt. 1877, 190 Τέλλων τόνδ' ἀνέθηκε), og at Basis C. I. A. I. 402 bar en Hermolykos's Portræt, kan med stor Sandsynlighed sluttes af Pausanias I, 23, 10, dog udtrykker Indskriften kun Indvielsen; disse to Statuer vare gjorte af Kresilas[1]). I det 4. Aarh. voxer Antallet af Exempler, Baseindskrifterne antyde nu, at Anathemet var en Portrætstatue, idet enten foruden Indvielsen blot Navnet paa den fremstillede tilføjes ligesom som en forklarende Underskrift (saaledes en vis Lysimachos, der efter overstaaede Farer indvier Pallas sit Billede, Rang. 1008 = Kaibel epigr. 770, endvidere Familien paa 5 Personer, Rang. 1102 og lign. 1100), eller det siges tydelig, at en Person indvier den anden, eller det er paa anden Maade klart udtalt, at der foreligger et Portræt, altsaa ganske som det var Brug andet Steds. ... Mangelen paa Sejrherrestatuer paa Akropolis er saaledes ingenlunde blot tilfældig. Vi saa allerede fra 5. Aarh. af, at det Tilfælde forekom i Athen, at man indviede sit Portræt til Stadgudinden paa Borgen, dog synes Foranledningerne at have været ganske særlige, Redning af store Farer, pludselig Rigdom (f. Ex. hos den Athenæer der pludselig fra Theternes Classe kom op i Riddernes og nu opstiller en Mand, aabenbart sit eget Billede, ved Siden af en Hest paa Borgen, Poll. On. 8, 131) eller Sejre i de store udenlandske Kamplege, men ikke en simpel Panathenæersejr; og selv naar hine Anledninger

[1]) Om den første Indskrift, 403, siger Kirchhoff: Quid dedicatum fuerit, non liquet.

indtraf, saa var det i Athen vel altid den langt hyppigere Skik at takke Gudinden ved Indvielse af et Gudebillede (anderledes var Forholdet i Olympia).“

Med endnu større Bestemthed udtaler samme Forfatter sig senere, hvor han behandler de første af de som Skrivere betegnede siddende Figurer fra Akropolis (Mitth. d. d. arch. Inst. Athen VI, 1881, S. 177): „Det er bekjendt, at statuariske Fremstillinger af menneskelige Personer paa Akropolis som private Anathemer til Guddommen vare aldeles sædvanlige og ogsaa lade sig forudsætte for den gamle Tid. Ikke blot Billeder af Præstinder, Arrhephorer, Kanephorer og Sejrherrer i Festlegene, men ogsaa af hvilkesomhelst Privatfolk bleve indviede her ved hvilkensomhelst Lejlighed.“ I Overensstemmelse hermed finder han i den paagjældende Figur, som tænkes i Færd med at nedskrive et Document, snarest „en *γραμματεύς*, naturligvis en af de mere ansete, saaledes som i det 5. Aarh. en ved Navn Mechanion har indviet et ubekjendt Anathem (maaske hans eget Billede) paa en lille canneleret Søjle paa Akropolis (C. I. A. I, 399). Eller vi have en eller anden med Forvaltning af Pengene betroet Embedsmand for os. . . . Billedet er efter gammel Skik indviet til Gudinden af ham selv eller andre i charakteristisk Situation og i den gammelioniske, lange Klædning.“

I det sidst anførte Stykke har Furtwängler maaske i temmelig stærke Udtryk fremhævet slige Portrætfigurers Hyppighed; men meget tyder paa, at der har existeret nogle saadanne. Af Sculpturer fra de sidste Udgravninger, der vistnok uden Betænkelighed kunne anses for Anathemer, have vi nævnt det legemsstore Portræthoved af Bronce (Mus. d'Ath. 2. Hft., Tvl. XV). Udgiveren heraf (Sophules, se ogsaa *Ἐφημ. ἀρχ.* 1887, 1. Hft., S. 43—48, Tvl. III) forudsætter, at det var et privat Anathem og slutter sig til Furtwänglers Antagelse, at Portrætfremstillinger som private Anathemer til Gudinden vare sædvanlige op i 5. og 6. Aarh.; han regner til samme Classe de Rester af archaiske Rytterbilleder, som ere fundne paa Akropolis (*Ἐφ. ἀρχ.* smst. Tvl. II, Mus. d'Ath. Tvl. XII). Hertil høre ogsaa de ovenfor nævnte

„Skrivere", af hvilke tre Exemplarer ere fremkomne (Mitth. d. d. arch. Inst. Athen, VI, 1881, S. 179 ff., Tvl. VI; XI 1886, Tvl. IX, 3). De to ere omtrent halv saa store som den tredje, der selv næppe er i halv naturlig Størrelse. Det er siddende Figurer, hvis Arme ere rettede fremad, og paa hvis Skjød der er eller har været anbragt en Dobbelttavle (Diptychon). De mangle alle Hovederne og mere eller mindre af Krop og Arme. Benene og Fødderne slutte tæt sammen, de sidste træde med Saalen lige paa Jorden. Klædningen (enkelt) ligger over venstre Skulder, derfra bagpaa skraat ned over Ryggen, har været slaaet om højre Hofte og gaar derfra hen over Livet, dækker Benene helt ned og falder med en Del Folder ned ved venstre Ben; højre Side af Overkroppen er ubedækket. En Mængde Levninger af Farve findes paa Klædning, Tavle og Stolen, hvorpaa de sidde (jf. Studniczka i Mitth. XI, S. 358—360). Det er højst interessante Statuetter, og den Omstændighed, at der er en lille Række af dem, tyder paa en vis Sædvane i Henseende til Indvielsen af saadanne.

Endnu en meget mærkelig Figur kan vistnok henføres til denne Classe af Votivstatuer. Det er en beklædt Mand lidt under naturlig Størrelse, fundet ved de sidste Udgravninger og opbevaret i Akropolismuseet. Hoved og Fødder mangle, ligeledes højre Underarm og venstre Haand (Stykker af h. Skulder og af Benene, som vare afbrudte, ere siden fundne og henførte til Figuren)[1]). Klædningen synes at bestaa af en Underklædning, der ses paa højre Bryst og Arm og er tæt foldet paa langs som blødt Tøj, samt af en Overklædning, som er kastet over venstre Skulder, gaar med skraa Fold ned over Brystet til højre Hofte og derfra atter op over Ryggen til venstre Skulder; den falder ned over venstre Arm og har derfra hængt i lige Folder ned

[1]) Det henstilles til Undersøgelse, om et Hoved (Skab Nr. 1 i VI Sal, øverste Hylde Nr. 323) i Akropolismuseet mulig hører til denne Figur. Et Par Fødder med Plinth i samme Sa (Skab 4, 3. Hylde, mrk. 3 med Blyant) kunde maaske høre til, de bære Sandaler med Baand, Fødderne ere store og temmelig lange.

ved venstre Side; og den naar helt ned til Anklerne. (Brystet er mandligt, og Klædningen træder lidt frem ud over Skamdelene). En Tydning af Figuren er, saa vidt mig bekjendt, ikke givet, ligesom den heller ikke findes afbildet.

Det er med disse Exempler paa Portrætanathemer fra den ældste Tid og med Vidnesbyrdene fra senere Tid om lignende Monumenter for Øje vel ikke for dristigt ogsaa at se saadanne i en Del af de Kvindestatuer, som ere fundne. Dermed stemmer ret godt, at vi i Indskrifterne finde flere Kvinder som Givere. Det er muligt, at Kvinder, der som Præstinder eller paa anden Maade have været knyttede til Gudindens Helligdom, have opstillet deres Billede ligesom Skriverne deres. Om Billedet af en Præstinde fra senere Tid have vi Kundskab gjennem en Notits af Pausanias (I, 27, 4), at der „ved Athenas Tempel er en vel gjort Figur af en gammel Kvinde omtrent en (græsk) Alen høj, som angiver, at den er Præstinden (*διάκονος*) Lysimache". Plinius fortæller om hende, at hun var bekjendt paa Grund af sin lange Tjenestetid og af sin Statue af Demetrios (hvilken efter Quintilian var mere naturtro end smuk). Det har altsaa været en (lille) Portrætfigur opstillet ved Templet med en Indskrift, som gav Oplysning om, hvem Figuren fremstillede. Kunstneren Demetrios antages at have levet i Slutningen af det 5. Aarh.; til denne Tid maatte da ogsaa Lysimache høre. Af andre Kvinder, som havde noget at gjøre med Gudindens Helligdom og Tjeneste, kjende vi Arrhephorer og Kanephorer; ogsaa af saadanne fandtes fra senere Tid Billeder paa Borgen. Om de smaa Arrhephorer eller, som Indskrifterne kalde dem, Errhephorer fortæller Pausanias (I, 27, 4), at de boede en Tid hos Gudinden, og ved Festens Indtrædelse bar de paa deres Hoved en dem selv ubekjendt Gjenstand til et Sted i Byen og en anden Ting tilbage derfra. Om deres Virksomhed ved Udførelsen af Gudindens Peplos osv. findes Oplysninger i C. O. Müllers Afhandling „Minervae Poliadis sacra" (Gött. 1820) S. 14 ff. og i de mythologiske og antiquariske Haandbøger; særlig bør her agtes paa, at det var ganske unge Piger (7—11 Aar).

Kanephorerne, som spillede en større Rolle i den almindelige Bevidsthed, hvad Aristophanes's Allusioner til dem forudsætte, deltoge i Panathenæeroptoget (Hesychios s. v.), hvor de i Kurve bar hellige Redskaber til Ofringerne. Det siges at være *αἱ ἐν ἀξιώματι παρθένοι*, som deltog i denne Kanephori. Det var altsaa en Ære, og Kunstnerne havde benyttet dette Motiv til Statuer; der nævnes en berømt Kanephor af Polyklet hos Plinius. Forudsætter man, at Skikken har bevaret sig fra gammel Tid, og hos Harpokration (efter Philochoros) henlægges Indstiftelsen til Erichthonios's Tid, saa kunde man vel ogsaa formode kunstneriske Fremstillinger af dem fra Perserkrigenes Tid.

Af Arrhephorer og Kanephorer fandtes, som nævnt, senere i Oldtiden Billeder indviede paa Akropolis. I Indskrifter fra senere og sen Tid læses nogle Gange saadanne Dedicationer (jfr. Schöll [Müller], Archäol. Mittheil. aus Griech. I, S. 88, Not.); Raadet og Folket har saaledes indviet Billedet af Apollodora, som har været Arrhephor hos Athene Polias; Panarista er indviet af sin Fader, Moder og Brødre efter at have gjort samme Tjeneste; et Par Exempler endnu forekomme. Paa Kanephorer findes lignende Exempler, en Kanephor ved Epidaurierne (en Del af den eleusinske Fest) og en uden Angivelse af Festen (Corp. inscr. Gr., Add. S. 913, Nr. 431 b). Antallet af saadanne Statuer paa Akropolis antager Ross (Archäol. Aufsätze, 1 Sml., S. 86, Not.) for meget stort, som de „talrige" (dette er maaske noget overdrevent) Indskrifter vise, og „de synes hyppig at have været opstillede paa enkelt staaende, smaa doriske Søjler", ligesom han antager saadanne Fodstykker for de til Gudinden indviede Billeder af hellige Dyr (archaisk Ugle, Ross smst. S. 201 ff.). Efter at have nævnt den ovenfor omtalte Præstindestatue (Lysimache) gjør han opmærksom paa, at Arrhephorindskrifterne til Dels staa paa Stykker af doriske Capitæler, og slutter saaledes: „i eller ved *σφαιρίστρα τῶν Ἀρρηφόρων* (Arrhephorernes Boldtplads, Vit. X orat., Isocr., p. 839), hvor Arrhephorerne boede ved Athene Polias's Tempel (Paus. I, 27, 4), turde Statuer af disse have været særlig hyppige."

Den kunstneriske Fremstilling af Kanephorerne er i

nyere Tid fremdragen af E. Curtius ved Offentliggjørelsen af en Broncestatuette i Berlins Museum (Die Kanephore von Pästum, Arch. Zeit. 1880, S. 27—31, Tvl. 6). Det er en lille Figur i friere archaisk Stil med en archaisk Indskrift, der betegner den som en Votivgave (δεκάταν) til Athene. Figuren løfter højre Haand i Vejret, og Curtius restaurerer den derfor med en Kurv paa Hovedet, og da Fodstykket har Form som et ionisk Capitæl, anbringer han Figuren paa en Søjle ligesom de af Ross omtalte Votiver. Rigtigheden af Curtius's Restauration skal ikke her bestrides, om end Figuren staar temmelig alene [1]). Men har det været den fastslaaede Typus for Kanephorer, kan ingen af Akropolisfigurerne, for saa vidt de ere saa velbevarede, at man kan dømme derom, have været en lignende Fremstilling; ingen af dem hæver nemlig Haanden til Hovedet.

Søge vi (bortset fra den Vanskelighed, som Curtius's Figur volder) efter Skikkelser blandt de mindre Akropolisfigurer, som maaske kunde være Arrhephorer eller Kanephorer, saa er der intet ydre Kjendemærke, som kan vejlede os, vi naa ikke længere end til en vis almindelig Formodning om, at nogle af de bevarede Figurer, der optræde med Ungdommens hele muntre Uskyldighed i Ansigt og Skikkelse, i den enkelte, lange, bløde Khiton med en Fugl eller Blomst i Haanden kunne have været Portrætanathemer af saadanne hellige Jomfruer.

Vil man gaa videre og indlade sig paa Gætninger for at forklare de bevarede Figurer, af hvilke enkelte (f. Ex. den under Nr. 29 beskrevne) friste Phantasien meget, saa kan man jo med Studniczka antage, at ogsaa andre Deltagerinder i Festoptoget end de to nævnte Classer kunne have haft for Skik at faa opstillet deres Billeder; men vi véd intet derom. Man kunde ogsaa tænke, at andre Kvinder af Grunde og i Anledninger, om hvilke Indskrifterne tie, kunne have opstillet deres egne Billeder som indviet Gave

[1]) Langt rimeligere forklares Figuren som det øverste af et Stativ til en Lampe (den egentlige Bærer af Lampen) eller lignende, hvori altsaa Votivgaven bestod, som Heydemann paaviser i Jahrb. d. d. arch. Inst. III, 1888, S. 144 f.

til Gudinden; det er et Spørgsmaal, som her ikke nærmere kan undersøges, hvor vidt man er gaaet i at vie sig selv (i sit Billede) til Guddommen [1]).

Lige saa interessante og vigtige de Vidnesbyrd om Privatanathemer, som vi her have omtalt, ere, lige saa nødvendigt synes det, ikke at lade disse Resultater trænge Erindringen om alt andet til Side; her sigtes fornemmelig til den for hele Oldtiden bevidnede Sædvane at indvie til Guderne deres egne Billeder. Paa saadanne Billeders Tilstedeværelse ogsaa ved Athenes Helligdom tyde de ovenfor gjennemgaaede Indskrifter. Naar vi læse (202): „Aischines har indviet til Athenaia dette Billede efter at have lovet Tiende til den store Zeus's Datter", paa et stærkt bemalt Søjlecapitæl af samme Art som de sædvanlige og med Indsatshul foroven, saa kan der vel ved „dette Billede" (*τόδ' ἄγαλμα*) ikke godt være tænkt paa andet end et Billede af Gudinden, og da formodentlig et Billede, som lignede dem, der ere fundne i Forbindelse med Søjlefragmenter af den angivne Art. Dedicationsindskrifter som de nu fundne fra gammel Tid kjendes ogsaa fra andre Steder (ofte paa cannelerede Søjleskafter); hvor de findes i Forbindelse med et Billede, er dette et Gudebillede, ligesom vi saa ved de ovennævnte Broncepostamenter til Athenastatuetter; et interessant Exempel er den af Pausanias (V, 24, 3) anførte Indskrift fra Olympia, som atter er funden (Röhl n. 75), hvilken indvier *καλὸν ἄγαλμα* til Zeus; den stod netop efter Pausanias paa Fodstykket af en 12 Fod høj Zeus.

Efter det anførte turde man vente Gudebilleder blandt de fundne Figurer. At man virkelig blandt disse har saadanne, kan ikke bevises, men der er megen Sandsynlighed derfor. Vi have iblandt dem en Række Kvindeskikkelser i colossal Størrelse, i en overensstemmende, højtidelig Stilling, rigt klædte og smykkede, en Type der kommer igjen udenfor Athen. Figurerne bære et vist storladent Præg, som

[1]) Ovenfor (S. 88) er nævnt Kirchhoffs Tydning af Indskriften 373^{192}, hvorefter han tænker sig de to Børns Billeder indviede paa Fodstykket.

passer mindre godt til private Personer og lejlighedsvis Opstilling; det synes ikke helt urimeligt deri at se Fremstillinger af den paa Stedet ærede Gudinde. Dermed vilde ret vel stemme Hovedernes Charakter paa disse større Billeder, det milde, smilende Ansigt, kronet med et mægtigt Diadem, et stærkt og rigt Haar og tillige en vis jomfruelig Ynde ere Hovedtrækkene deri. Den ene Haand strækkes frem og har holdt en Gjenstand. Det er maaske ikke overflødigt at gjøre opmærksom paa, hvor almindelig i den senere Kunst denne Stilling med den fremrakte Haand betegner Gudinden, der naadig uddeler gode Gaver, eller paa anden Maade er benyttet som Bevægelsesmotiv, idet Haanden bærer Nikefiguren osv.

Naar vi paa et tidligere Sted have søgt at vise, i hvilken Almindelighed Gudefigurerne, i dette Tilfælde særlig Gudinderne, fremstilledes i den archaiske Kunst, hvor lidt de senere Gudetyper endnu den Gang traadte frem, saa vil maaske dette finde Anvendelse her, hvor en udbredt typisk Kvindefremstilling er brugt ved Figurer, som man i Følge deres Opstilling maatte anse for Gudinder.

Hvis en Del af de paa Akropolis fundne Figurer virkelig ere Gudefigurer, maa disse i alt Fald for den overvejende Del forestille Athene. Derved fremkommer en ikke ringe Vanskelighed. Der er nemlig talrige Athenefigurer fra samme Tid, som fremstille Gudinden bevæbnet paa den sædvanlige Maade. Her skulde vi ved Siden af disse altsaa have en anden Fremstilling af samme Gudinde som ganske fredelig, en Fremstilling, der forøvrigt uden Vanskelighed kunde slutte sig til Tanken om Gudinden som det kvindelige Haandarbejdes og anden Kunstfærdigheds Beskytterinde, hvorhen ogsaa Navnet Ergane peger. Den uvæbnede Typus af Athene er ikke noget nyt. Den thronende Gudinde med Polos paa Hovedet, uden alle Vaaben og Attributer, som vi finde i de mangfoldige, gammeldags Votivstatuetter af Terracotta fra Akropolis, anses for Athene; de samme Figurer bleve i Athen ogsaa givne de døde med i Graven; undertiden, men sjælden, blev en Aigis malet paa Brystet eller en høj Hjælmkam paasat (se Roscher,

Ausf. Lexikon d. griech. u. röm. Mythol., 4. Hft., S. 687 f.). Den samme Type, men staaende og med den hævede højre Haand bøjet mod Brystet og bærende et Æble (?), er i næsten lige saa mange Exemplarer opgravet paa Akropolis (se Afbildn. ovenfor S. 15). Paa en archaisk Terracottaskaal fra Aegina af en attisk Kunstner (Arch. Zeit. 1882, S. 202, Tvl. 9—10) er Perseus malet flyvende og Athene bag ham som hans Beskytterinde, begge betegnede med Navn. Furtwängler, som har udgivet den, bemærker følgende: „Gudinden er ganske vaabenløs, klædt blot i en lang Chiton og en Kappe, som fra Hovedet falder hende ned over Ryg og Skuldre og foran Armene og er malet rød. Denne Type af Athene synes at have været meget gammel og vidt udbredt; vi finde den, igjen sammen med Perseus, paa en chalkidisk Amphora i British Museum, hvor endog den samme Bevægelse af Underarmen kommer igjen, og hvor ligeledes Kappen er trukken op over Hovedet (Gerhard, Auserl. Vasenb., Taf. 323). . . . Ogsaa ellers fremtræder Athene i den archaiske Kunst undertiden vaabenløs, f. Ex. paa Françoisvasen. Individualiseringen af Guderne skrider kun langsomt fremad: hvor længe f. Ex. nøjedes ikke Athenerne med den helt almindelige Typus af den thronende Gudinde i de smaa Lerbilleder af deres Skytsgudinde, som de ofrede paa Borgen!“ Ovenfor er talt om Athene paa Perseusreliefet fra Selinunt og i Metoperne fra Olympia, hvor den væbnede og uvæbnede Gudinde begge optræde. Det samme kunde gjælde paa Aeginatemplet, hvis vi ville anse de smaa Akroteriefigurer, hvis Typus svarer til de her behandlede Kvindefigurers, for Fremstillinger af Gudinden i hendes fredelige Skikkelse, der her maa træde tilbage for den i Gavlgrupperne fremstillede sejrgivende Krigsgudinde. Senere blev den væbnede Athene vel eneraadende, skjønt Phidias's „lemniske“ Athene efter Sigende havde en fredelig Charakter; hvor meget netop Phidias's andre Athenebilleder kunne have bidraget til den krigerske Types Fastslaaen, er ikke godt at sige; det er et Spørgsmaal, som hænger sammen med lignende om andre Gudetypers Oprindelse.

Hvor s e n e r e Kunst lader den archaiske Kvindetype

optræde igjen, viser sig det ikke uinteressante Forhold, at Tidens Opfattelse aabenbart ikke i denne Figur saa et bestemt Gudeideal; men man lader den forestille snart en snart en anden Person, ofte opfattet som et underordnet Guddomsvæsen. Den rigt malede pompejanske Venusstatuette (Arch. Zeit. 1881, Tvl. 7) støtter sig saaledes til en lille Kvindefigur i archaisk Stil, hvis Klædning ligesom Hovedfigurens er malet; den lille Figur har Polos paa Hovedet og holder en lille Gjenstand (som et Korn, Kjærne af Granatæble?) i højre Haand paa Brystet og Snippen af Klædningen med venstre. Dilthey (Arch. Zt. anf. St., S. 135) betegner den blot som et Idol af „Spestypen“ [1]); ved Aphrodite vilde man snarere have kaldt hende Peitho [2]). Ogsaa som Støtte er en lignende Kvindefigur i archaisk Dragt anbragt paa den saakaldte St.-Ildefonso-Gruppe; Friederichs har betegnet den (Bausteine z. Gesch. d. gr. röm. Plastik Nr. 754) „som en Persephone paa Grund af dens Modius paa Hovedet og Attributet i Haanden, som synes at være et Granatæble.“ Som Støtte egnede sig den rolige, noget stive archaiske Kvindefigur (som Haandgreb paa et Broncespejl Arch. Zeit. 33, 1876 Tvl. 14) [3]).

I en Terracottagruppe (Furtwängler, Samml. Sabouroff II, Tvl. 83) staar en Pige ved et lille kvindeligt Gudebillede i en Efterligning af den archaiske Stil; „det turde være et

---

[1]) Den egentlige „Spes“, efter hvilken ogsaa de æginetiske Akroteriefigurer bleve restaurerede, er et romersk Arbejde, Nr. 45 i H. Brunns Beschreibung d. Glyptothek zu München, paa hvilket forøvrigt ogsaa højre Underarm med Blomsten er ny. Brunn bemærker i Anledning af den: „Det gammeldags Motiv af en Kvinde, som i den ene Haand holder en Granatblomst, medens hun med den anden hæver sit Klædebon lidt med søgt Gratie, synes oprindelig at være opfundet for Fremstillingen af Aphrodite, men blev i romersk Tid fornemmelig anvendt for Spes.“

[2]) Sammenlign den lille Figur i det bekjendte Relief med Helena og Aphrodite (Neapel), som ved Indskrift er betegnet som Peitho.

[3]) Hvor meget af de gamle Kvindefigurers Motiv Karyatiderne paa Erechtheion have laant, er uvist; den ene Haand har holdt en Flig af Klædningen.

Billede af Aphrodite, Beskytterinden af kvindelig Skjønhed og Kjærlighed." Venstre Ben sættes noget frem, venstre Haand griber Klædningen, højre Haand er lagt paa Brystet. I en anden Terracottagruppe (Tvl. 94) ses et lignende „Aphroditeidol" med højre Haand paa Brystet.

Det vilde være et smukt Udbytte af de store Fund paa Akropolis, om vi virkelig i en Del af Figurerne havde en Bekræftelse i Statuer paa, hvad der synes at være et gjennemgaaende Træk i den archaiske Kunst, nemlig under den almindelige Menneskeskikkelses her særlig Kvindeskikkelses Form at indbefatte ogsaa de enkelte Individers baade Guders og Menneskers Fremstilling. Men der er ingen Grund til at skjule, at det kun er ved Slutninger, vi naa til en Opfattelse af de paagjældende Figurer som den ovenfor fremsatte; Vished kan kun nye Fund give. Under disse Forhold vil det ogsaa være temmelig ørkesløst at forsøge paa at identificere Figurerne fra Eleusis og Delos, af hvilke de første vel lettest kunne inddrages under de samme Synspunkter som Akropolisfigurerne. Det maa være nok at have forsøgt at paavise, hvor vidt de foreliggende sikre Vidnesbyrd, som Figurer og Indskrifter byde, tillade os at gaa i vore Slutninger.

C. Robert behandler i Hermes XXII, 1887, S. 129—135 den ovenfor (S. 89) nævnte Antenor-Indskrift og tilføjer ved den Lejlighed nogle faa Linier om Kvindefigurerne. Han gaar ud fra, at de høre sammen med de fundne Fodstykker, og udtaler under den Forudsætning, at de forestille „ikke Athenepræstinder, men Gudinden selv, som Kavvadias ogsaa antyder," og som Robert har ment fra først af. „Athene uden ethvert krigersk Attribut er jo i det 6. Aarh. ganske almindelig; det er nok at erindre om Françoisvasen. Dertil kommer, at i de fleste Tilfælde, som ogsaa ved Nearchos i denne Indskrift, Indvielsen gjælder Ergane, for hvem Ægis og Hjælm er rigtig upassende Attributer. Men naar Votivgaver til Ergane staa i Polias's Tempelomraade, saa følger deraf, at den attiske Polias er samtidig med Ergane, hvad ligeledes fremgaar for Erythrai's Vedkommende af Tempelbilledets Attributer. Som bekjendt har man ud af Pausanias

villet læse Existentsen af en særlig Helligdom for Ergane mellem Brauronion og Parthenon. Nu tør vi paastaa, at en saadan i 6. Aarh. sikkert ikke har existeret; om den senere fandtes, maa vi lade staa hen."

Roberts Bemærkninger stemme med det, som ovenfor er søgt paavist for de større af Akropolisfigurerne, men hans Mening, der er fremsat lejlighedsvis og uden nærmere Begrundelse, har fundet Modsigelse fra flere. I Jahrb. d. d. arch. Inst. II, 1887, S. 220, Anm. 16 misbilliger F. Winter den af Robert fremsatte Anskuelse og anser Figurerne for Præstinder; Studniczka (smst. S. 136, A. 3) holder imod Robert paa sin ovenfor anførte Tydning og udtaler, at Grundene for den blive talrigere. Ogsaa disse Modsigelser ere uden nærmere Begrundelse; kun anfører Winter, at man ikke af, at Athene nævnes i Dedicationsindskrifterne, kan slutte, at de paagjældende Billeder forestille Athene. Det er næppe nødvendigt her at gjentage de ovenfor ved Indskrifternes Behandling fremsatte Anskuelser om, hvad man kan slutte og ikke slutte af disse; kun turde det være vanskeligt at svare paa, hvad Billede (ἄγαλμα) en Mand som Aischines ovenfor (202) skulde indvie som Tiende til Athene, naar det ikke var et Billede af Gudinden. Winter anfører til Støtte et Par Exempler paa Dedicationsindskrifter til Gudinder, der skulle have været at læse paa Præstindebilleder, den ene staar paa en Broncestatuette fra Pæstum, den af Curtius udgivne og som en Kanephor tydede Figur (Arch. Zt. 1880, Tvl. 6), den anden vedrører den flere Gange nævnte Præstinde Lysimache (Paus. I, 27,4. Plin. 34,76), som ikke var fra den archaiske Tid, og den tredje indeholdes i et Sapphoepigram (118 Bgk.) fra en Statue af en Artemispræstinde; Vidnesbyrd, der synes mig meget lidt afgjørende for det hele Spørgsmaal. Men det skal naturligvis villig indrømmes, at Statuer af Præstinder kunne have været indviede til Athene, ligesom vi ovenfor have indrømmet, at der mulig blandt Akropolisfigurerne have været nogle Portrætanathemer af Præstinder.

For Winters Anskuelse taler, hvad han ikke kommer ind paa, Analogien fra andre Steder, hvor der i gammel

Tid fandtes Rækker af Præste- og Præstindebilleder. Men det kan derimod erindres, at om end den ædle Eteobutadeslægt i Athen var højt anset, spillede Præsteskabet der dog ikke saa stor en Rolle som andre Steder, hvor maaske Gudens Helligdom var det eneste, som Stedet skyldte sin Betydning (Branchidai).

Det er imidlertid vistnok rigtigt at gjøre sig klart, hvilke Præstinder vi kunne vente at se afbildede og i Billede indviede til Gudinden paa Akropolis. Man maa gaa ud fra, at der til Athene ikke indviedes Billeder af andre Præstinder end Athenes egne; naar Indskrifterne ikke nævne andre Guder end Athene, kan man vel ogsaa deraf slutte, at vi kun have med Athenepræstinder at gjøre, hvis saadanne overhovedet findes afbildede deri. Den af Pausanias og Plinius nævnte Præstinde Lysimache er flere Gange omtalt ovenfor; om Præstinderne i den ældre Tid høre vi meget lidt; der er ingen almindelig Datering efter dem som ved Her s Præstinde i Argos. Am. Hauvette-Besnault har søgt at samle Stof til en Liste over Athena Polias's Præstinder [1]); han bemærker meget rigtig, at da disse Præstinder, som (efter Etym. Magn. p. 386) alle hørte til Eteobutadernes Slægt, bevare deres Præsteskab hele deres Liv (jf. Lysimaches lange Tjenestetid), saa har deres Antal ikke kunnet være meget betydeligt i den Tid, han undersøger (fra Perikles af). Det samme tør forudsættes for ældre Tid. Det er heller ikke mange Navne, Forfatteren opdriver, hentede fra Indskrifter. Det vilde være paafaldende, om man fra det nogenlunde begrænsede Tidsrum, hvorfra vore archaiske Kvindefigurer fra Akropolis skrive sig, skulde have en saadan Rigdom af Præstindebilleder, at vi, dersom flere ikke forestillede samme Person, maatte tænke os dem vexlende med ganske faa Aars Mellemrum. Saaledes tale de historiske Forhold ikke for et større Antal Billeder af egentlige Præstinder; og lige saa lidt synes de bevarede Figurer ved Klædning eller andre Træk at have Udseende af præste-

[1]) Prêtresses d'Athéné Poliade antérieures au premier siècle de notre ère. Bull. de Corr. Hell. III 1879 S. 484—492.

lige Væsener. Man savner dog nødig en Antydning af deres Stand (jfr. Skriverne), i det mindste ved et Slør eller lign. — Til Studniczkas Anskuelser er der ovenfor taget Hensyn.

Det Billede, som vi af de bevarede Levninger kunne danne os af det rigt smykkede Tempelomraade før Persernes Ødelæggelse af Akropolis, er vel ikke meget fuldstændigt, men dog foreligger der Beviser nok paa en forbavsende Kunstudvikling allerede i den Tid; hvad selve Levningerne angaar, saa er det Resultat, hvortil vi efter det foregaaende komme. at vi, hvad der ogsaa maatte siges at være det naturlige, have en tilfældig Blanding af forskjellige Anathemer, Billeder af private Personer, som mente at skylde Gudinden noget, fordi de stod i hendes Tjeneste (Skrivere, Arrhephorer, Præstinder og andre), eller som havde vundet Sejre udenlands og opstillede deres egne Billeder (med Heste eller til Hest) som Gaver til Gudinden eller maaske Billedet af en Sejrsgudinde til Minde, eller endelig Billeder af selve Gudinden, oprejste af fromme Borgere og Borgerinder som Tiende eller Førstegrøde af deres Fortjeneste. At der virkelig stod Athenebilleder paa disse Steder i Persertiden, fremgaar tydelig nok af Pausanias's Ytring (I, 27, 7), at der i Nærheden af Athena (Polias's) Tempel bl. a. ogsaa findes nogle „gamle Billeder af Athene, af hvilke der vel ikke er smeltet noget bort, men som dog ere noget sværtede og meget svage til at modstaa Slag; de ere blevne angrebne af Ilden den Gang (da Perserne erobrede Borgen)." Altsaa nogle Broncebilleder af Gudinden havde overlevet Branden; Marmorbillederne, som vare omstyrtede og sønderslaaede og ikke kunde opstilles igjen, har man, som vi nu se, begravet i Jorden til Opfyldning af Grunden og derved tillige frie for videre Vanhelligelse.

Nogle Bemærkninger om Figurernes indbyrdes Forhold i Stil og Alder.

Om man vil gaa ind paa den ovenfor fremsatte Tydning af en Del af Figurerne som Gudefremstillinger, eller ikke, har i archæologisk Henseende langt mere at sige end i ren kunsthistorisk. Grækernes Fremstilling af Gudeskikkelsen var jo netop i Kunst som i Poesi saa fuldstændig præget af Bestræbelsen for at skildre Guden som et Menneske. Dette Forhold maatte nødvendig føre til, at Fremstillingen af Menneskefiguren blev Kunstens Hovedopgave; den ædle Bevidsthed om at skabe højhellige Billeder af de himmelske Guder arbejder her Haand i Haand med den umiddelbare Følelse for og Begejstring for Menneskeskikkelsens egen Skjønhed [1]). Hvilket alvorligt og samvittighedsfuldt Arbejde se vi ikke nedlagt i disse archaiske Figurer. Det er tillige let at se, at Kunstnerens Interesse langt mere fængsles af Legemsformen og de nøgne Dele end af Dragten.

Det er altid en stor Tilfredsstillelse i det enkelte at kunne følge en Udviklingsgang, og naar Udviklingen, som i dette Tilfælde, gaar mod den højeste Blomstring, maa det lønne sig dobbelt, skulde man tro. Det vilde derfor være af Vigtighed nogenlunde at kunne ordne, hvad der hidtil foreligger, hvis en Tidsfølge kan erkjendes, ligesom en Udvikling er umiskjendelig. Der er allerede forsøgsvis af andre opstillet en Rækkefølge af de hidtil bekjendte mandlige Figurer, i hvilke en Udvikling i Stil og Udførelse erkjendes. Tillige har Collignon (Gaz. arch. 1886, S. 239) givet en Oversigt over dem efter deres geographiske Udbredelse [2]).

[1]) Videre Udførelse af lignende Tanker er given af Jul. Lange, Forhandl. paa det første Philologmøde S. 32; jfr. samme Guder og Mennesker hos Homer, Nord. tidskr. f. filol., N. R. V., S. 132.

[2]) I *Ἐφημ. ἀρχ.* 1887, 1. Hft. er en i Athen fundet archaisk. nøgen mandlig Figur (Torso) afbildet.

For Kvindefigurernes Vedkommende foreligger der særlig med Hensyn til Stilen i Hovederne et Forarbejde i Furtwänglers Bemærkninger om Hoveder af archaisk, attisk Kunst i Anledning af det sabouroffske, archaiske Mandshoved (Samml. Sabouroff I, Tvl. III—IV), hvori han ser et af de ældste Forsøg i Grækenland paa at levere et virkeligt Portræt.

„Den oldattiske Kunsts Typer i Hovederne, bemærker han (Einleit. S. 4), ere af overraskende Mangfoldighed. Dog lade Grundtrækkene af en constant Udvikling sig erkjende. To store Grupper kunne fremfor alt skilles. Den ældre lægger Hovedeftertrykket paa Knokkelbygningen. Kjødet er magert, Munden tør og skarp, Hagen spids, Øjnene flade og omgivne af en knap, smal, næppe ophøjet Rand af Laagene; for Øret, som snart er stillet højt, snart temmelig lavt, er især charakteristisk den lange, fuldstændig som Flade behandlede og glat tilliggende nedre Lap; Haaret plejer at behandles perlesnoragtig eller som en schematisk bølget Masse". Som Figurer til Sammenligning udenfor Attika nævner han „Apollo" fra Tenea og Thera og den saakaldte Nike fra Delos. „Lige overfor disse Værker, fortsætter han, have de attiske dog næsten alle visse Ejendommeligheder forud, som meget fordelagtigt adskille dem, navnlig en rigtigere Opfattelse af Benbygningen og et langt større Liv i Udtrykket, som undertiden naar en høj Grad af Individualitet; i det enkelte bemærke vi navnlig, at Øjet ikke ligger saa helt fladt, men Brynenes Bue træder frem, og den indre Øjenkrog er noget indsænket". Som Blomstringstid for denne Stil anser han den første Halvdel af 6. Aarh., dog strakte den sig ogsaa ind i den anden Halvdel. Som dens Ophavsmænd anser han den kretisk-dædaliske Kunstnerskole. Til denne Gruppe hen mod Slutningen henføres saa det sabouroffske Hoved; hvorved især anses for afgjørende Dannelsen af Øjet og Øret. Som beslægtede Værker, men noget ældre, anser han Moschophoren fra Akropolis og det Rampin'ske Hoved (Mon. grecs. 1878, Pl. I, Rayet, mon. de l'art ant. I 18), paa hvilket sidste „Øjne, Bryn, Mund og Øre ligne meget, men ere noget mindre naturlige og mere

gammeldags, navnlig viser Øjet sig noget fladere". Af lignende attiske Hoveder, men ligeledes noget ældre, nævner han det lille Hoved, der er afbildet i Mitth. IV, Tvl. VI, 1, endvidere Hovedet af Sphinxen fra Spata (smst. Tvl. III), Reliefhovedet af Diskosbæreren og Hovedet paa Stelen Samml. Sabouroff Tvl. II; derpaa som noget senere Hovedet fra Eleusis *Ἐφημ. ἀρχ.* 1883, Tvl. 5. Det sabouroffske Hoved giver han indenfor denne Gruppe en særlig udviklet Stilling, „Øjenbrynenes Bue træder kraftig frem, Øje og Øre ere temmelig rigtig stillede, Kinderne ere ikke saa skarpt begrænsede og magre som ellers, men ogsaa langt fjærnede fra en helt kjødet Charakter. Men fremfor alt har Hovedets Almenudtryk noget fornemt-smukt og en harmonisk, livlig Friskhed, som vi ellers finde i den mere fuldendte Kunst".

Den anden Gruppe charakteriseres, efter Furtwänglers Ord, ved den fremherskende Betoning af det fulde, bløde og saftige Kjød; „Øjnene springe frem, Laagene træde ud og danne en kjødet Rand om Øjet, som imidlertid selv for det meste er ganske fladt; Hagen er bred, Læberne ere især svulmende, Øret er brusket og uden hin tilliggende, lange Lap. Mangfoldige Overgange forbinde denne Gruppe med den foregaaende, saaledes viser et ungdommeligt Portræthoved fra Athen (Mon. Grecs 1877, Nr. 6, jfr. Mitth. IV, S. 77, 2, nu i Hr. C. Jacobsens Glyptothek i Kjøbenhavn) vel alle væsentlige Mærker paa den nye Stil i Behandlingen af Kjødet, Ørene, Haaret, men følger i Dannelsen af Øjnene endnu mest den ældre Tradition". Som særlig gode Exempler paa den nye Stil anføres det bekjendte Athenahoved *Ἐφημ. ἀρχ.* 1883, Tvl. 4 [ovf. Nr. 34], det lille i Mitth. VII, Tvl. 9, 2 og Hovedet af den midterste Statue *Ἐφημ. ἀρχ.* 1883, Tvl. 8 [ovf. Nr. 16] Som beslægtede Exempler udenfor Athen fremhæves et Hoved fra Olympia (Ausgr. V, Tvl. 18), som rigtignok efter Forf.'s egen Mening først hører til det 5. Aarh., men navnlig paa Kypern i Sculpturerne af den græske Stil ligesom i Lilleasien paa det gamle Tempel i Ephesos; „Indflydelse fra den der betydelige ioniske Kunstskole maa hin Stil i Attika tilskrives, som synes at have

vundet Herredømmet der i 2. Halvdel af 6. Aarh. Af denne anden Gruppes Slutning fremgaar da lidt efter lidt hin skjønne, rene attiske Stil fra Tiden ved 500, som vi beundre i Værker som det kvindelige Hoved *'Εφημ. ἀρχ.* 1883, Tvl. 6" [ovenfor Nr. 23].

Denne Classificering af de archaiske, attiske Figurer, som Furtwängler har fremsat, førend de nu fremkomne Kvindefigurer vare bekjendte, modificeres en Del ved disse; men de charakteristiske Kjendemærker paa Grupperne, som af ham anføres, fremtræde ogsaa i de nye Figurer, som vi skulle se, om end Grupperne næppe kunne fastholdes som to Udviklingstrin i Tid.

Betragte vi i det følgende fornemmelig Akropolisfigurerne, er der et Punct, som man først maa gjøre sig klart, nemlig at de enkelte Kunstværker af dette forholdsvis betydelige Antal vistnok næppe i Tid have ligget saa særdeles langt fra hinanden. I Øjeblikket, hvor Ødelæggelsen er foregaaet, er naturligvis gammelt og nyt kastet mellem hinanden. Men de fleste Figurer bære Præget af at have været temmelig nye, da de bleve ødelagte, ligesom de mange stærke Levninger af Farve, de mange skøre Enkeltheder og ganske friske Overflader, som ere bevarede paa flere Figurer, tyde paa, at de ikke længe have været udsatte for Vind og Vejr, førend de ere blevne omstyrtede. Ligeledes høre omtrent alle Indskrifterne til samme Classe for Skrifttrækkenes Vedkommende. Nogen stærk Udvikling i Stilen kunde man altsaa ikke vente, og Lighederne hos mange Figurer bekræfte dette. Men paa den anden Side er der saa talrige Forskjelligheder, at vi ofte maa blive forundrede. Dels vidne disse om en rask Udvikling af Kunsten; men tillige ere Forskjellighederne af den Art, at det ligger nær at antage, at ogsaa andre Factorer end Tidsforskjel have spillet med for at frembringe dette Resultat. Det synes i alt Fald rimeligt, at Stilforskjel for en Del kunde være en Følge af, at fremmede Kunstneres Arbejder fandtes blandt de attiske, og et Vidnesbyrd om den arbejdende Kunstners fremmede Herkomst og den i hans Hjem raadende ejendommelige Skole.

Et ganske fremmed og fra de andre afvigende Hoved er saaledes det i Mus d'Ath. Tvl. IX afbildede. En smal Hovedform med lav Isse uden det fremstaaende Mellemansigt, som er saa ejendommeligt for de andre Hoveder, og endelig det barnlig enfoldige Udtryk minder en Del om Hovedet af en archaisk mandlig Figur fra Bøotien, som er afbildet i Bull. de Corr. Hell. X 1886, Tvl. IV. Klædningens Behandling minder, som ovenfor sagt (Nr. 28 ovf.), om den paa Samos fundne Figur (Nr. 43 ovf.) og en af de sidst fundne paa Akropolis (Nr. 27 ovf.).

Sammenlignet med dette er Forskjellen mellem de andre Hoveder ikke saa stor. Men indenfor disse finde vi da Repræsentanter for de to af Furtwängler sondrede Grupper og endda en tilstrækkelig Mængde af særlige Forskjelligheder og Vidnesbyrd om Udvikling I Modsætning til den nævnte afvigende Figur have de fleste andre en bredere Hovedform, Issen er høj, Panden mere eller mindre hvælvet og højere end hos hin, Kindpartiet er stærkere fremtrædende nedenfor Øjnene. Men indenfor disse almindelige Grænser ses da Afvexlingen.

Det træffer sig saaledes, at der blandt de typiske Kvindefigurer med Klædningen greben af den sænkede venstre Haand er tre, hvis Hoveder ere bevarede, og som i Størrelse ikke afvige meget fra hinanden, men som vise højst oplysende Forskjelligheder i Stil og Udførelse. Et Blik paa Tvl. II, III—IV og VI i Mus. d'Ath. vil gjøre dette tydeligt. Den sidst nævnte (Pl. VI, ovf. Nr. 1) afviger fra de to andre ved drøjere Forhold, ved den tunge Overklædning; men navnlig er Haaret forskjellig behandlet. Forhaaret i grove, sneglehusformige Krøller, og Hængelokkerne ere ganske firkantede. De andre have frigjort sig for det næsten plumpe og grove, som præger hin Skikkelse, Holdningen er bleven friere, Linierne ere rundere, Klædningen lettere, Haaret behandlet ganske anderledes. Men betragter man Ansigtstrækkene, saa viser Tvl. VI et fuldstændig „attisk" Hoved, med den brede Pande og det stærke Underansigt, hvis Hage er bred og hvis Mund er fyldig (Næsen mangler), den anden Figur (Tvl. III—IV, ovf. Nr. 3) frem-

viser derimod den helt forskjellige Type af Ansigtet, et mere ovalt Omrids, spids (temmelig lang) Næse og spids, mager Hage. Den tredje Figur (Tvl. II, ovf. Nr. 2) har igjen det brede „attiske" Hoved. Gik man nu ud fra Hovedets Typus, vilde den paa Tvl. III—IV afbildede Figur høre til Furtwänglers ældre Gruppe, derimod en Figur som Tvl. VI være yngre. At dette ikke kan være Tilfældet, tror jeg med Sikkerhed fremgaar af de Forskjelligheder i Figurens og særlig Haarets Behandling, som ovenfor ere berørte. Hvorledes det kan være, at vi hos den ene Figur (Tvl. III—IV) have en helt anden Ansigtstype end hos de andre, kan maaske forklares paa flere Maader; men intet synes her at tale for en Aldersforskjel som mellem de to af den nævnte Forfatter opstillede Grupper. Den afvigende Ansigtstype hos den omtalte Figur (Tvl. III—IV) har i det hele ikke noget Sidestykke blandt de andre bevarede kvindelige Hoveder og har derved Krav paa særlig Interesse. Der er en ikke lille Familielighed med „Apollo fra Tenea". Med Figuren fra Thera, som i Athen særlig tilbyder sig til Sammenligning, viser Kvindefigurens Hoved Slægtskab ikke blot i Ansigtstrækkene, men ogsaa i Motivet for Anordningen af Forhaaret, idet begges Frisure foran bestaar af smaa Lokker, der ende sneglehusformigt, saaledes at Spiralsnoningen paa hver Side af Pandens Midtlinie gaar i modsat Retning; Udførelsen er plumpere paa den mandlige Figur og Lokkerne større.

Fr. Studniczka har (Jahrb. d. d. arch. Inst. II, 1887 S. 135 ff.) henført den ovenfor nævnte Indskriftbasis (C. I. Att. IV, 2, 373[91]) med Kunstnernavnet Antenor til den i Mus. d'Ath. Tvl. VI afbildede (ovf. Nr. 1) ovenfor omtalte Figur. Sammenhængen med Fodstykket bevises efter hans Fremstilling af følgende: til Hullet i Fodstykket foroven, hvori Plinthen af en Figur har været anbragt, mener han at Brudstykket af et Par colossale Fødder og af den tilhørende Plinth har passet; dette Brudstykke, der er fundet tidligere, er meget slidt og forslaaet; af Tykkelsen af Plinthen, der omtrent passer til Hullets Dybde, samt af et boret Hul i Plinthen, der er af samme Tværmaal som et

lignende i Fodstykket mellem to Træpløkker, der tjente til Fastgjørelse dels af Plinthen, dels af Pillens Skaft, slutter han, at dette Brudstykke har siddet i Fodstykket. At Fødderne have hørt til den store Figur, ser han dels af Maalene dels af Levninger forpaa og bagpaa af en Fold. som skulde svare til Figurens, endelig af en af de smaa indridsede Kredse, hvori de malede Blomsterornamenter paa Figuren ere anbragte. Efter dette at dømme [1]) skulde Figuren være et Arbejde af Antenor, den samme efter al Rimelighed, som havde gjort den første Gruppe af Tyrannmorderne, der blev bortført af Perserne og siden erstattet med en anden af Kritios og Nesiotes, medens den oprindelige Gruppe senere efter Alexanders Erobring af Perserriget skulde være sendt tilbage. Studniczka kommer (S. 147) til den Slutning, at Statuen skriver sig fra Tiden 540—530, hvortil Statuens „alterthümliche Charakter" ogsaa anses for at passe. Han giver dernæst en videre Udmaling af Antenors Berøring med formentlig samtidige Kunstnere og af Kunstens Indvandring fra Ionien over Øerne til Fastlandet, som foreløbig altsammen kun beror paa Formodninger. Naar han, som ovenfor sagt, indrømmer Statuens gammeldags Charakter, saa synes dermed ikke ret at stemme hans Polemik S. 137 Not. 7 mod en Ansættelse af denne Figur i Spidsen for Rækken som den ældste (Sophules i Mus. d'Ath. 2. Hft., S. 11) „Haarbehandlingen er — bortset fra Pandelokkerne, den for Flertallet fælles, og Foldegivningen er indenfor denne Typus ubestridelig den mest fremskredne". Det sidste er virkelig ikke Tilfældet, og Haarbehandlingen er ogsaa i det hele plumpere og ubehjælpsommere end hos de fleste, Haarmassen bagpaa fladere, bredere og længere; og Pandelokkerne gaar det virkelig ikke an at se bort fra, de ere, som Studniczka selv et andet Sted siger (S. 142), „afvigende fra alle de øvrige Figurers Haarsætning af den Classe". Figurens hele Charakter, hvor Bestræbelsen for at give det imponerende, vældige forener sig med en stor Detail i

[1]) Sammenhøringen af Fødderne med Statuen synes dog sikrere end Sammenhøringen af denne med Fodstykket.

Overfladens Ornamentering, tyder lige saa vel som den stærke Underarbejdning af Klædningens Folder mere paa en solid og flittig Kunstner fra den første Tid, hvor Marmorblokken er ved at tage Magten fra Kunstneren, end paa en „fremskreden", overlegnere Modellering, der kunde nærme sig Broncefigurens Elegance. Hører imidlertid Figuren, som Studniczka mener, til 540—530, saa bliver der efter min Formening Plads nok efter den Tid til de andre Figurer i de halvhundrede Aar, som ligge forud for Ødelæggelsen. Paa Tvl. 10 i nævnte Tidskrift stiller Studniczka Hovedet af Kvindestatuen sammen med Hovedet af Harmodios i Tyrandræbernes Gruppe i Neapel, som de to derværende sammenhørende archaiske Figurer i Almindelighed kaldes. De to Hoveder ligne imidlertid, som Forfatteren indrømmer, slet ikke hinanden. Man véd jo heller ikke, om disse Statuer ere Tyrandræbere, og i saa Fald ikke, om de ere Copier efter den oprindelige Gruppe eller den senere [1]).

Paa de archaiske Kvindefigurer fra Akropolis er det runde Hoved med bred Pande den almindeligste Form, stærkt fremtrædende f. Ex. paa den i *Ἐφημ. ἀρχ.* 1883 Tvl. 8 til venstre afbildede. Det fyldige Underansigt og den brede Hage følger dermed. En mere langagtig Hovedform fremtræder dog ogsaa; foruden den ovennævnte helt afvigende Type (Mus. d'Ath. Tvl. 9) findes langagtig Form af Hovedet hos den som Xoanonfigur betegnede (smst. Tvl. 10, ovf. Nr. 31) og hos en ikke udgivet Statue (ovf. Nr. 21); Trækkene ere tillige noget magrere, mere sluttede; Udtrykket i Ansigtet er mere frejdigt. „Xoanonfiguren" hører næppe til de ældre Figurer blandt disse Arbejder uagtet den simple Klædning og støtteagtige Form; Ansigtet er friere formet, det overleverede Smil er ligesom mere udbredt over hele Ansigtet, Haaret er mere naturalistisk behandlet; noget vist orientalsk i Trækkene tror jeg ikke

[1]) Det var maaske muligt, at de vare virkelig archaiske Figurer, ikke Copier?

kan miskjendes hos denne saa vel som hos enkelte andre archaiske Figurer[1]).

Vi naa fremdeles til de Figurer, som ogsaa af Furtwängler beundres som Exempler paa den reneste attiske Stil. Den fuldkomneste og — forholdsvis — frieste Stil repræsenteres af de to Hoveder, som ere afbildede i Mus. d'Ath. Tvl. XIII og XIV (ovf. Nr. 23 og 22), af hvilke navnlig det større (Tvl. XIII) hører til de fortrinligste Frembringelser af archaisk Kunst. Det mindre Hoved, som nærmest hører til de runde, og hvis Kinder og Hage ere fyldige, er det frieste i Behandlingen; Mundvigene ere næsten trukne lidt ned, saa at det sædvanlige Smil ikke dvæler paa de røde Læber, man savner det næsten; dog er Ansigtet ikke alvorligt, men det lyser ikke med den gamle Huldsalighed; Øjenbrynene ere lidt mere sænkede, Hagen lidt mindre fremstaaende end hos de andre, Øjnene lidt større, Ejendommeligheder, som vistnok have været helt moderne Tilsyneladelser i den archaiske Kunst (om Haarets og Klædningens Behandling findes Bemærkninger ovenfor).

Langt strængere er Behandlingen af det større Hoved (Tvl. XIII); alle Ejendommeligheder ved den archaiske Figurstil have vi her forenede, de smaa, skarpt indfattede Øjne, de hævede Øjenbryn, den fremstaaende Hage, Smilet, der lader Kinderne træde frem og Mundens Linier forlænges, og endelig Frisuren. Og dog er det ikke som Indskrænkninger eller Baand, at disse Ejendommeligheder føles; det er med overlegen Sikkerhed Kunstneren tumler med disse Midler, og han forstaar med stor Finfølelse at forlige dem med Kravene til en naturlig Form af Ansigtets enkelte Dele; det er, som Naturen selv bøjede sig villig under hans strænge Linier for at forlene hans Værk den Troværdighed, som intet uden Natursandhed giver. Hovedets Type er ikke af de runde; det er langagtigt, Panden lidt tilbagevigende, Underansigtet forholdsvis smallere end paa de fleste Hoveder, men dog kraftigt.

[1]) Nogle spredte Bemærkninger om Figurernes Stil ere tilføjede i Anmærkninger ved Beskrivelsen af de enkelte Figurer.

De to sidst nævnte Hoveder ere udførligt behandlede af den talentfulde, unge Archæolog Fr. Winter (Jahrb. d. d. arch. Inst. II, 1887, S. 216—239, Tvl. 13—14). Hans Angivelser om Farvelevningerne ere navnlig interessante for det yngre Hoveds (Bustes) Vedkommende (Mus. d'Ath. Tvl. XIV). Paa den kun i Farve udførte Underklædning (paa venstre Bryst) ses for oven en dekoreret Bort, som yderst og inderst har et ornamenteret Baand, der ikke mere er tydeligt, og i Midten en Stribe, som er smykket med Fremstillingen af en Væddekjørsel, fire Vogne med deres Heste ere fremstillede dels i Omrids, dels helt farvede med en Technik, der minder om de polychrome Vasebilleders; meget af det saaledes iagttagne kan nu kun opdages ved, at Marmoret har lidt lysere Farve, hvor Malingen har siddet. Samme Forfatter mener at kunne henføre Figuren, hvortil dette yngre Hoved har hørt, til den Basis, hvori endnu det nederste af en Figur sidder (omtalt ovenfor S. 84) med Giverens Navn Euthydikos. Han slutter dette af Overensstemmelse i Stilen og Størrelsen, og hans Antagelse kan have nogen Sandsynlighed. Som ovenfor sagt, findes i Indskriften ikke nogen Kunstners Navn angivet.

Hvad det ældre Hoved angaar (Mus. d'Ath. XIII), sætter han det, vistnok rigtig, som lidt yngre end Flertallet af Akropolisfigurerne, og finder med god Ret tillige noget deri, som ikke rigtig passer ind mellem disse, nemlig en vis Fornemhed, der snarere skulde berettige til en Sammenligning med det store Athenahoved fra det gamle Tempels Gavl; dog indrømmer han store Forskjelligheder mellem disse to. Winters Mening sigter vel blot paa det almindelige, ophøjede Udtryk i de to Hoveder ikke paa Ansigtsformerne, der ere ganske forskjellige.

Endelig har samme Forfatter begyndt en omfattende Maaling af Ansigtets Proportioner paa archaiske Hoveder og en Sammenligning af disse med Maalene paa senere, navnlig attiske Hoveder, og Resultaterne meddeles i en Tabel (anf. Sted S. 238 f.). Han antager et ældre om end vaklende Proportionssystem for de ældste archaiske Figurer; det senere, mere strængt gjennemførte attiske Proportions-

schema (i Figurer som den saakaldte Theseus fra Parthenons Østgavl) tror han at kunne forfølge op gjennem de yngre af de archaiske Hoveder indtil Pisistratus's sidste Tyrannis.

Dette er, som angivet i Overskriften, kun blevet nogle Bemærkninger om Figurernes Stil og Alder, en indgaaende Redegjørelse for Stiludviklingen eller dog for de enkelte Træks Behandling i de forskjellige Figurer[1]) kan her ikke forelægges, og dertil vilde kun et længere Ophold i Athen have kunnet give Stof. Tiden er maaske ej heller endnu kommen til at give en samlet Fremstilling af Kunststilens Udvikling i den archaiske Tid; blive kommende Aars Udgravninger lige saa rige paa archaiske Kunstværker, som de sidste Aars have været, kan der blive meget at tilføje og rette i de foreløbige Anskuelser, som nu ere raadende.

Til en udtømmende Oversigt over Kvindefigurens Fremstilling i den archaiske Kunst foreligger — selv om man indskrænkede sig til de plastiske Frembringelser — et overvældende stort Materiale. Vi maatte foruden de store Figurer, der naturligvis ere de vigtigste, og foruden en Del Relieffremstillinger medtage alle Fremstillinger af Kvinder

---

[1]) Til Sammenligning af Figurstilen i Kvindehovederne maatte medtages Sphinxfigurerne, hvoraf to ere fundne paa Akropolis (udg. af Polites i *Ἐφημ. ἀρχ.* 1883, S. 237–244, Tvl. 12) og en i Spata (Milchhöfer i Mitth. d. d. arch. Inst. Athen, IV, 1879, Tvl. V—VI, S. 45—78).

Et smukt Stof til Sammenligning, som ikke havdes i Athen, er de æginetiske Gavlfigurer navnlig for Athenes Vedkommende og maaske endnu mere for det sammen med Ægineterne fundne kvindelige Hoved (Brunn, Beschreib. d. Glyptothek. 4. Aufl. 1879, Nr. 74 k; Afstøbning paa Charlottenborg), der ikke har hørt til Gavlgrupperne. Forhaaret er paa dette Hoved længdebølget, ordnet i Midten i smaa sneglehusformige Krøller, har Bukler ved Siderne, ikke saa stiliserede som paa Athenehovedet, mindende lidt om Akropolishovedet (Mus. d'Ath. XIII). Diadem om Hovedet; Baghaaret falder i frie Bølgelinier. Hovedets Form er bredpandet. Ansigtet er mildt med finere Træk. Det gjør Indtrykket af at være yngre end Akropolisfigurerne, hvilket stemmer med Brunns Anskuelse om de æginetiske Figurers Alder (Sitzungsber. d. bay. Akademie d. Wiss., 1867. I. 4, S. 405—428).

i Kunstens smaa Frembringelser i Bronce, Terracotta osv. Af Stoffet findes meget i Athen og paa Sicilien, hvor Museerne i Palermo og Syrakus eje rige Skatte af Terracottafigurer, men meget er tillige spredt i Italiens og Alverdens Museer. I det næste skulle vi, væsentlig til Oplysning af og Sammenligning med de større Figurer, betragte nogle af disse Gjenstande nærmere; en fuldstændigere Opregning eller Oversigt tilsigtes her slet ikke.

Archaiske Kvindefigurer i Terracotta, Bronce og paa Monter.

I. Figurer af Terracotta. I sit Billedværk „Terracotten des Museums zu Berlin" udtaler Panofka (S. 13) i Anledning af nogle faa deri afbildede, archaiske Terracottafigurer, at Bekjendtgjørelsen af Lerbilleder skal tilligemed Vaser erstatte Mangelen af „Schnitz- und Steinbilder" fra den ældste Tid. Han tilføjer, at „Pausanias's Dom (II, 4, 5) om Daedalos's Værker, at der uagtet deres temmelig enfoldige Udseende dog bor noget guddommeligt i dem, det samme kan ogsaa finde Anvendelse paa disse Idoler. Deres gammeldags Charakter, der røber sig saavel i Ansigtets Træk som i de tæt til Kroppen liggende, sænkede Arme og til Dels i Fødderne, der endnu ikke flyttes fra hinanden, henviser os til den ældste Periode af græsk Billedkunst, hvor Gudebillederne af den samiske og oldattiske Skole kun lidet adskilte sig fra den ægyptiske Kunsts Billeder".

Mangelen af „Schnitz- und Steinbilder", som Panofka i 1842 kunde beklage, er nu paa mange Maader afhjulpen. idet talrige Billedhuggerarbejder af Sten og nogle af Bronce fra den archaiske Tid nu staa til vor Tjeneste. Men Bemærkningen om det gode Supplement, som vor Kundskab

om hin Tids plastiske Kunst faar ved Lerbillederne, gjælder dog ligefuldt.

Vi fremdrage i det følgende nogle af disse Figurer og de nyeste Anskuelser om dem, idet de samme Spørgsmaal til Dels møde os ved dem som ved de større Figurer, nemlig hvad de fremstille, og hvilket Formaal de have tjent; ligesom Analogier med Hensyn til Dragten og andre ydre Ting kunne hentes fra disse mindre Billeder.

De archaiske Terracottafigurer have, efter hvad man kan slutte, haft en dobbelt Brug, idet de væsentlig have været anvendte dels til Votivgaver, dels ere blevne nedlagte i Gravene. Til den første Slags høre vel udelukkende de talrige paa Akropolis i Athen fundne Terracottafigurer (opbevarede i Akropolismuseet). Det er, til Dels med bevarede Farver, enten siddende Kvindefigurer, hvoraf Hundreder (*Ἐφημ. ἀρχ.* 1886, S. 74) findes, eller staaende (som den ovenfor omtalte og afbildede) og desuden et særdeles stort Antal af Hoveder alene. Ogsaa ved de allersidste Udgravninger ere nye fundne, staaende og siddende Figurer, de første holdende en Frugt paa Brystet med den ene og løftende Klædningen med den anden Haand (Petersen, Mitth. d. d. arch. Inst. Athen XII, 1887, S. 144). Der kan næppe være Tvivl om, at disse Figurer have været Votivgaver.

Lignende store Fund af Terracottafigurer ere gjorte andet Steds[1]; saaledes ved Ag. Sostis (Tegea). Milchhöfer omtaler disse Udgravninger og fremsætter en Del Bemærkninger om Figurerne (Mitth. d. d. arch. Inst. Athen IV, S. 123—176), hvoraf vi her uddrage følgende. Alle Enkeltfigurer, han har set derfra, staaende og siddende ere kvindelige. Legemet hos de primitiveste Idoler er enten brætformig bredt eller valseformig rundet; de ere gjorte med Haanden. Men fra disse ere alle Udviklingstrin til den frie Kunst repræsenterede. Blandt Terracotterne af

[1]) Om Terracottafundene ved Tarent se P. Wolters i Arch. Zeit. 1882, S. 285—322 og A. I. Evans, Recent Discoveries of Tarentine Terra-Cottas (Journal of Hellenic Studies VII, 1886, S. 3 ff.).

Overgangsstilen regner han de thronende Figurer til Guddommene og opfatter de staaende (og bevægede) mest som Præstinder eller andre til Cultus hørende Personer. Af de siddende Figurer bære, som en Undtagelse, nogle en Fugl, en har de vel bevarede Attributer Blomsten og den runde Frugt. Den paa Brystet med spidse Fingre lagte højre Haand hos mange Idoler tyder ligeledes sikkert paa det oprindelige Symbol Blomsten, skjønt det er udvisket ved den talrige Mangfoldiggjørelse. Et andet Attribut hos de siddende Figurer forklarer han som en Vinranke, der holdes paa Skjødet med venstre Haand. Blandt de staaende Figurer ere særlig typiske Hydrophorerne [vel ikke archaiske ?]. Mange af denne Art bære et lille Svin i Armen, mange en Krans i Haanden. Findestedet og den lange Række af Votivgjenstande (ogsaa af Bronce) af helt forskjellig Alder tyder paa, at der her som ved analoge Massefund af Terracotter har været et Sted, hvorhen Votivgaver bragtes, naar der var for mange i Templerne. At Votivgaverne her gjaldt de af Pausanias nævnte (VIII, 53, 7) *καρποφόροι θεοί*, De meter og Kore, kan der ikke være Tvivl om, og derfor taler ogsaa efter Forfatterens Mening det af Kvinderne baarne Offersvin.

I Sammenhæng hermed staar nærmest en Række Terracotter af ældre Stil, som omtales af Furtwängler (Samml. Sabouroff I, Indl. til Vaserne S. 15) og betegnes som thronende eller staaende Gudinder undertiden med Kalathos paa Hovedet; de holde en Svane, som efter symbolske Attributers Art er altfor lille og ogsaa kunde kaldes en Gaas; de haves saavel fra Grækenland som Syditalien og Sicilien (Forf. giver en righoldig Fortegnelse over dem); han tænker sig Aphrodite eller snarere Artemis fremstillet i dem.

Førend vi gaa ind paa Tydningsforsøgene af disse Figurer, vil det være rigtigst endnu at betragte Terracottafigurerne fra Grave. Furtwängler giver med Hensyn til dem en Oversigt i Indledningen til Samml. Sabouroff II, S. 9 ff. I Grave fra den archaiske Periode, oplyser han, er det almindeligste og mest udbredte Billede en kvindelig Guddom, som altid fremtræder fuldt beklædt. Disse Fi-

gurer forekomme overalt i samme Skikkelse, især thronende i fuldstændig Ro; undertiden gives der Figuren et Barn i Armen eller paa Skulderen, og hun betegnes derved som barneplejende; hyppig fremtræder hun ogsaa staaende, i ældre Tid i raa, brætagtig Form, derpaa i sirlig, archaisk Klædning, som hun griber med den ene Haand. Af Attributer er en høj Opsats paa Hovedet og en Blomst eller Frugt i Haanden Reglen. Vistnok, bemærker Forf., blev der paa forskjellige Steder tillagt denne Gudinde forskjellige Navne. Dog finder han en umiskjendelig Enhed i disse Guddommes Begreb, en Forestilling om en vis moderlig Aand, fra hvem Velsignelse og Frugtbarhed kom, tillige de dødes Beskytterinde. Det almindeligste Navn var efter Furtwänglers Formodning Demeter, efter hvem de døde i Attika skulle være kaldte *Δημήτρειοι*. Imidlertid kunde ogsaa, om fornødent, Tilføjelse af særlige Attributer (som Ægiden eller Løven) betegne Gudinden som Athene eller Kybele.

Som en anden Classe af Figurer fra græske Grave opstiller samme Forfatter menneskelige Figurer, som gjøre et eller andet, der er til Nytte eller Glæde for de døde, og dertil regner han Kvinder med Vandkrukke (Hydrophorer, ved mange er det tvivlsomt, om de ere fundne i Grave); de bringe Vædsken til Drikoffer; undertiden bære de ogsaa et lille Svin, det yndede Offerdyr til de underjordiske. I samme Forstand maa ogsaa opfattes Pigerne med Frugtskaal eller Kager, Epheber med Hane eller Lyre, hvis disse ere Ofre.

I den senere Tids Kunst findes, efter Furtwängler, blandt den strænge Stils Prøver ikke mere den thronende Gudinde med Blomst i Haand eller uden Attribut; man individualiserer, som Forfatteren udtrykker sig, Gudebillederne, Artemis sidder med et Raadyr paa Haanden og desuden undertiden med Granatæble. Kurotrophos med Barnet paa Skulderen bliver ogsaa anvendt for Aphrodite og Eros. Demeter ses staaende med Kalathos, Slør og Cista eller med Svin. En staaende Gudinde, der griber Klædningen, og med Blomst, er yndet (findes ens paa Rhodos, i Korinth og Italien). Hun bærer ogsaa Kalathos, men

optræder dog mest uden den, og kunde derfor ogsaa regnes til de menneskelige Figurer med Votivgaver, da de blive behandlede ganske parallelt. De to Grupper gaa meget over i hinanden. Ved Siden af Hydrophoren og Pigen med Frugtskaal staar en med Kande og Skaal, som bringer Drikofret; endvidere en Kvinde, der bringer en Tænie som Offer; Brugen af saadanne ved Gravcultus er bekjendt fra attiske Lekyther.

Som det fremgaar af disse efter Furtwängler og Milchhöfer meddelte Oversigter, er det væsentlig de samme Figurer, der findes i den archaiske Tids Grave, og som benyttes paa samme Tid som Votivgaver. Der viser sig tillige ringe eller ingen kjendelig Forskjel mellem Gude- og Menneskefremstillingerne i den ældste Tid [1]); baade blandt Votivfigurerne og Gravgaverne vil man erkjende saavel Gudinder som Mennesker, beskyttende Guddomme og ofrende Kvinder. Præstindefigurer, som Milchhöfer vilde finde i nogle af Figurerne, synes ikke vel at finde Plads som Votivgaver (undtagen fra Præstinderne selv), og i Gravene havde de vel endnu mindre noget at gjøre. I senere Tid blive Gudefigurerne ligesom i Kunstens større Værker individualiserede. Paa de s e n e r e Skikke med Nedlægning af alle Slags Terracottafigurer („Bohave") i Grave, hvorom talrige Fund i vor Tid bære Vidnesbyrd, skal jeg ikke her komme ind.

For at give en bestemtere Forestilling om disse archaiske Figurer, gjennemgaa vi nærmere nogle i det følgende. Ved de talrige Figurer, der findes i Museer rundt om, er det i Reglen umuligt at sige, om de skrive sig fra Grave eller Helligdomme. Derfor samles de her omtalte under et. Det er navnlig paa Sicilien, at en Mængde archaiske Ler-

[1]) At samme kvindelige Figur benyttedes som Billede snart af en, snart af en anden Gudinde, paavises af M. Fränkel, Arch. Zeit. 1882, S. 265–268, hvor en mærkelig Dedicationsindskrift paa en af de sædvanlige siddende Gudindefigurer med Diadem meddeles; Figuren er fra Attika (nu i Berlins Museum), og den indgravede archaiske Indskrift lyder (jfr. C. I. Att IV, 2, 422[3]) *Αἴγων ἀνέθηκεν θη̃[κ]άτη̃* d. v. s. *τη̃ Ἑκάτη̃*.

figurer af den Art, her tales om, ere fundne, og i Museerne i Palermo og Syrakus er et rigt Materiale deraf. Af dette, som jeg efter at have set de attiske Kvindefigurer gjennemgik paa Stederne selv, henledes her Opmærksomheden paa følgende.

I Museet i Palermo. I et Skab, hvori sammenfattes Stykker fra hele Sicilien uden nærmere bekjendt Findested, er opstillet en hel Række Terracottastatuetter, der forestille Kvinder i den archaiske Dragt, bærende for største Delen en Gris, som enten holdes med begge Hænder paa Brystet eller hænger ned fra den ene Haand, fastholdt ved Bagbenene. Dog ere ikke alle disse Figurer virkelig archaiske, den største Del skriver sig fra en noget senere Tid. Den her (Fig. 18) afbildede (Museumsnr. 72) svarer næsten ganske til den hos Kekulé, „die Terracotten Siciliens" (Text, Fig. 59) afbildede Figur. Som man vil se, hænger Overklædningen ned fra begge Skuldre i de sædvanlige Foldemasser og lader Underklædningen paa Brystet ned ad hele Midten synlig; Underklædningen er om Livet sammenholdt af et Bælte og hænger helt ned til Fødderne og ud over dem paa Fodstykket ved Siderne; den er trukken langt op under Bæltet, som her sidder udenpaa, og hænger ned i en stor Bugt indtil nedenfor Knæerne. I Midten foran Fødderne er det nederste Parti samlet i et mangefoldet Læg paa langs [1]).

Fig. 18.

Den anden Type (Nr. 54, omtr. 8 Tommer høj) holder med højre Haand Grisen ned foran sig med Dyrets Hoved

[1]) Ganske som denne Figur er Nr. 58 (lidt mindre), Nr. 71 (hvoraf den nederste Del mangler) og Nr. 50 (fra Akre).

nedad; venstre Haand hviler paa Brystet. Klædningen er ganske som hos den forrige (Haaret ligger foran i to Lag med stærke Bugter). Fodstykket med Fødderne mangler. En archaisk Figur af samme Type er fra Selinunt (Skab mrk. Selinunt) [1]).

I de andre senere Figurer af denne Type varieres Klædningen, Grisens Stilling, Hovedsmykket osv. Muligvis høre Nr. 51 og 63, hvor Grisen holdes mere lige paa Brystet, og hvor Overklædningen helt synes at mangle, til den archaiske Periode. Nr. 75 med glat, tætsluttende Klædning og Bælte med to Vedhæng paa Siderne (Hoved og h. Fod mangle) er mere „xoanonagtig" og ligner en Figur (Nr. 60) fra Akre; men de ere næppe ret gamle.

To archaiske Terracottafigurer fra Selinunt, som ikke bære Grise, have særlig Interesse paa Grund af Klædningen. Hos den første (Hoved og v. Fod samt Underarmene mangle) dækker Overklædningen hele Brystet og hænger ved Armene ned i Foldemasser. Fra Bæltestedet ses Underklædningen, der gaar lige ned til Fødderne med et bredt glat Læg ned foran paa Midten. En Terracottaform til lignende Figurer er fundet i Selinunt (Underarmene blev særskilt formede og paasatte bagefter). Den anden Figur svarer i Dragt og Stilling til de først beskrevne Marmorfigurer fra Athen. Af Haaret falde to Lokker ned paa hver Side, Overklædningen gaar skraat over Brystet (Underklædningen er der utydelig), højre Haand ligger paa Brystet, venstre holder „Snippen" af Underklædningen ved venstre Laar. Overklædningen er trukken op i Midten foran og falder paa Siderne ned i de almindelige Foldemasser (omtr. 10 Tom. høj). — En lignende mindre Figur er stærkt medtagen. En tredje lignende Figur, en halv Alen høj, er næppe archaisk (Haaret paa Siderne mangler), dens Findested er mig ubekjendt.

En siddende archaisk Figur fra Selinunt holder med højre Haand en Fugl paa Brystet, venstre hviler paa Knæet

[1]) Som Nr. 54 er ogsaa Nr. 50, men dobbelt saa stor. — Figurer af samme Type og vel fra samme Steder findes ogsaa andet Steds, saaledes en i Møntcabinettet i Wien (Skab XIII, I, B).

og er gjennemboret for at kunne holde noget; Lokker paa hver Side falde ned paa Klædningen, der fra Skuldrene falder lige ned paa hver Side med et Mellemrum foran, hvori Underklædningen har været synlig (Hovedet mangler; Figurens Størrelse er som den anden fra Selinunt omtaltes)[1]). En lille archaisk Figur (Nr. 1654, fra Naxos paa Sicilien) holder i højre Haand en lille Gjenstand (af Form som en Majskolbe) paa Brystet, venstre hænger ned og holder „Snippen" af Klædningen. Overklædningen falder i Skraafold over Brystet, er trukken op i Midten nedenfor Brystet og falder i de sædvanlige Foldemasser ned ved Siderne (Fødderne mangle. Højden omtr. $5^1/_2$ Tomme).

Endnu kan nævnes et prægtigt archaisk Terracottahoved lidt under naturlig Størrelse fra Naxos (paa Sicilien)[2]), dets Forhaar er skilt i Midten og gaar i smukke og store Bølgelinier paa tværs, det er strøget om bag Øret og falder ned ved Halsens Sider. (Baandet om Hovedet er utydeligt, Issehaaret synes svagt foldet paa langs). Ansigtet er smalt Trækkene smukke, Hagen kløftet. (Afbildet Kekulé Tvl. VII Text S. 60 f. med Fig. 122).

Ogsaa i Museet i Syrakus findes mange archaiske Terracotter til Dels med noget afvigende Fremstillinger. Fra Megara (Hyblaea) en temmelig stor Figur (11 Tommer) med højre Haand paa Brystet holdende mellem Pege- og Tommelfingeren en lille Gjenstand, som maaske er en Blomst. Venstre Haand hænger lige ned tæt til Legemet. Af lignende Figurer holder en i venstre Haand en ringformig Gjenstand (Krans), en anden „Snippen" af Klædningen[3]). Andre lignende ere næppe archaiske.

Med Fugl i højre Haand ind mod Brystet findes flere;

---

[1]) Flere Figurer fra senere Tid efterligne de archaiskes Dragt og laane Motiver derfra eller modificere de givne. En Figur med en Krans, som holdes af begge Hænder foran, er afbildet hos Kekulé, Text Fig. 4, en anden ægyptiserende smst. Fig. 34.

[2]) En Gave til Museet fra dets højtfortjente og dygtige Directeur A. Salinas.

[3]) En saadan ogsaa i Berlins Museum, betegnet „Alterthümliche Aphrodite. Unteritalien" Nr. 5218. — En anden, Nr. 526, holder

det Fragment, paa hvilket Klædningen er bedst bevaret, mangler Hoved og Ben nedenfor Knæerne. To Lokker falde langt ned paa hver Side foran. Overklædningens Skraafold gaar fra h. Skulder over Brystet, og ved Siderne hænge de sædvanlige Foldemasser ned; Underklædningen er samlet af v. Haand i en „Snip" til venstre, til hvilken et bredt, buet Læg gaar hen fra midt paa Livet. Højre Underarm (med Armring) er bøjet ind til Brystet, og Haanden bærer Fuglen.

En større, god archaisk Figur, næsten hel (c. 14 Tom., kun h. Underarm med Haand og Fødderne mangle) har Overklædningen paa sædvanlig Maade i Skraafold over Brystet og trukken op nedenfor dette i Midten (den synes dobbelt); nedenfor den falder Underklædningen lige ned med et bredt, glat Læg foran ned ad Midten, og venstre Haand hænger ned langs Siden uden at holde Klædningen. Figuren har Baand om Hovedet, ikke Diadem, som det synes. Forhaaret er givet med Længdefurer, og to mægtige Lokker falde ned paa hver Side paa Brystet.

Ogsaa her (i Syrakus) findes et prægtigt archaisk Terracottahoved (Nr. 1414; afbildet Kekulé Tvl. V) i halv nat. Størrelse med Levninger af Maling [1]). Desuden Fragmenter (deriblandt en Mængde Hoveder) af andre archaiske Kvindefigurer.

Ved at gjennemløbe den foregaaende Beskrivelse vil man have set Ligheder ogsaa i mange Enkeltheder med de

---

med v. Haand en „Blomst" paa Brystet, højre langs Kroppen. — Ligeledes i Berlin er en større, staaende Figur (c. 12 Tommer) fra Girgenti, højre Underarm, som var rakt frem, mangler; venstre hænger ned tæt til Siden (Nr. 5009). — Nr. 7535 „Göttin sich entschleiernd, Orvieto", er højst mærkværdig; smuk archaisk Stil. Nederste Halvdel mangler. — Desuden findes flere af de thronende Kvindefigurer, som Furtwängler nævnede i det ovenfor anførte.

[1]) I Antiksamlingen i Belvedere i Wien findes et archaisk, kvindeligt Terracottahoved i Legemsstørrelse med Diadem, tre Lokker foran paa hver Side, runde Ørelokker og tilsyneladende med en Snor om Halsen med en lille Prydelse i (Forhaaret ligger i parallele Lag i Midten og Bukler paa Siderne). Efter Angivelse paa Skabet ere Gjenstandene deri fra Grave paa Kypern.

store Figurer, en Bekræftelse paa den udtalte Anskuelse, at Kvindefigurens Fremstilling i den ældste Tid væsentlig holdt sig til de fastslaaede Typer, der havde en overordentlig almindelig Udbredelse. En Omstændighed giver Anledning til en almindeligere Bemærkning. Det er ved Beskrivelsen af disse siciliske Terracotter flere Gange nævnet, at der mellem rent archaiske Figurer ogsaa findes mange, hvis Stil sikkert henviser dem til en senere Tid, men som i Motiver og Attributer paa mange Maader gjentage de tidligere givne, hvorved det viser sig, at Skikken, som var Anledning til slige Figurers Fremkomst, har holdt sig lang Tid igjennem. Under saadanne Forhold iagttager man ofte, at det traditionelle har en Evne til at sløve Bevidstheden om, hvad den vanemæssige Handling egentlig betyder, og dette kan have spillet en Rolle ved senere Tiders Opfattelse ogsaa af Betydningen af saadanne Figurer som dem, her tales om. Skikken følges stadig, men de løjerlige, gammeldags Figurer skjænker man maaske ikke mange Tanker, de mangfoldiggjordes rent mechanisk i det uendelige i Ler-Former, hvoraf nogle ere fundne. Den brave Giver gjorde sig maaske ikke Rede for, hvad Skikken egentlig betød; men han fulgte Skikken, som bød at indvie en kvindelig Figur med et Symbol i Haanden til den høje Gudinde; hvad Figuren egentlig skulde sige, om det var Gudinden eller sig selv, man ofrede, tænkte man formodentlig slet ikke paa, ikke mere end nogen vel nu tænker paa, hvis Hjærter det egentlig er, de fromme Katholiker hænge op til Guds Moders eller andres Ære i deres Kirker. Skikken med de archaiske Figurer holdt sig, indtil man fandt dem uskjønne og urimelige, og kun den ængstelige Samvittighed i slige Sager bevarede den gamle Skik saa længe.

II. Figurer af Bronce. Det er i Sammenligning med Terracottafigurerne kun faa archaiske Broncefigurer af Kvinder, man har. Af Athenestatuetter med Hjælm og Vaaben er en Del bevarede, saaledes en fra Tegea med Indskrift *'Ανέθηκεν τᾶθηναίᾳ* uden Giverens Navn (Röhl, Inscr. ant. Nr. 4). Andre ere nævnte ovenfor ved Beskrivelsen af Akropolisfigurerne.

Til de uvæbnede Marmorfigurer svare andre Statuetter. Et smukt Exemplar er fundet ved Udgravningerne i Olympia og afbildet i Ausgr. zu Ol. III, Tvl. 24, 4, hvor den beskrives saaledes (Treu): „Statuette af en Gudinde i fremskreden og fin archaisk Stil. Den rige, dobbelt mæandersømmede Klædning viser paa Bagsiden af Figuren samme kileformige Udsnit af Peplos som foran, mellem hvis Snipper den tæt til Legemet liggende Chiton bliver synlig. Det under Stephanen fremvældende Haar er bagpaa opbundet til en bred Tut. Fødderne og venstre Haand mangle, den højre holder i næsten horizontal Retning den stavformede Rest af et Attribut, som jeg ikke véd at tyde sikkert (Fakkel? Artemis? efter Pausanias V, 15, 7—8 befandt der sig i Nærheden af Findestedet for denne Statuette ikke mindre end tre Artemisaltre)". Figuren er funden i Nærheden af Philippeion og er 19½ Centimeter høj.

Fra samme Udgravninger skriver sig en anden lille Kvindefigur (afbildet samme Tavle Nr. 5); den betegnes i Texten som „Statuette af en Gudinde i søjleagtig Stivhed og en langt mere gammeldags Stil end Nr. 4" . . . „Haaret falder i en bred Masse, korsvis omslynget af et Baand, ned paa Ryggen; . . . Hændernes Gestus, af hvilke den venstre griber til det venstre Bryst, medens den højre samler Klædningens Foldemasse foran Skjødet, turde snarest føre til Benævnelsen Aphrodite". Furtwängler (Bronzefunde aus Olympia, Berl. Akad. Abhdl. 1879) omtaler denne som en „Aphroditestatuette" og anser Motivet for at være taget fra den phønikiske Gudinde.

Endnu gjøres opmærksom paa en Broncestatuette i Møntcabinettet i Wien (omtr. 7½ Tom. høj) med Slør over Hovedet, Klædningen holdt op af venstre Haand, højre Haand fremstrakt, Fødderne meget lange; Klædningen med Skraafold over Brystet. Foruden denne virkelig archaiske Figur findes samme Steds nogle archaiserende smaa Broncefigurer. — I Berlins Museum er en „Athena kämpend, Athen Akropolis 1872" i friere Stil, noget gammeldags Klædning (Nr. 6218), og en „Kanephore mit Weihinschrift

an Athena, Paestum 1879" i archaisk Klædning (Nr. 7429); Hovedet mistænkeligt. Om Figuren er talt ovenfor S. 96.

III. Endnu kun nogle faa Bemærkninger om de græske Mønters Bidrag til Kundskaben om de archaiske Kvindefigurer. Der findes meget faa hele Kvindefigurer paa archaiske græske Mønter. Dog kunne enkelte nævnes, som tillige vise den sædvanlige Dragt. Paa de ældste Mønter fra Thasos med Fremstillingen af Satyr og Kvinde er Klædningen mindre tydelig. Man ser bestandig Kvindens venstre Side, og da hun hviler paa Satyrens Arme, ses Haaret og Klædningen nedfaldende. Lokkerne, der ellers falde ned over Brystet, hænge her ned fra Nakken bagpaa, for det meste tydelig adskilte og perlesnorlignende, hos enkelte mere glat og ligesom udslagne. Af Klædningen ses en strammet Del som et Slag ud over venstre Skulder og Overarm; det maa være en Del af Overklædningen, der her har dækket venstre Skulder. Fra Knæerne, om hvilke Satyrens højre Arm er slaaet, hænger Klædningen ned til Fødderne som et Skjørt med tre, fire Længdefolder. Klædningen er saa lang, at der hænger ligesom et lille Slæb ned derfra bag Hælene. (Hos en enkelt er Armring paa h. Arm synlig. Lignende Fremstillinger paa Orreskiernes og Zaieliernes Mønter fra Makedonien).

Paa Mønter, som henføres til Lete (Makedonien), ses Kvindefiguren flygtende, forfulgt af Satyr. Hun ses forfra i stærkt Løb til venstre, men vender Hovedet om mod Forfølgeren Overklædningen (næsten glat) falder i en Bugt ned over venstre Hofte og dækker, som det synes, begge Skuldre og Arme til Albuen. Underklædningen strammes mellem de stærkt skrævende Ben, og Folderne falde ned, en bredere i Midten og et Par paa hver Side. Lokkerne falde stiliserede og sondrede ned fra Nakken. Han griber hendes højre Haand og rækker venstre hen mod hendes Hage (P. Gardner, types of greek coins, pl. III, 1—2).

Motivet i denne sidste Fremstilling minder om et archaisk Relief i Palermos Museum, som ikke synes meget bekjendt. Det er af Kalksten, omtr. tre Qvarter højt, og forestiller en flygtende Kvinde, der følges af en beklædt

Mand, hvis venstre Haand har grebet hendes venstre Skulder bag om Ryggen. Hans højre Arm er afbrudt midt paa Overarmen, hans højre Ben mangler fra Knæet nedad samt det nederste af Klædningen, hvis den har naaet længere end til Knæet. Paa Kvindefiguren mangler h. Fod og lidt af Benet; tre Lokker paa hver Side falde ned paa hendes Skuldre, en Skraafold gaar over Brystet fra venstre Skulder. Klædningen, der er noget medtagen, gaar ned til over Anklen, en stor Foldemasse falder ned ved hendes venstre Side, ogsaa foran h. Ben ses en Del Folder. Hun er i stærkt Løb, Overkroppen ses en face, Benene fra Siden; hendes venstre Arm er bøjet ind mod Livet, højre er rettet bagud og ligger hen foran Ynglingens Krop, hvor hans højre Haand synes at have grebet hendes Arm eller Haand.[1])

Fra en uvis By i Nordgrækenland (tidligere henført til Terone) haves en Mønt med to Kvinder, der løfte en Amphora. Diademet er angivet. Lokkerne falde stiliserede ned bagpaa. Overklædningen dækker Bryst, Skuldre og Overarme og gaar, som det synes, ned i en Flig foran paa Kroppen, hos den ene Figur til højre, hos den anden til venstre. Underklædningen ses folderig mellem de et godt Skridt fra hinanden fjærnede Ben (P. Gardner, types of gr. coins, pl. III, 6). Selv paa noget yngre Mønter ses undertiden den archaiske Kvindedragt, f. Ex. paa en Tetradrachme fra Himera (Gardner l. c., II, 18).

Langt talrigere repræsenterede paa de archaiske Mønter end hele Figurer ere Kvindehoveder. Det vilde vistnok lønne sig at anstille en indgaaende Sammenligning mellem disse, ikke blot til Oplysning om Enkeltheder i Haarsætning og Hovedprydelser; men Figurstilen i Hovederne vilde sikkert have en Del Betydning til Sammenligning med den større Kunsts Fremstillinger. Hvis vi havde sikre chronologiske

[1]) I Mykonos Museet (Nr. 66 a) findes et Brudstykke af et archaisk Relief, kun den nederste Del til højre; derpaa ses det nederste af et Alter, som det synes, hen til hvilket en Figur i lang Klædning (Kvinde?) iler, af hvilken kun det nederste er tilbage indtil lidt over Knæerne.

Bestemmelser for de archaiske Mønter, kunde vi derfra hente lignende Bestemmelser for Statuer og andre Værker; det have vi imidlertid saa godt som ikke, og kun de geographiske Holdepuncter vilde mulig kunne yde nogen Hjælp. En Enkelthed kan her maaske nævnes. Paa Korinths archaiske Mønter, hvor den sædvanlige Type er et hjælmklædt Athenehoved paa Møntens ene Side og en staaende Pegasos paa den anden, ses ogsaa i Steden for det hjælmklædte Hoved et Kvindehoved med Stephane eller Diadem uden Hjælm, Baghaaret er lagt op i S—Form i Nakken, Forhaaret sædvanlig med en større Bugt i Tindingen, Perlebaand om Halsen. Nogle have kaldt det for Aphrodite, ligesom paa senere korinthiske Mønter et Kvindehoved paa Drachmerne betegnes som tilhørende denne Gudinde; man kunde maaske ogsaa tænke paa en uvæbnet Athene. (Om vingede Figurer paa archaiske Mønter se Petersen, arch. Nikebilder, Mitth. d. d. arch. Inst. Athen XI, 392 ff.).

Argumentum.

(Particula I.) Descriptio statuarum mulierum antiquissimae artis Graecorum additis locis librorum, ubi statuarum imagines, quae editae sunt, reperiuntur. I. Statuae in arce Athenarum repertae (p. 5—42). In n. 2 (Mus. d'Ath. tab. II) annotandum est deesse „meniscum“ et posteriorem partem corporis consulto excisam esse, quibus rebus indicari videtur, statuam vicinam muro sub tecto positam fuisse. Figuris 1 et 2 adumbratae sunt statuae truncatae minores, similes iis, quae in libro, qui inscribitur Les Musées d'Athènes tab. II, III, VI editae sunt. Eandem fere vestis dispositionem quam majores statuae habet fictilis figura picta, in arce cum aliis paribus reperta, cujus imaginem exhibet fig. 3. Statua, cujus nondum imago edita est, figura 4 exprimitur. Fig. 5 statuae ejusdem cujus Mus. d'Ath. tab. V imago est; fig. 6 eandem statuam aversam ostendit. Fig. 7, 9, 10, 12 vestimenti partes statuarum, fig. 8, 14, 16 statuas truncatas adumbrant. Fig. 11 comam ostendit in tergum relapsam ejus statuae, cujus partis superstitis imago exstat in Mus. d'Ath. tab. XIV. Fig. 13 aversa imago statuae partis adumbratur, cujus in Mus. d'Ath. tab. IX imago oris sinusque invenitur. Fig. 15 statuam eandem quam Mus. d'Ath. tab. X, tab. I nostra eandem quam illius libri tab. XIII, tab. II nostra eandem quam illius tab. III et IV repraesentant. Sub n. 4, 24, 27, 29 describuntur quattuor statuae, quae nondum imaginibus expressae divulgatae sunt, vere anni 1887 in arce repertae, p. 36—39 fragmenta minora statuarum asservata in museo arcis Athenarum. II. Statuae Deli, Eleusine, aliis locis Graeciae repertae (p. 42—59). In fragmento statuae n. 51 Deli reperto (ab Furtwänglero, Arch. Zt. 1882 p. 326 descripto) velaminis partem de capite pendentem manus sinistra in pectore comprehensam tenere videtur.

(Particula II.) De veste muliebri, quae in statuis antiquissimis deprehenditur (p. 63—69). Proponitur conjectura,

alterum genus vestimenti, quod in statuis, quae minus apto nomine „xoana“ appellantur (fig. 15), invenimus, doricam illam vestem fuisse ab Herodoto (V, 87) toti Graeciae a principio tributam, eandem qua indutae sunt si quae mulieres in antiquissimis vasis fictilibus pinguntur, similemque ei, qua Herodoti tempore mulieres Corinthi utebantur. Alterum genus vestitus amplioris et peplo ornati (tab. II) ionicam vestem fuisse ab Asia (Caria) oriundam Homeroque notam veri simile est. — De more tradito sculptorum in partibus vestimenti (maxime in inferiore parte tunicae) tractandis ab natura et genere materiae satis abhorrente exponitur et sententia Furtwängleri (Mitth. Inst. Ath. VI p. 179 s.) confirmatur.

Quarum mulierum imagines dis dedicatae fuerint (p. 70—104). Expositis rationibus, quibus imagines expressae singulorum hominum antiquissimae arti alienae fuisse videantur, in transcursu statuae virorum antiquissimae commemorantur, ex quibus quae hominis staturam excedunt vix hominum imagines fuisse videntur velut colossus Naxiorum, cujus fragmenta Deli sunt (p. 74 not. descripta). Enumeratis autem conjecturis ab aliis ad illustrandas mulierum imagines propositis duae maxime res animadvertendae perhibentur, primum tantam differentiam statuarum esse magnitudine, aliis rebus, ut personas ejusdem generis omnes repraesentare nequeant, deinde magnitudinem complurium statuarum sine dubio magis aptam figuris dearum quam mulierum esse. Dearum vero simulacra illis temporibus aliter ficta esse atque postea antiquissima monumenta testantur velut in anaglyphis Selinunte effossis Junonis et Dianae (fig. 17, et Minervae Persei adjutricis) figurae. Jam vero inscriptiones dedicatoriae una cum statuis in arce Athenarum repertae (C. I. A. IV, 2 p. 79—103) aut nullum deum aut Minervam nominant, donatorum nomina, interdum quaestum eorum indicant et causam donationis (*δεκάτην*, *ἀπαρχήν*), genus doni saepe significant (*ἄγαλμα*, semel *τριποδίσκον*), artificum nomina memoriae tradunt. Hominum figuras deae arcis consecratas fuisse jam apparebat ex scribarum statuis ibi repertis (Furtwängler, l. c.) [1]),

[1]) Ad statuam truncatam viri longa veste induti, quae in arce reperta est, fortasse pertinet caput, quod in museo arcis in aula VI. armar. 1, plut. summi num. 323 asservatur, pedesque ibid. arm. 4, plut. 3, num. 3.

et veri simile est, minores statuas magna ex parte imagines privatarum esse velut earum, quae arrhephori et canephori appellabantur, sacerdotum, aliarum feminarum; neque minus veri simile est, statuas Minervae marmoreas in arce non defuisse, quales Pausanias (I, 27, 7) aeneas commemorat. Quare inter majores statuas figurae Minervae quaerendae videntur, et fieri potest, ut communes illae, ut ita dicam, feminarum imagines antiquissimae artis ab dearum personis non alienae fuerint, et Minerva inermis operum magistra repraesentata sit figuris nostris non dissimilibus. Reliquiae igitur statuarum in arce repertae, quae monumenta praeclara sunt artis jam illo tempore studiosissime factitatae, permixta temere anathemata varia ostendunt, quae fuerunt aut imagines privatorum hominum deae obnoxiorum, velut scribarum, sacerdotum, mulierum quoque, aut eorum, qui in ludis externis vicerant suasque imagines cum equis vel Victoriae figuram collocaverant, aut simulacra deae ab civibus piis dedicata ex decumis vel primitiis quaestus eorum.

De arte et aetate figurarum (p. 105—116), maxime de capitum varietate. Figura illa (Mus. d'Ath. tab. VI), quam Antenoris nomine dignam judicavit Studniczka (Jahrb. d. Inst. II p. 135), ceteras fere quae in arce repertae sunt aetate superare, omnium autem aetates vix quinquaginta annorum spatium excedere videntur; differentiam vero artis figurarum partim tempori partim patriae diversitati artificum deberi veri simile est.

Figurae mulierum fictiles, aeneae comparantur et quae in nummis antiquissimi temporis mulierum imagines inveniuntur (p. 116—129).

Bekjendtgjørelse.

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet har under 12te April 1855 og 27de Juni 1878 bifaldet følgende Bestemmelser til Ordens Opretholdelse ved det offentlige Forsvar af Afhandlinger for Erhvervelsen af akademiske Grader, nemlig:

1. Forsvarshandlingen styres af Fakultetets Dekanus eller af en anden dertil af Fakultetet udnævnt Professor. Styreren giver Ordet og paaser, at Handlingen foregaar paa en værdig Maade; han kan paalægge en Opponent at ophøre og i fornødent Fald afbryde Handlingen. Styreren deltager ikke selv i Disputationen. Foruden de officielle Opponenter ere de Medlemmer af Fakultetet, under hvis Videnskabs Fag Disputatsens Æmne hører, og som ej have lovligt Forfald, pligtige til at overvære Forsvarshandlingen.
2. Berettigede til at optræde som Opponenter ere ordentligvis kun akademiske Borgere, uden Hensyn til Livsstilling, samt Kandidaterne fra det polytekniske Institut og det forrige kirurgiske Akademi. Andre, som ønske at opponere, maa derom forud henvende sig til vedkommende Fakultet.
3. De, som ville opponere, have at melde sig hos Fakultetets Dekanus *inden* Begyndelsen af Handlingen; dog kan Styreren ogsaa give Tilladelse under selve Handlingen, men uden at betage dem, som tidligere have meldt sig, Forretten.
4. Der tilstaas ordentligvis hver af Opponenterne ex officio $1^1/_2$ Time og hver Opponent ex auditorio $^3/_4$ Time, derunder indbefattet den Tid, Doktoranden behøver til at give Svar; dog kan Styreren, forsaavidt som Antallet af de anmeldte Opponenter tillader det, tilstaa en længere Tid. Hele Handlingen maa ikke vare over 6 Timer.
5. Foranførte Bestemmelser skulle indtil videre trykte medfølge enhver Disputats.

Dette bekjendtgjøres herved til Efterretning for alle Vedkommende.

Konsistorium, den 3dje Juli 1878.

C. Holten.

(L. S.)

Goos.